

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
(TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ)

**BİÇİMSEL TİPOLOJİ AÇISINDAN
KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu Cemre BAL

Ankara,2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
(TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ)

**BİÇİMSEL TİPOLOJİ AÇISINDAN
KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu Cemre BAL

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN

Ankara, 2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
(TARİH ÖNCESİ ARKEOLOJİSİ)

**BİÇİMSEL TİPOLOJİ AÇISINDAN
KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Burcu Cemre BAL

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

- 1- Prof. Dr. Harun TAŞKIRAN
- 2- Prof. Dr. Metin KARTAL
- 3- Doç. Dr. Cevdet Merih EREK

Tez Sınav Tarihi: 20.01.2021

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Prof. Dr. Harun Taşkiran danışmanlığında hazırladığım “Biçimsel Tipoloji Açısından Karkamış Baraj Gölü Alanı Yontmataş Endüstrisi (Ankara 2021)” adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:

.....

Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

ÖNSÖZ

Arkeoloji Bilim Dalı içerisindeki bana göre en gizemli ve cevaplanması gereken soru işaretleriyle dolu olan Tarih Öncesi Arkeolojisi Ana Bilim Dalı, lisans öğrenimime başlamamdan beri bu özellikleriyle hep ilgimi çekmiş ve akademik çalışma alanı açısından ilham kaynağı olmuştur. Dünya üzerindeki her canlı varlık gibi yaşam mücadelesi veren insan türünün, gündelik yaşamını idame ettirebilmek için ürettiği ve bizim arkeolojik olarak ele geçen somut bulgular içinde değerlendirdiğimiz yontmataş aletler ise uzmanlaşmak istediğim alan olmuştur. Türkiye’de yapılan son yıllardaki araştırmaların da bu alanda yükselen bir ivme kaydetmesi tezime olan heyecanımı her zaman canlı tutmuştur. Yapmış olduğum bu tez çalışmasıyla bu yükselen ivmeye bir katkı sağladığım için mutluluk duyuyorum.

Öncelikle yüksek lisansa başlama ve yontmataş öğrenme hevesimde bendeki isteği gören, tezimin konusunu oluşturan yontmataş malzemeyi bana güvenerek çalışmam için teslim eden ve bu tez konusuyla yontmataş tipolojisini öğrenmemi sağlayan, tez çalışması boyunca engin bilgilerinden çokça faydalandığım, saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Harun Taşkiran’a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans yıllarımdaki beyin fırtınası niteliğinde geçen Paleolitik Çağ dersiyle ufkumu açan, beni yontmataş öğrenme konusunda teşvik eden ve her zaman sorularıma yeni bir soruyla cevap vererek düşünmeye sevk eden sevgili hocam Doç. Dr. Berkay Dinçer’e teşekkürü bir borç bilirim.

Ankara Üniversitesi Tarih Öncesi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimime başladıktan sonra bana her zaman aile gibi hissettiren ve başından beri kazı ekibinin üyesi

olmakla övündüğüm Prof. Dr. Metin Kartal’a ve Dr. Öğr. Üyesi Gizem Kartal’a akademik paylaşımları ve öğrettikleri için teşekkür ediyorum.

Tez çalışmama başladığımdan beri benden hiçbir konuda yardım ve bilgilerini sakınmayan, en önemlisi de nasıl yapılacağına dair hiçbir fikrim yokken bana yontmataş çizimini öğreten Prof. Dr. Kadriye Özçelik’e çok teşekkür ederim.

Her konuda bilgi ve yardımlarından faydalandığım Araş. Gör. Dr. Yavuz Aydın ve özellikle çizim tekniklerimin gelişmesine katkıda bulunan yapıcı eleştirileri için Araş. Gör. Eşref Erbil’e teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başlamakla tanışmış olduğum ve geçirdiğim süre zarfında her zaman yanımda olup yardımlarını esirgemeyen ve beni her şartta motive eden sevgili arkadaşım Arkeolog Çiğdem Şahin’e teşekkür ederim. Birlikte birçok projede beraber çalışmaktan keyif aldığım ve her konuda yol gösterip değerli fikirleriyle beni desteklemiş olan sevgili arkadaşım Arkeolog Z. Beyza Ağırsoy’a teşekkür ediyorum.

Son olarak Ankara’ya geldiğim ilk sene bana evini açan halam ve enişteme; ayrıca her zaman başaracağıma inanarak beni destekleyen annem, babam ve kardeşime teşekkür ederim.

Burcu Cemre BAL

İstanbul,2020

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
1.GİRİŞ.....	1
2.AMAÇ	3
3.MATERYAL	4
4.YÖNTEM	5
5.KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI ARAŞTIRMA TARİHÇESİ	7
6.VERİLERİN İSTATİSTİKSEL SONUÇLARI	9
6.1. HAMMADDE	9
6.2.KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİ ÖĞELERİ .	12
6.2.1.ÇEKİRDEKLER	13
6.2.2.ALETLER	24
6.2.3.İKİ YÜZEYLİ ALETLER, KAZMALAR VE NACAKLAR	51
6.2.4.KIYICI ALET	64
6.2.5.TEKNOLOJİK PARÇALAR.....	65
6.3. BULUNTU YERLERİNE GÖRE ENDÜSTRİ ÖĞELERİNİN SAYISAL OLARAK DAĞILIMI	66
7.KARŞILAŞTIRMA.....	69
7.1. Karkamış Baraj Gölü Alanı Yontmataş Endüstrisinin Anadolu'daki Diğer Paleolitik Yontmataş Endüstrilerle Karşılaştırılması.....	69
7.2.Karkamış Baraj Gölü Alanı Yontmataş Endüstrisinin Yakındoğu'daki Diğer Paleolitik Yontmataş Endüstrilerle Karşılaştırılması.....	77

8.KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ TİP LİSTESİ	83
SONUÇ.....	92
KAYNAKÇA	104
LEVHA AÇIKLAMALARI.....	115
LEVHALAR.....	123
HARİTALAR	169
ÖZET	174
SUMMARY	175

1. GİRİŞ

Anadolu ve Yakındoğu arasında bir geçiş noktası olarak nitelenen Güneydoğu Anadolu söz konusu konumu itibariyle günümüzde olduğu kadar tarihin en dip noktasında da kültürel zenginlikleri içerisinde bulunduran bir bölge olmuştur. Yalnızca ihtişamlı medeniyetlere ev sahipliğı yapmamış, insanlık tarihine yön verecek olan en eski atalarımız da burada bulunmuş ve kültürlerini nesillere aktarmışlardır. Bu açıdan bölgenin Türkiye Prehistoryası'nda olduğu kadar Dünya Prehistoryası'nda da önemi yadsınamaz.

Türkiye'de Paleolitik Çağ araştırmaları 19. yy'ın sonlarına doğru başlamış ve 70'lere gelindiğinde Keban Baraj Gölü Alanı'nda yapılan çalışmalarla önemi artmıştır. İ. Kılıç Kökten'in Keban Baraj Gölü Alanında ve Mehmet Özdoğan'ın Aşağı Fırat Projesi kapsamında Karakaya ve Karababa (Atatürk) Baraj Gölleri Alanlarında yaptıkları yüzey araştırmalarıyla Fırat Havzası'nın Paleolitik Çağ açısından zenginliğı ortaya konulmuştur (Kökten, 1971; 1974; 1976; Özdoğan, 1977). Devam eden süreçte "İlusu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi" ile Fırat Nehri çevresinde Prof. Dr. Harun Taşkiran başkanlığında 3 sezon sürecek olan çalışmalara başlanmıştır.

Araştırma yapılırken araştırma alanı öncelikle iki bölgeye ayrılmıştır. Birinci bölge, Şanlıurfa İli, Birecik ilçesi sınırları içerisinde bulunan ve Fırat Nehri'nin doğu yakasında kalan kısım; ikinci bölge ise Gaziantep ili, Nizip ilçesi sınırları içerisinde kalan ve Fırat Nehri'nin batı yakasında kalan kısımdır (Taşkiran ve Kartal, 2001:488). 1998 ve 1999 yıllarında yapılan yüzey araştırmalarında 35 adet, 2000 yılında yapılan yüzey

araştırmasında ise 35 adet daha olmak üzere toplamda 70 buluntu yerinden -2 h y k hariç- toplanan yontmataş bulgular tezimizin çalışma malzemesini oluşturmaktadır.

Gerçekleştirilen bu yüzey araştırmalarında çoğunluğu Alt ve Orta Paleolitik Dönem olmak üzere, Paleolitik  a 'ın çeşitli kültürel aşamalarını tanımlayan çok sayıda yontmataş materyal ele geçmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu ele geçen bu yontmataş materyallerin tümünün incelenmesi ve tanımlanması; Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Karkamış Baraj Gölü Alanı Paleolitik  a  yontmataş endüstrisinin ortaya konulmasına ve  evre bölgelerle olan benzerlik-farklılıkların belirlenmesi ile kültürel etkileşimlerin yorumlanmasına katkı ve veri sağlayacak olması nedeniyle önem arz etmektedir.

2.AMAÇ

Tezin birincil amacı; Karkamış Baraj Gölü Alanı'ndan ele geçen yontmataş endüstrinin tipolojik analizinin yapılması ve bu alanda ileride yapılacak çalışmalara katkı sağlayacak bir veri tabanı oluşturulmasıdır.

Diğer amaçlar ise; endüstrinin bölgesel özelliklerini ortaya koymak, Anadolu ve Yakındoğu'da gerçekleştirilmiş olan diğer araştırma ve kazılardan ele geçen yontmataş buluntularla ilgili ortaya konmuş olan sonuçlar da dikkate alınarak endüstrinin benzerlikleri ve farklılıklarını karşılaştırmak ve olası dağılım rotaları üzerinde yorumlarda bulunmaktır.

3.MATERYAL

Karkamış Baraj Gölü Alanı'nda 1998, 1999 ve 2000 yıllarında yürütölen yüzey araştırması sonucunda ele geöen toplam 2632 adet yontmataş materyal çalışma konumuzu oluşturmaktadır. Söz konusu malzeme Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Tarih Öncesi Arkeolojisi Anabilim Dalı Laboratuvarında bulunmaktadır. Materyalin tipolojik analizleri burada gerçekleştirilmiştir.

4.YÖNTEM

Veri toplama aşamasında öncelikle literatür taraması yapılmış, tez konusu kapsamında çalışılan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan çalışmalar başta olmak üzere, çevre bölgelerde yapılan çalışmalarla da ilgili yerli ve yabancı yayınlar taranmıştır. Tezimizin başlığında da adı geçen 'biçimsel tipoloji' çalışmalarıyla ilgili kaynaklara erişilmiş ve tez kapsamında ele alınan yontmataş malzeme belirli sınıflandırmalar dâhilinde incelenmiştir. Veri tabanı hazırlama aşamasında farklı araştırmacıların hazırlamış olduğu veri tabanları değerlendirilerek, materyallerin tipolojik analizleri için bazı ölçütler belirlenmiştir. Yararlanılan kaynaklar Bordes, Debénath ve Dibble, Taşkiran ve Yalçinkaya gibi araştırmacıların çalışmalarını oluşturmaktadır. (Bordes, 1961; Debenath ve Dibble 1994; Taşkiran, 1990; Yalçinkaya 1989). Bu örneklerin tipolojik analizleri yapılırken buluntular hakkında detaylı bilgilerin yer alacağı bir veri tabanı hazırlanmıştır. Veri tabanı hazırlama aşamasında farklı araştırmacıların hazırlamış olduğu veri tabanları değerlendirilerek, materyallerin tipolojik analizleri için bazı ölçütler belirlenmiştir.

Çalışmamızın temelini oluşturacak olan verileri elde etmek için öncelikle hammadde, hammadde rengi, alet tipi, alet alt tipi, düzelti tipi, düzeltinin konumu gibi birtakım gözlemleri; uzunluk, genişlik, kalınlık ve ağırlık gibi ölçüm değerlerini içeren bir veri tabanı oluşturularak analizi yapılan her parça için elde edilen ayrıntılı gözlem ve ölçümler bu veri tabanına girilmiştir. Veri tabanı oluşturulurken alandan toplanan tüm yontmataş malzeme tez kapsamı dâhilinde çalışıldığı için aletler, iki yüzeyli aletler, çekirdekler ve diğer (kazma, kıyıcı, nacak, teknolojik parçalar) bölümleriyle nitelendirilen 4 farklı veri tabanı hazırlanmıştır. Tüm bu veriler ve rakamsal değerler ışığında tablo ve grafikler oluşturularak yontmataş endüstrinin tipolojik özellikleri

yorumlanmıştır. Bu yorumlamalardan ulaşılan sonuç doğrultusunda ise bölgesel karşılaştırmalara gidilerek dağılım rotası hakkında yorumlarda bulunulmuştur.

Ayrıca belirlenen tip listesinde bulunan alet tiplerini en iyi temsil eden örnekler seçilerek teknik çizimleri yapılmış, aynı zamanda bu örnekler fotoğraflanmıştır.

5.KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI ARAŞTIRMA TARİHÇESİ

Yontmataş materyalin toplandığı bölge aynı zamanda Anadolu’da Paleolitik kültürlerin varlığını belgeleyen ilk yontmataş aletin de bulunduğu bölgedir. Bu alet 1894 yılında J. E. Gautier tarafından Birecik (Şanlıurfa)’te Fırat’ın eski alüvyonları içinde bulunan Acheuléen bir iki yüzeyle alettir (Bittel, 1934). Bu açıdan bölgenin önemi büyüktür. 1970’li yıllarda ise İ. Kılıç Kökten’in Keban Baraj Gölü alanında yaptığı yüzey araştırmaları, Fırat Havzası’nın Paleolitik Çağ açısından ne kadar zengin olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Kökten, 1974). İlk kez Keban Barajı Projesi ile gündeme gelen ve öncekilere göre daha sistemli olan bu yüzey araştırmaları, sırasıyla Fırat Nehri üzerindeki Karakaya, Karababa (Atatürk), Birecik ve Karkamış Baraj Gölleri alanlarında da sürdürülmüş ve Paleolitik Çağ’a ait çok sayıda açık hava yerleşim yerinin tespit edilmesine olanak sağlamıştır (Albrecht ve diğ., 1984; Yalçinkaya, 1983; Minzoni-Deroché, 1987; 1988; 1989; Taşkiran ve Kartal, 1999; 2001; Taşkiran, 2002a).

1977 yılından itibaren ise “Aşağı Fırat Projesi” kapsamında, Mehmet Özdoğan başkanlığında, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı tarafından yürütülen sistemli yüzey araştırmalarına başlanmıştır (Özdoğan, 1977). 1979’da ise Türk-Alman ortak projesi kapsamında H. Müller-Beck, G. Albrecht, I. Yalçinkaya ve Türk öğrencilerden oluşan bir ekip ile birlikte Adıyaman-Samsat ve kısmen Malatya-Kuruçay çevrelerinde ayrıntılı bir yüzey araştırması yapılmıştır (Yalçinkaya ve diğ., 1987). Birecik Baraj Gölü alanında yapılan araştırmalarda da Paleolitik Çağ’a ait yontmataş buluntulardan söz edilmektedir (Bourguignon ve Kuzucuoğlu, 1999). 1990’ların başında bölgede daha kapsamlı yapılan bir diğer araştırma ise Guillermo Algaze ve Michael Rosenberg tarafından yapılan çalışmadır. Araştırmacılar bölgede Paleolitik Çağ’a ait buluntuların bol olduğunu ve bölgenin sistemli bir şekilde incelenmesi gerektiğini belirtmişlerdir (Algaze ve Rosenberg, 1991). Söz konusu bu

araştırmalar ile bölgenin Paleolitik Çağ aısından potansiyelinin ortaya konmasının ardından 1998 yılında “İlısu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kùltür Varlıklarını Kurtarma Projesi” kapsamında bölgede 3 dönem boyunca sürecek olan sistemli yüzey araştırmalarına başlanmıştır. Bu yüzey araştırması ile birlikte bölgenin en az araştırılan çağı olan Paleolitik ayrıntılı bir şekilde incelenmiş ve bu çağa ait buluntular aısından bölgenin ne kadar zengin olduğu bir kez daha ortaya konmuştur.

6. VERİLERİN İSTATİSTİKSEL SONUÇLARI

6.1. HAMMADDE

Yontmataş aletlerin yapımında kullanılan hammadde açısından da bölgenin zengin olduğu görülmektedir. Çevrede oldukça iyi kalitede çakmaktaşı yumruları, özleri ve çört varlığı bilinmektedir. Araştırılan alanda çakmaktaşı hammaddenin, yataklar halinde değil, daha çok erozyonla yüzeye çıkmış yumrular şeklinde bulunduğu belirtilmektedir (Taşkiran ve Kartal, 1999: 57).

Yumru tarlaları şeklinde görülen çakmaktaşı hammadde, bazen Fırat'ın eski sekileri içinde yer alan konglomeralar arasında da hem yumru hem de yontulmuş parçalar halinde görülmektedir. Çakmaktaşının gerek bol oluşu ve gerekse iyi kalitede olması Paleolitik insanlar için bir tercih sebebi olmuştur. Aynı zamanda çok tipik yontmataş alet örneklerinin üretilmesine olanak sağlamıştır (Taşkiran, 2002b).

Hammaddenin çevreden alınıp kullanılması genelde Paleolitik'in erken evrelerinde görülmektedir (Baykara, 2013). Daha geç evrelerde ise Paleolitik insanların avcılık stratejilerindeki değişmelere ve teknolojik ilerlemelerine bağlı olarak, daha mükemmel aletleri yapmak için çok uzak mesafelerden kaynak arayışına gittiklerini görmekteyiz.

Karkamış Baraj Gölü Alanı yontmataş endüstrisini oluşturan hammaddenin tümü çakmaktaşıdır. Bu nedenle hammadde analizi yapılırken sadece hammadde rengi gözlemlenmiştir. Hammadde renkleri belirlenirken Munsell'in 'geological rock color chart'ı ölçüt alınarak, her renge katalogtaki sayı verilmiş ve analiz fişine de o şekilde kaydedilmiştir (Munsell 2009) (Tablo 1) (Levha I-VI).

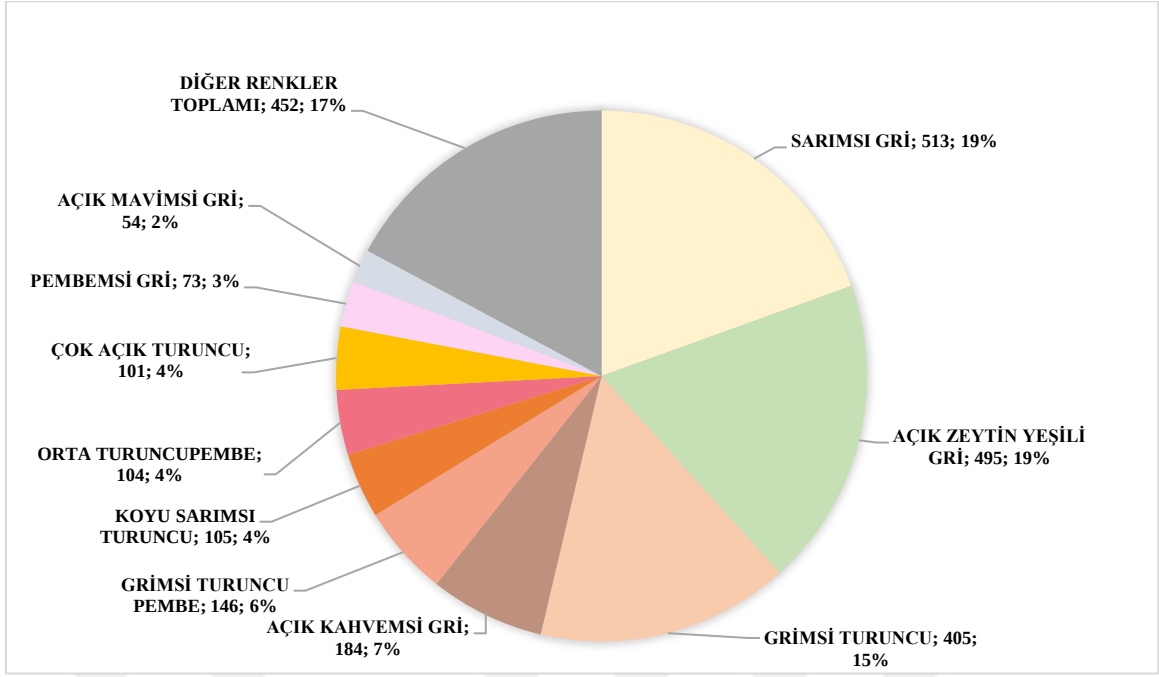
Tablo 1: Hammadde Renkleri.

HAMMADDE RENGİ-KODU	ALETLER	ÇEKİRDEK	İKİ YÜZEYLİ	KAZMA	NACAK	KIYICI ALET	TEKNOLOJİK PARÇALAR	TOPLAM
10R 6/6	1	-	-	-	-	-	-	1
5R 8/2	21	5	-	-	-	-	-	26
5G 7/2	-	2	-	-	-	-	-	2
5B 6/2	-	1	-	-	-	-	-	1
5B 7/2	-	2	-	-	-	-	-	2
5R 4/6	-	1	-	-	-	-	-	1
5 YR 5/6	-	1	-	-	-	-	-	1
N5	-	1	-	-	-	-	-	1
5R 7/4	3	-	-	-	-	-	-	3
10R 6/2	5	4	-	-	-	-	-	9
5YR 7/2	11	12	-	-	-	-	-	23
5YR 5/2	1	4	-	-	-	-	-	5
10YR 6/2	8	8	-	-	-	-	1	17
10 YR 5/4	2	4	-	-	-	-	-	6
5Y 7/6	1	-	-	-	-	-	-	1
10YR 4/2	-	2	-	-	-	-	-	2
5Y 6/4	3	1	-	-	-	-	-	4
5RP 8/2	8	-	-	-	-	-	-	8
5RP 6/2	1	-	-	-	-	-	-	1
5G 8/1	2	1	-	-	-	-	-	3
5G 6/1	4	-	-	-	-	-	-	4
5Y 4/1	2	1	-	-	-	-	-	3
5YR 4/1	1	-	-	-	-	-	1	2
N7	15	12	-	-	-	-	-	27
N6	6	3	-	-	-	-	1	10
10 GY 7/2	2	-	-	-	-	-	-	2
5YR 2/1	2	1	-	-	-	-	-	3
5Y 8/4	6	2	27	-	-	-	-	35
10R 6/6	7	2	20	-	-	-	-	29
5GY 8/1	1	2	-	-	-	-	-	3
5B 5/1	1	8	-	-	-	-	-	9
N9	6	4	-	-	-	-	-	10
5B 9/1	2	-	-	-	-	-	-	2
5PB 7/2	-	2	-	-	-	-	-	2
5YR 6/4	6	1	6	-	-	-	-	13
5GY 6/1	7	3	-	-	-	-	-	10
10 YR 8/6	15	3	10	1	-	-	-	29

5Y 8/4	13	13	7	2	-	-	1	36
5Y 7/2	20	4	5	-	-	-	1	30
5R 8/2	21	5	-	-	-	-	-	26
10R 7/4	47	34	10	-	1	4	5	101
10YR 8/2	52	10	11	-	-	-	-	73
N8	18	11	16	4	-	-	1	50
10 YR 6/6	58	24	14	2	-	3	4	105
5YR 6/1	79	57	41	4	2	-	1	184
10R 8/2	105	38	-	-	-	3	-	146
10YR 7/4	151	122	94	18	4	5	11	405
5Y 8/1	220	119	136	10	8	4	16	513
5Y 6/1	252	104	100	10	2	6	21	495
5B 7/1	15	18	18	2	-	1	-	54
5YR 8/1	63	28	10	2	-	-	1	104
TOPLAM	1264	680	525	55	17	26	65	2632

Yontmataş endüstri içerisinde en çok kullanılan 10 hammadde rengi şöyle sıralanmaktadır:

- Sarımsı Gri (5Y 8/1-Yellowish Gray)
- Açık Zeytin Yeşili Gri (5Y 6/1- Light Olive Gray)
- Grimsi Turuncu (10YR 7/4-Grayish Orange)
- Açık Kahverengimsi Gri (5YR 6/1- Light Brownish Gray)
- Grimsi Turuncu Pembe (10R 8/2- Grayish Orange Pink)
- Koyu Sarımsı Turuncu (10 YR 6/6- Dark Yellowish Orange)
- Pembemsi Gri (5YR 8/1- Pinkish Gray)
- Orta Turuncu Pembe (10R 7/4- Moderate Orange Pink)
- Çok Açık Turuncu (10YR 8/2- Very Pale Orange)
- Açık Mavimsi Gri (5B 7/1- Light Bluish Gray)

Grafik 1

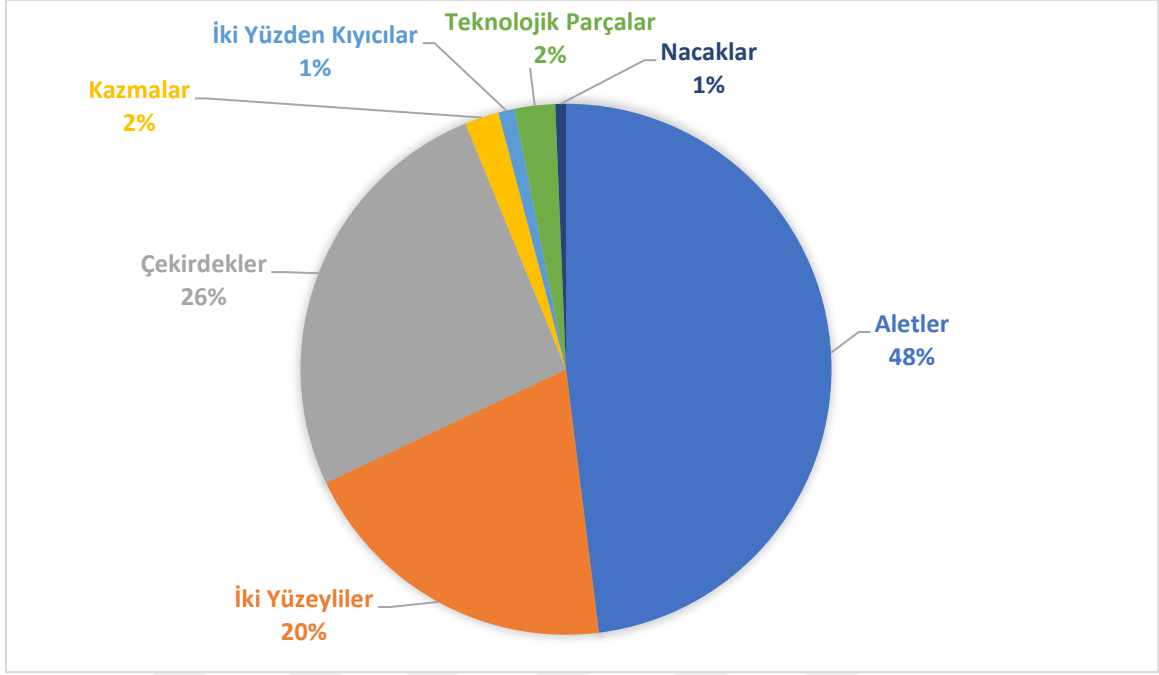
6.2. KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİ ÖĞELERİ

Karkamış baraj gölü yontmataş endüstri öğeleri 7 gruptan oluşmaktadır.

Bunların sayısal ve oransal dağılımları aşağıdaki tabloda görülmektedir.

Tablo 2: Endüstri Öğeleri.

ENDÜSTRİ ÖĞELERİ	ADET	ORAN
ALET	1264	%48,02
İKİ YÜZEYLİ ALET	525	%19,94
ÇEKİRDEK	680	%25,83
KAZMA	55	%2,08
NACAK	17	%0,64
İKİ YÜZDEN KIYICI	26	%0,98
TEKNOLOJİK PARÇALAR	65	%2,46
TOPLAM	2632	%100

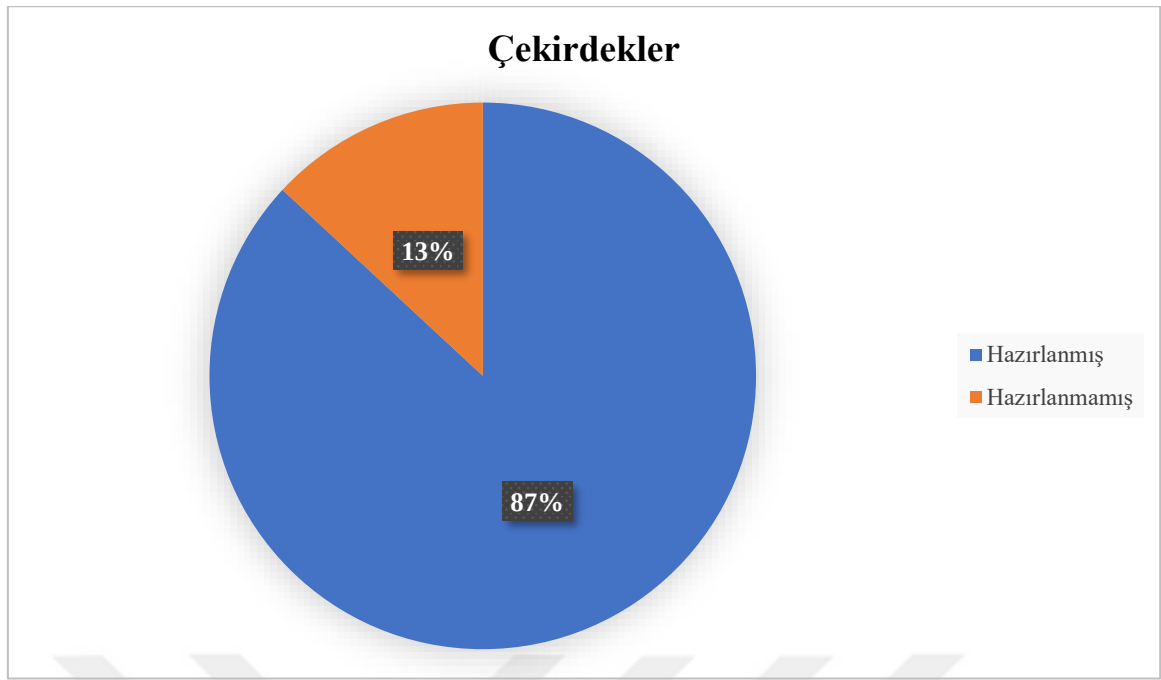
Grafik 2

Tablo ve grafiklerden de anlaşılacağı üzere endüstri içerisinde aletler neredeyse tüm endüstrinin yarısını oluşturmaktadır. Aletleri takiben çekirdekler de çeyrek oranda görülmektedir. Çekirdekleri ise yüzde 19,94'lük oranla iki yüzeyle aletler takip etmektedir.

Teknolojik parçaları çekirdek parçası, dönümlü parça, dipten budanmış parça, tepeli dilgi, sırtlı dilgi, debordant yonga, menteşe yonga, saplı yonga, primer yonga ve seconder yonga oluşturmaktadır.

6.2.1.ÇEKİRDEKLER

Analizi yapılan toplam 680 adet çekirdek hazırlanmış ve hazırlanmamış olarak iki ana gruba ayrılmış ve bu gruplar içinde yer alan alt tipler belirlenerek incelenmiştir. Tüm endüstri içinde çekirdeklerin oranı %25,83'tür.

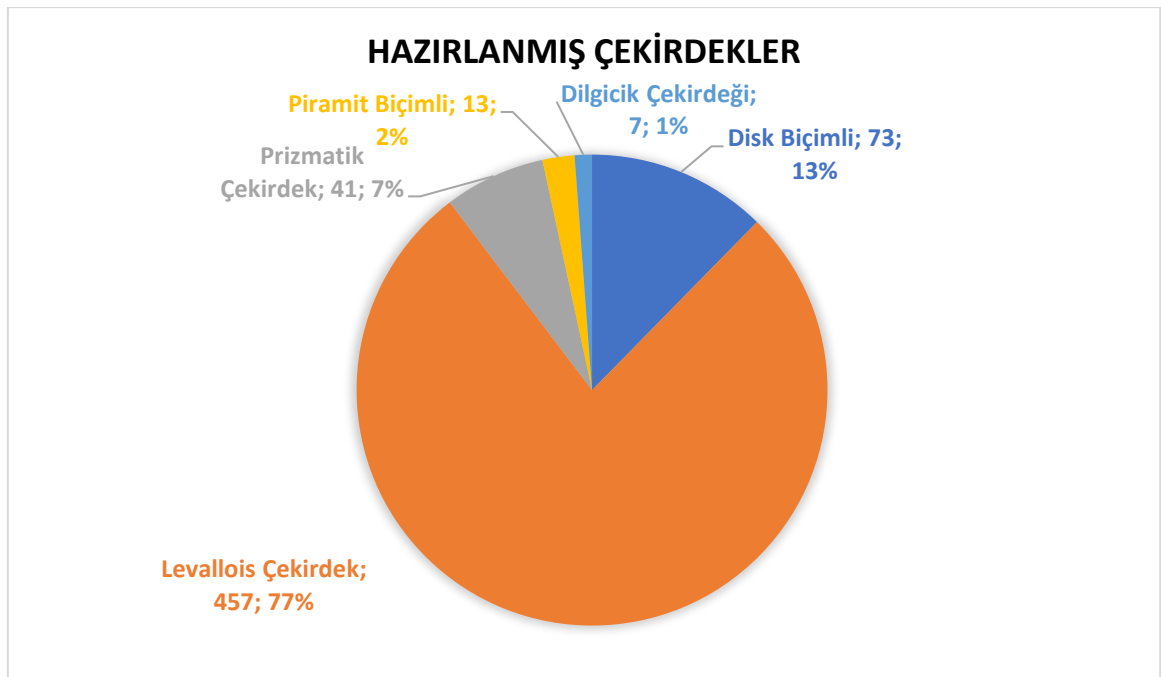
Grafik 3

Çekirdekler hazırlanmış ve hazırlanmamış çekirdekler olarak 2 sınıfa ayrılmaktadır. “İsimlerinden de anlaşılacağı gibi hazırlanmamış çekirdekler, belli bir teknik işlemten geçmeden çekirdek halini almışlardır. Hazırlanmış çekirdekler ise, belirli bir teknik uğraşı ve hazırlama sonucu oluşan tiplerdir” (Kartal, 1992: 21).

Tablo 3: Çekirdek Alt Tipleri.

ÇEKİRDEKLER	ADET
A) HAZIRLANMIŞ ÇEKİRDEKLER	591
1.Disk Biçimli Çekirdek	73
2.Levallois Çekirdek	457
2.1. Levallois Lineal	125
2.2. Levallois Recurrent	248
2.3. Uçlu Levallois	52
2.4. Dilgili Levallois	32
3.Prizmatik Çekirdek	41
4.Piramit Biçimli Çekirdek	13
5.Dilgicik Çekirdeği	7
B) HAZIRLANMAMIŞ ÇEKİRDEKLER	89

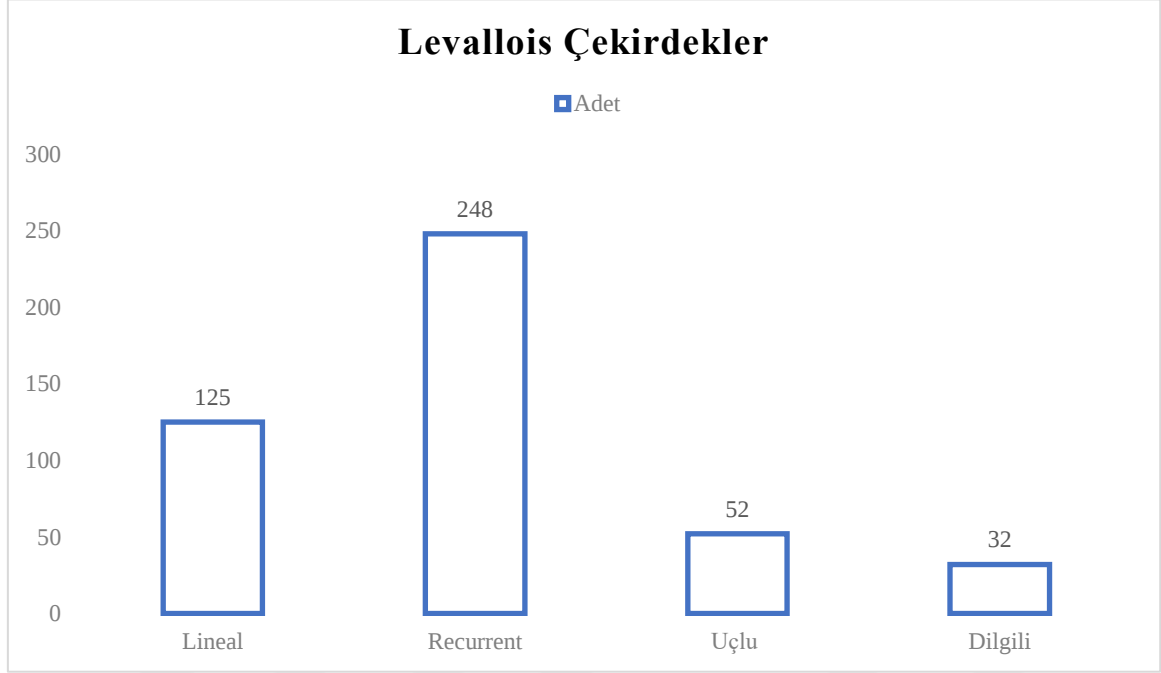
1. Yuvarımsı Çekirdek	23
2. Şekilsiz Çekirdek	65
2.1. İki Kutuplu	8
2.2. Tek Kutuplu	9
2.3. Çarpaz Kutuplu	11
2.4. Düzensiz	37
3. Acheuléen Çekirdek	1
TOPLAM	680

Grafik 4

Hazırlanmış çekirdekler içinde disk biçimli, Levallois, prizmatik, piramit ve dılgıcık çekirdeği gibi alt tipler bulunmaktadır. En baskın tip Levallois çekirdeklerdir. Çekirdekler içinde Levallois tekniğin bu denli yüksek oranda görölmesi Orta Paleolitik gelenekli bir endüstrinin varlığını kanıtlar niteliktedir.

Levallois çekirdekler recurrent, lineal, dilgili ve uçlu levallois çekirdek olmak üzere 4 alt tipe ayrılmaktadır. Karkamış Baraj Gölü Alanı'ndaki levallois çekirdeklerin sayısal ve oransal dağılımı aşağıdaki grafiklerde görülmektedir (grafik 5), (grafik 6).

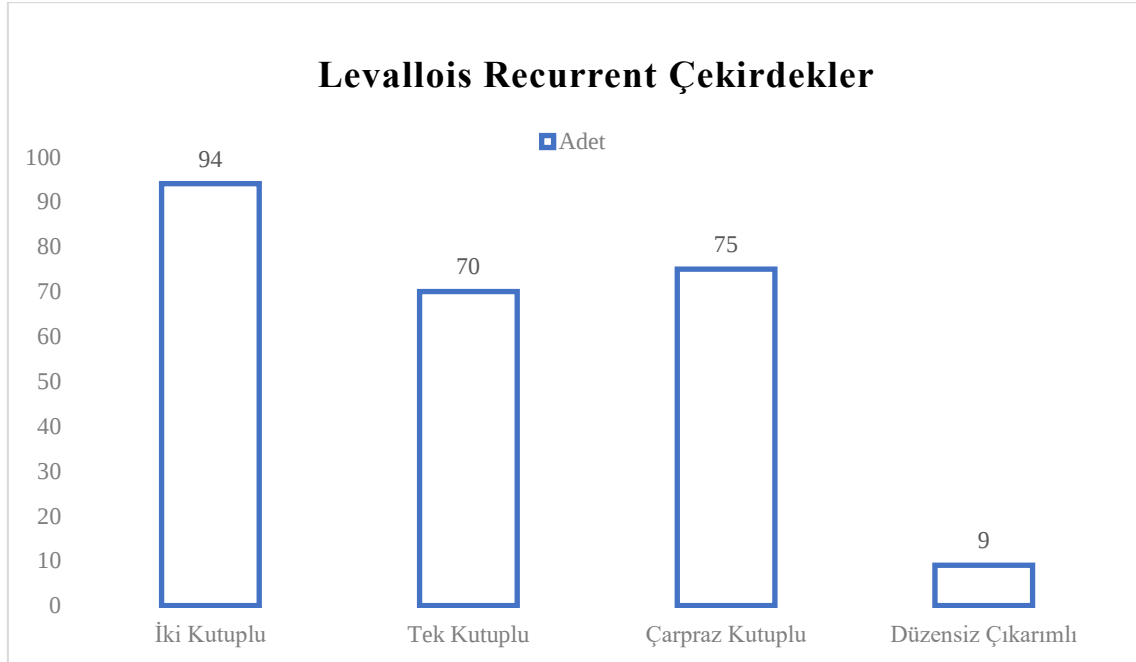

Grafik 5

Levallois çekirdeklerde recurrent tip en fazla görülmekle birlikte bu alt tip içerisinde iki kutuplu recurrent çekirdekler yaygındır. Hammadde ne kadar bol olsa da çekirdeklerden çok sayıda yonga çıkarımının yapılmış olması ekonomik bir bilincin var olduğunu göstermektedir.

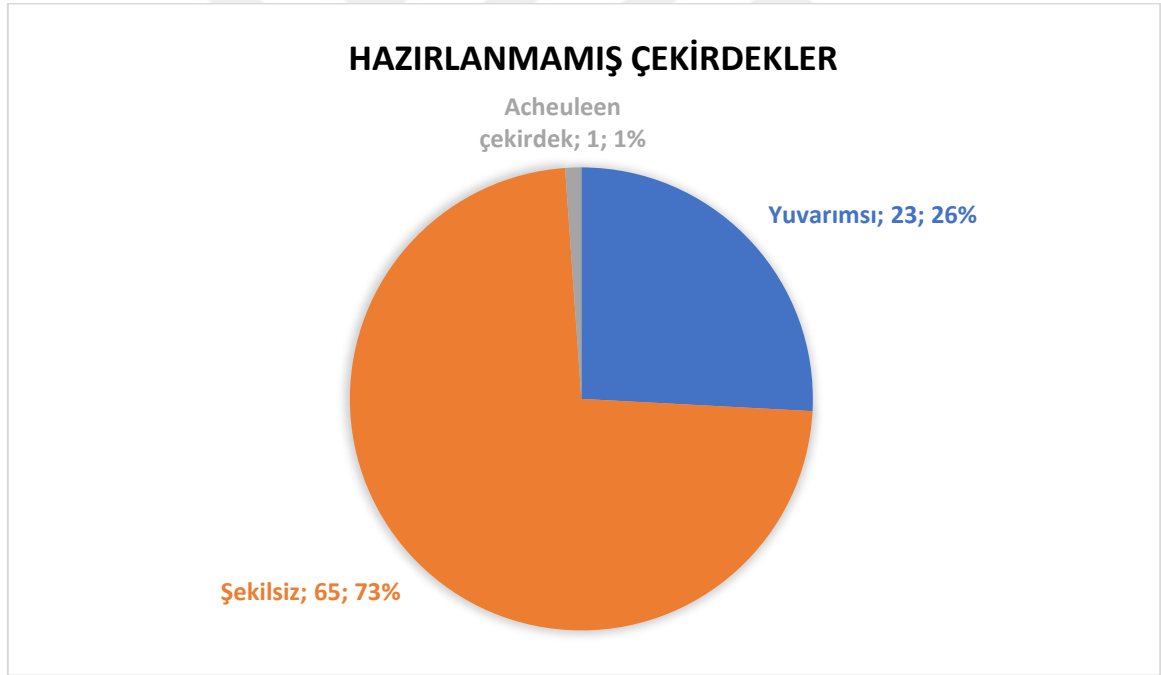
Resim 1: İki kutuplu Recurrent Çekirdek (Babataş, 2012: 126, Katalog No 068'den düzenlenmiştir).

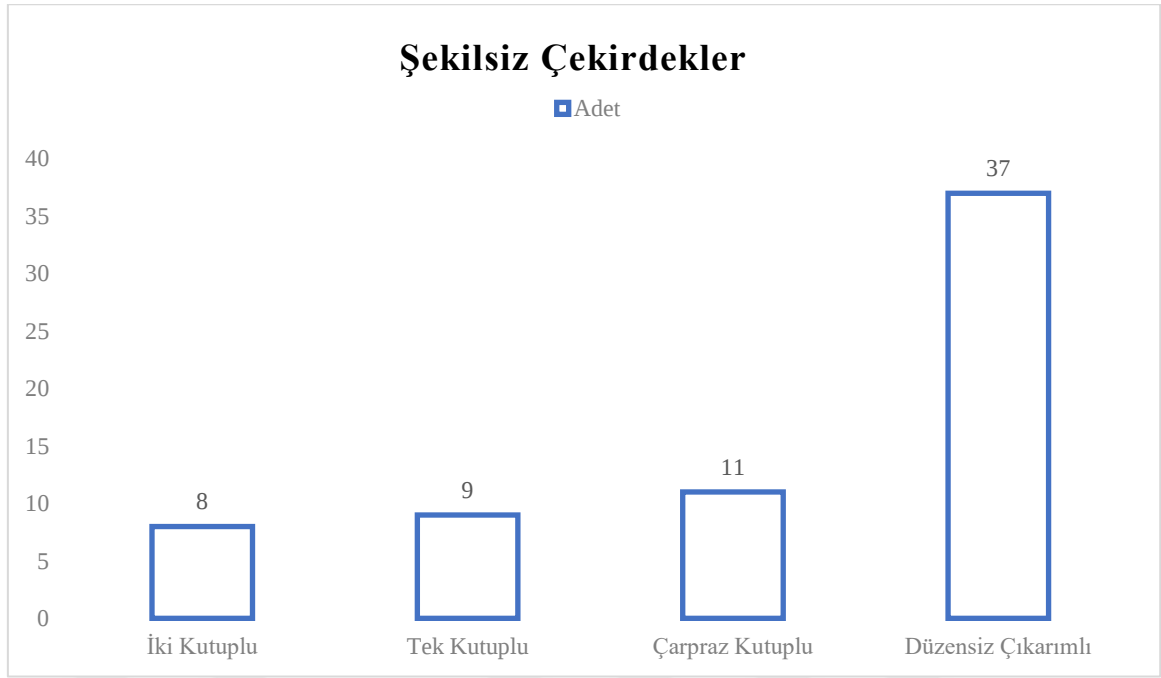
Grafik 6

Hazırlanmamış çekirdekler yuvarımsı, şekilsiz ve Acheuléen çekirdek olmak üzere 3 grupta incelenmiştir.

Hazırlanmamış çekirdekler arasında yüzde 73 oranla şekilsiz çekirdekler ilk sırada yer almaktadır. Dicle Havzası'nın da hazırlanmamış çekirdeklerine baktığımızda en fazla karşımıza çıkan alt tip şekilsiz çekirdekler olup Güney Doğu Anadolu'da Adıyaman-Samsat yöresinin ve aynı zamanda Karkamış Baraj Gölü Alanı'nın şekilsiz çekirdekleriyle büyük benzerlikler göstermektedirler (Fındık, 2013).

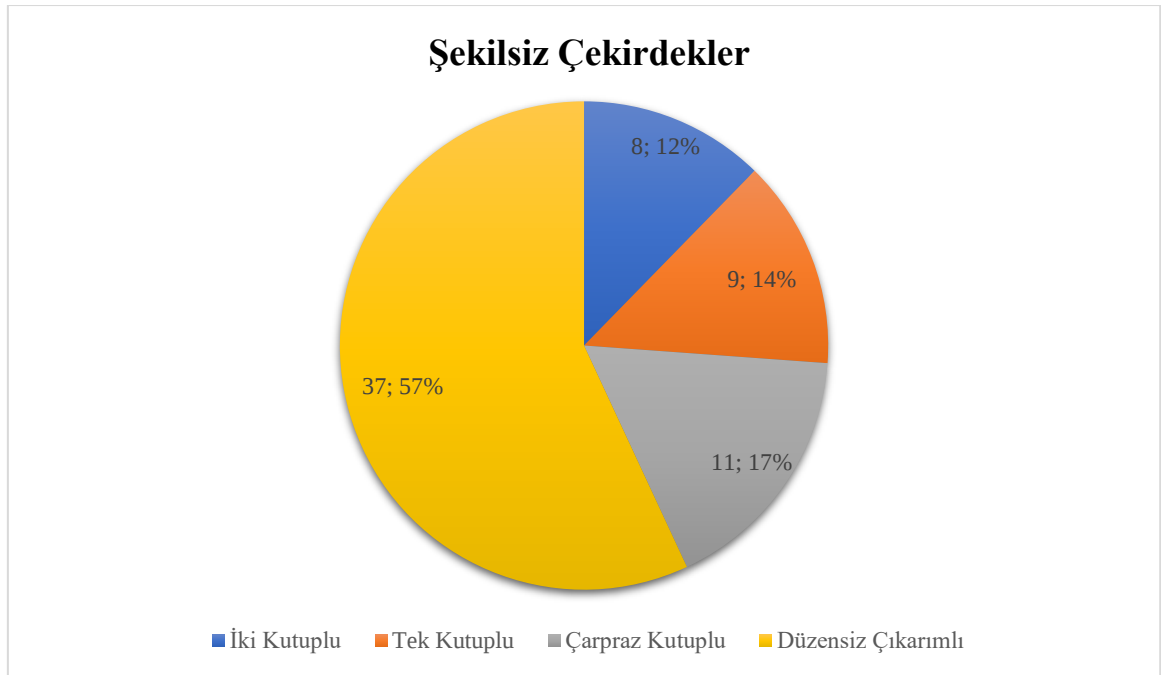

Grafik 7

Grafik 8

Şekilsiz çekirdekler çıkarım yönlerine göre; iki kutuplu, tek kutuplu, çarpraz kutuplu ve düzensiz çıkarımlı olmak üzere alt tiplere ayrılmıştır.

Grafik 9

Grafikte de görüldüğü üzere şekilsiz çekirdeklerde düzensiz çıkarım yaygındır.

ÇEKİRDEKLERDE ÇIKARIM YÖNÜ

Çekirdeklerde çıkarım yönlerini tablo olarak şu şekilde vermek mümkündür:

Tablo 4: Çekirdeklerde Çıkarım Yönleri.

Çıkarım Yönü	Tek Kutuplu	İki Kutuplu	Çarpaz Kutuplu	Merkezcil	Düzensiz
Yuvarımsı	2	5	2	4	10
Şekilsiz	9	8	11	-	37
Acheuléen	-	1	-	-	-
Disk	4	5	8	44	12
Levallois	258	110	26	53	10
Prizmatik	9	8	5	6	13
Piramit	8	1	-	2	2
Dilgicik Çekirdeği	5	1	-	-	1
Toplam	295	139	52	109	85

Tabloda da görüldüğü üzere çekirdeklerde en çok tek kutuplu bir çıkarım tercih edilmiştir. Bunu hammaddenin bol miktarda bulunmasına bağlayabiliriz. Tek kutuplu çıkarımı ise, iki kutuplu ve merkezcil çıkarım takip etmektedir.

GENEL BOYUT ANALİZİ

Çekirdeklerin genel boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 5: Genel Boyut Analizi.

ÇEKİRDEKLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	7	174	74.73
Genişlik	7.26	133	63.16
Kalınlık	4.56	70	32.98
Ağırlık	6	1122	191.61

Genel boyutlara baktığımızda çok büyük ve küçük çekirdeklerin bir arada bulunduğu bir endüstri karşımıza çıkmaktadır.

Ceylan'a göre Levallois çekirdekler ve yongalama ürünlerinin boyutları hammadde kaynağıyla bağıntılıdır (Ceylan, 1994). Karkamış Baraj Gölü Alanı'ndaki Levallois çekirdek boyutlarına baktığımız zaman da hammadde kaynağıyla bağıntılı bir biçimde, oldukça büyük boyutluların var olduğunu görüyoruz. Diğer çekirdeklerin ise dönemsel açıdan boyutlarının değişkenlik gösterdiğini söyleyebiliriz.

Levallois çekirdeklerin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 6: Levallois Çekirdeklerin Boyut Analizi.

LEVALLOİS ÇEKİRDEKLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	7	143	78.22
Genişlik	25	133	65.81
Kalınlık	8	70	32.64
Ağırlık	14	1122	202.31

Şekilsiz çekirdeklerin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 7: Şekilsiz Çekirdeklerin Boyut Analizi.

ŞEKİLSİZ ÇEKİRDEKLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	34.75	174	67.52
Genişlik	19	87	54.12
Kalınlık	13	66	31.68
Ağırlık	6	904.6	149.07

Prizmatik çekirdeklerin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 8: Prizmatik Çekirdeklerin Boyut Analizi.

PRİZMATİK ÇEKİRDEKLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	30	102	59.82
Genişlik	24	90	50.09
Kalınlık	16	52	34.04
Ağırlık	14.77	409.9	126.11

Disk biçimli çekirdeklerin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 9: Disk Biçimli Çekirdeklerin Boyut Analizi.

DİSK BİÇİMLİLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	42	123	76.12
Genişlik	41.23	109	67.80
Kalınlık	14.79	66	33.27
Ağırlık	29.69	851.2	207.05

Piramit biçimli çekirdeklerin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 10: Piramit Biçimli Çekirdeklerin Boyut Analizi

PİRAMİT BİÇİMLİ ÇEKİRDEKLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	36	96	54.30
Genişlik	39	66	52.07
Kalınlık	26	56	39.38
Ağırlık	48.8	321.4	136.88

Dilgicik çekirdeklerinin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 11: Dilgicik Çekirdeklerinin Boyut Analizi.

DİLGİCİK ÇEKİRDEKLERİ	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	31	49	40.71
Genişlik	20	47	36.85
Kalınlık	18	30	24.71
Ağırlık	20.3	81.3	46.08

Yuvarımsı çekirdeklerin boyut analizleri aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 12: Yuvarımsı Çekirdeklerin Boyut Analizi.

YUVARIMSİ ÇEKİRDEKLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	12.48	97	68.20
Genişlik	7.26	88	58.82
Kalınlık	4.56	61	39.29
Ağırlık	39.83	499.8	234.52

Tek örnekle temsil edilen Acheuléen çekirdeğin boyut analizlerini tablo olarak şu şekilde vermek mümkündür:

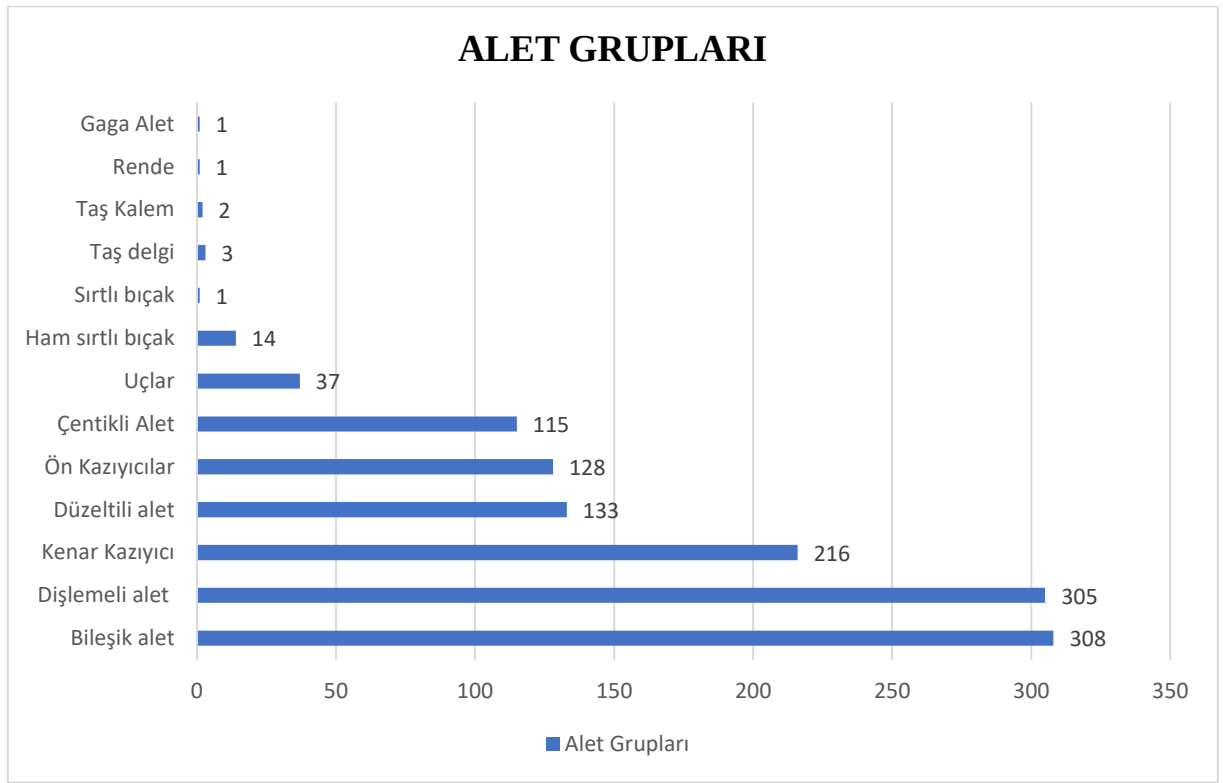
Tablo 13: Acheuléen Çekirdeğin Boyut Analizi.

ACHEULÉEN ÇEKİRDEK	
Uzunluk	115
Genişlik	65
Kalınlık	37
Ağırlık	366.9

Çekirdeklerin boyut oranlarına baktığımızda tek örnekle temsil edilen Acheuléen çekirdeğin boyut olarak oldukça büyük ve ağır olduğunu görmekteyiz. Diğer çekirdekler ise genel olarak 5-6-7 cm uzunluk ve genişlikte; 3 cm kalınlıktadır. Dönemsel olarak düşündüğümüzde de dilgicik çekirdeğinin küçük boyutta olup Paleolitik'in geç dönemine tarihlenmesi, Acheuléen'in ise büyük boyutlu olup Paleolitik'in erken dönemine tarihlenmesi kaçınılmazdır. Buradan dönemsel olarak ileri gidildikçe daha ince işçilik gösterildiğini ve boyutların küçüldüğü çıkarımını yapabiliriz.

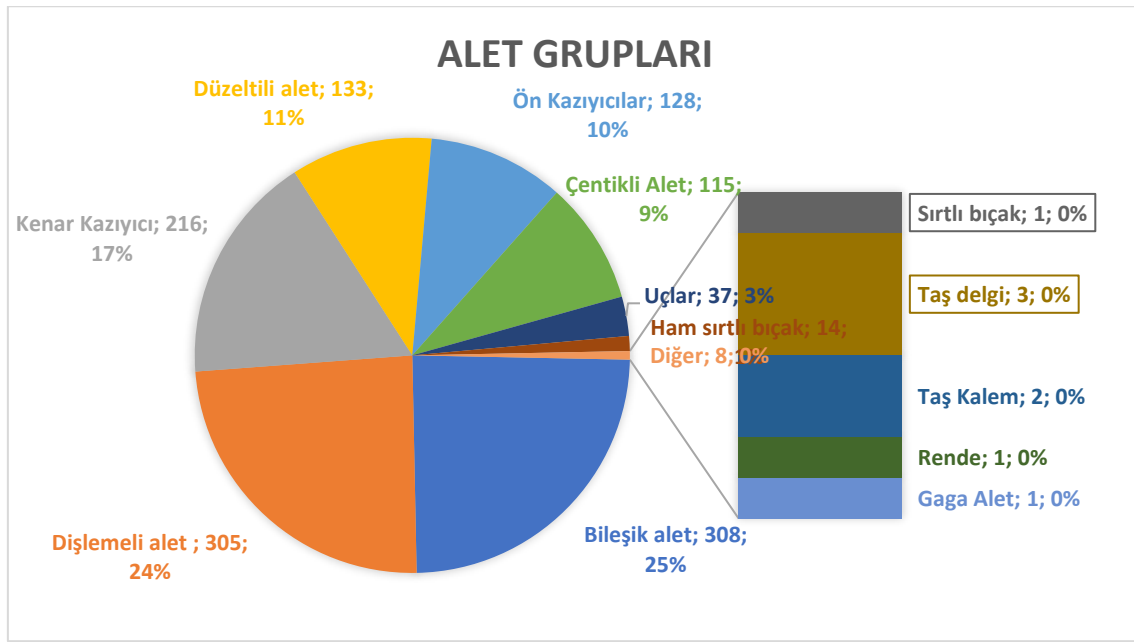
6.2.2.ALETLER

Aletler içerisinde toplamda 13 ana tip bulunmaktadır. Bunları daha çok görülen tiplerden daha az görülen tiplere doğru sıralarsak; bileşik aletler, dişlemeliler, kenar kazıyıcılar, kısmi düzeltili aletler, ön kazıyıcılar, çentikliler, uçlar, ham sırtlı bıçak, sırtlı bıçak, taş delgi, taş kalem, rende ve gaga alet olarak sıralanır. Bunların sayıları ve oransal dağılımları aşağıdaki grafiklerde verilmiştir. Endüstri içerisinde aletler %48.02'lik bir oranla temsil edilmektedir.

Grafik 10

Grafikte de görüldüğü üzere bileşik aletler ve dişlemeliler neredeyse aynı oranda temsil edilmektedirler. Bu da bize aletler arasında dönemsel olarak bir çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Oransal dağılıma baktığımızda dişlemeli, kenar kazıyıcı, ön kazıyıcı ve bileşik aletlerin ilk sıralarda oluşu bize endüstrinin Üst Acheuléen'den Orta Paleolitiğe geçiş niteliğinde olabilecek bir donanımına sahip olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 11

KENAR KAZIYICILAR

“Yonga, dilgi ya da döküntü parçalar üzerine yapılmış, bir ya da daha fazla kenarı, salt kenar uzunluğunun büyük bir kısmını kaplayacak bir biçimde devamlı ve düzenli düzeltilebilir düz, iç ya da dışbükey olarak şekillendirilmiş aletlerdir” (Yalçinkaya, 1989:29).

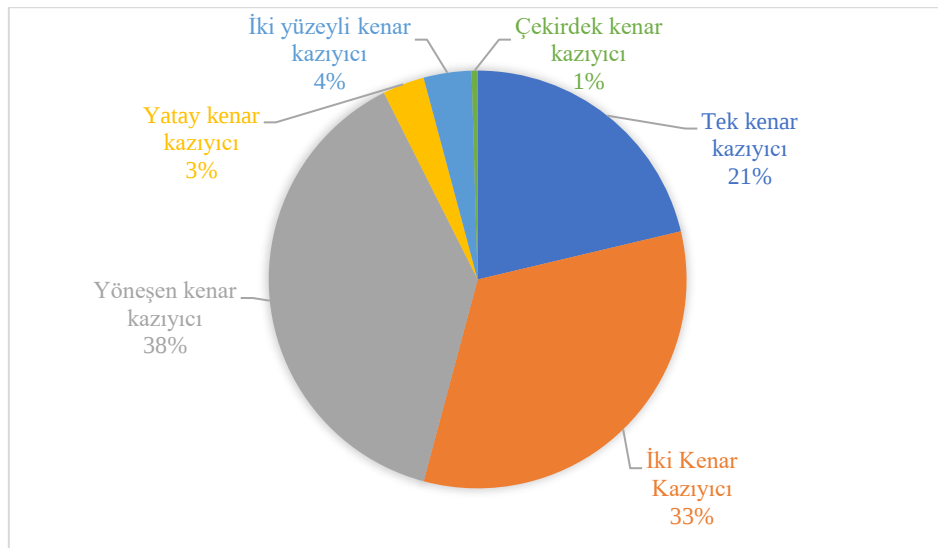
Endüstri içerisinde kenar kazıyıcıları 6 alt grup içerisinde inceledik. Bu alt gruplar da kendi içerisinde düzeltinin bulunduğu konum ve kenarın düz-içbükey-dışbükey oluşuna göre ayrıldı. Endüstri içerisinde yöneşen kenar kazıyıcılar en yüksek oranla görülmekte olup, onu iki kenar kazıyıcı takip etmektedir.

Karain’in ve Sürmecik kenar kazıyıcılarının aksine, Karkamış Baraj Gölü Alanı kenar kazıyıcılarında en az tek kenar kazıyıcı tipiyle karşılaşılmaktadır (Taşkiran, 1996; Sarıoğlu, 2019).

Tablo 14: Kenar Kazıyıcı Alt Tipleri.

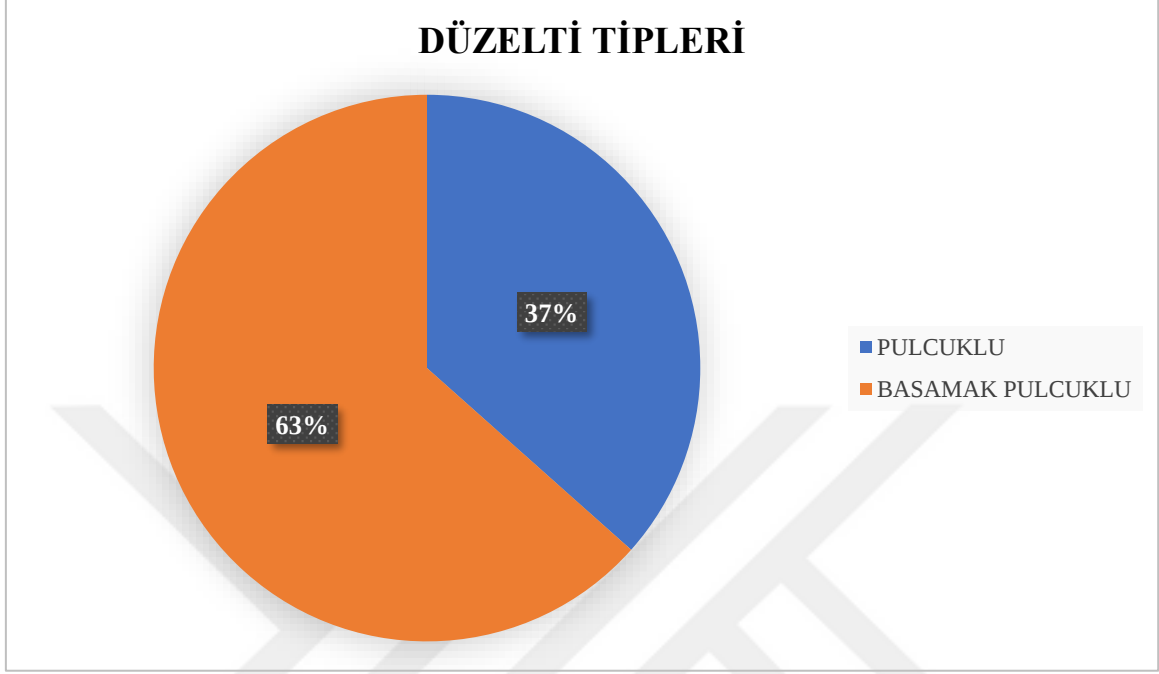
KENAR KAZIYICI ALT TİPLERİ	ADET
1.Tek kenar kazıyıcı	46
• Tek düz kenar kazıyıcı	17
• Tek içbükey kenar kazıyıcı	5
• Tek dışbükey kenar kazıyıcı	24
2.İki kenar kazıyıcı	71
• İki düz kenar kazıyıcı	39
• İki içbükey kenar kazıyıcı	2
• İki dışbükey kenar kazıyıcı	6
• Düz- dışbükey kenar kazıyıcı	9
• Düz- içbükey kenar kazıyıcı	3
• İçbükey- dışbükey kenar kazıyıcı	12
3.Yöneşen kenar kazıyıcı	83
• Düz yöneşen kenar kazıyıcı	17
• İçbükey yöneşen kenar kazıyıcı	6
• Dışbükey yöneşen kenar kazıyıcı	31
• Yatık yöneşen kenar kazıyıcı	29
4.Yatay kenar kazıyıcı	7
5.İki yüzeyli kazıyıcı	8
6.Çekirdek kenar kazıyıcı	1
TOPLAM	216

Alt tiplerin sayısal ve oransal dağılımları aşağıdaki grafiklerde yer almaktadır.

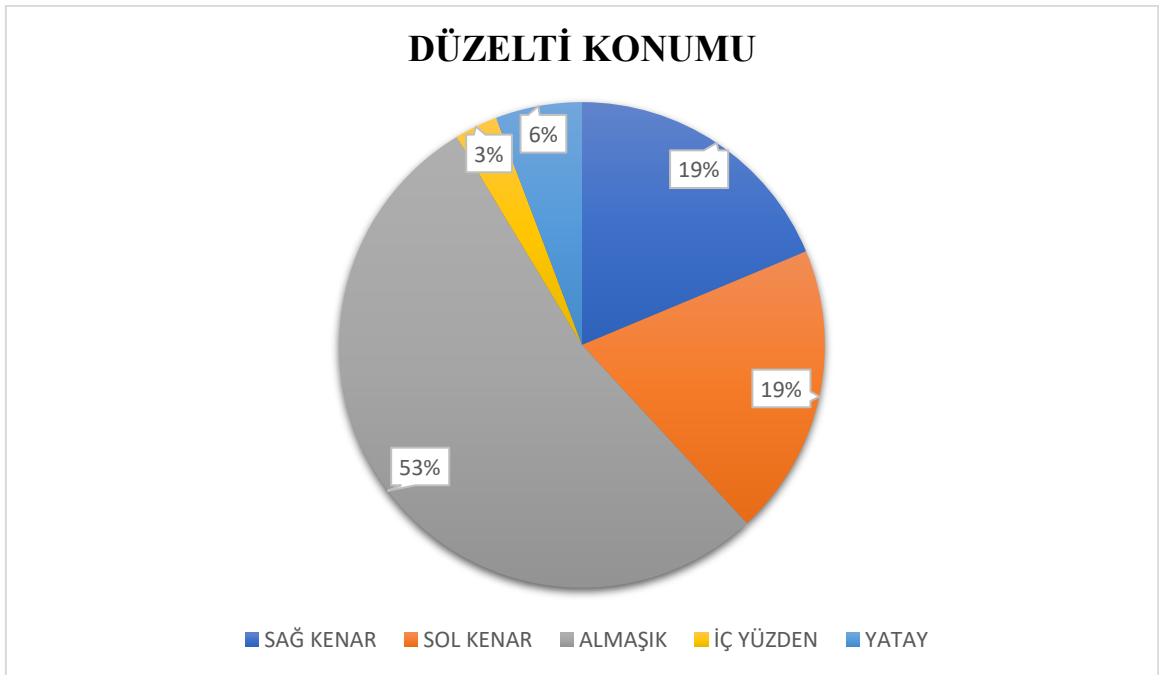
Grafik 12

Kenar kazıyıcılarda düzelti tipleri 2 grup altında incelenmiştir. Bunlar, pulcuklu düzelti ve basamak pulcuklu düzeltilerdir. Bu düzelti tipleri içerisinde basamak pulcuklu düzelti büyük bir oranla ilk sıraya yerleşmektedir.

Grafik 13

Kenar kazıyıcılarda düzelti konumları hangi kenardan ve kazıyıcının hangi yüzeyinden yapıldığına göre tespit edilmiştir.

Grafik 14

Grafikten de anlaşılacağı üzere almasıık düzelti tipi kenar kazıyıcıların yarısından biraz daha fazlasında görölmektedir. Sağ ve sol kenarda görölen düzeltiler ise %19 ile aynı orana sahiptir.

Tablo 14’te kenar kazıyıcıların boyutları, tablo 15’te ise taşımalık tipleri dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 15: Kenar Kazıyıcıların Boyutları.

KENAR KAZIYICILAR	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	3	120	52.44
Genişlik	1.7	112	40.77
Kalınlık	0.6	251	14.62
Ağırlık	0.25	359	51.32

Kenar kazıyıcıların yapıldığı taşımalıkların boyutlarına baktığımızda çok ince bir Levallois yongadan çok kalın ve iri bir Clactonian yongaya kadar farklı boyut ve varyasyonlarda olduğunu görüyoruz. Bu da bize tek tip içerisinde bile dönemsel olarak devam ve çeşitlilik olduğunu göstermektedir.

Tablo 16: Kenar Kazıyıcıların Taşımalık Tipleri.

TAŞIMALIK TİPLERİ	Tek Kenar Kazıyıcı	İki Kenar Kazıyıcı	Yöneşen Kenar Kazıyıcı	Yatay Kenar Kazıyıcı	Çekirdek Kenar Kazıyıcı	İki Yüzeyli Kazıyıcı	TOPLAM
Yonga	32	42	66	6	-	8	154
Dilgi	14	29	17	1	-	-	61
Çekirdek	-	-	-	-	1	-	1

Resim 2: Kenar Kazıyıcı.

ÖN KAZIYICILAR

“Uçlarından biri ya da ikili alet olma durumunda ikisi, dik olmayan devamlı düzeltilebilir taşıyan ileri doğru çıkmış az-çok yuvarlak, ender olarak da düz bir alınlı biten yonga ya da dilgilerdir” (Yalçınkaya, 1989: 36).

Endüstri içerisinde ön kazıyıcılar 12 alt tipe ayrılarak incelenmişlerdir. Bu tipler sayısal olarak çoktan aza doğru; düzeltilebilir dilgi veya yonga üzerine ön kazıyıcı, basit ön kazıyıcı, çekirdek ön kazıyıcı, yuvarlak ön kazıyıcı, kalın çıkmalı ön kazıyıcı, yelpaze biçimli ön kazıyıcı, omurgalı ön kazıyıcı, tırnak biçimli ön kazıyıcı, tipik olmayan ön kazıyıcı, ikili ön kazıyıcı, dipte ön kazıyıcı ve mikro ön kazıyıcıdır.

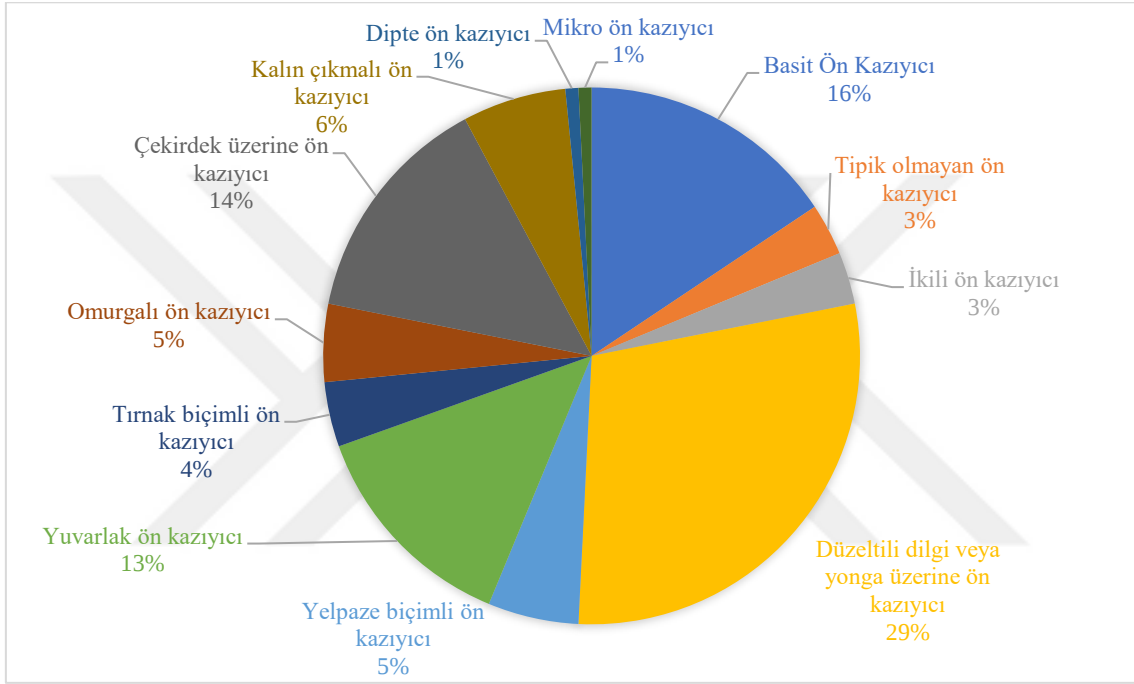
Bunların sayısal dağılımı aşağıdaki tablo ve grafikte gösterilmiştir.

Tablo 17: Ön Kazıyıcı Alt Tipleri.

ÖN KAZIYICI ALT TİPLERİ	ADET
1. Basit ön kazıyıcı	20
2. Tipik olmayan ön kazıyıcı	4
3. İkili ön kazıyıcı	4
4. Düzeltilebilir dilgi veya yonga üzerine ön kazıyıcı	37
5. Yelpaze biçimli ön kazıyıcı	7
6. Yuvarlak ön kazıyıcı	17
7. Tırnak biçimli ön kazıyıcı	5
8. Omurgalı ön kazıyıcı	6

9. Çekirdek ön kazıyıcı	18
10. Kalın çıkmalı ön kazıyıcı	8
11. Dipte ön kazıyıcı	1
12. Mikro Ön Kazıyıcı	1
TOPLAM	128

Ön kazıyıcıların alt tiplerinin kendi içinde oransal olarak dağılımını aşağıdaki grafikte görmektediriz.

Grafik 15

Ön kazıyıcıların minimum, maksimum ve ortalama; uzunluk, genişlik, kalınlık ve ağırlıkları tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 18: Ön Kazıyıcıların Boyutları.

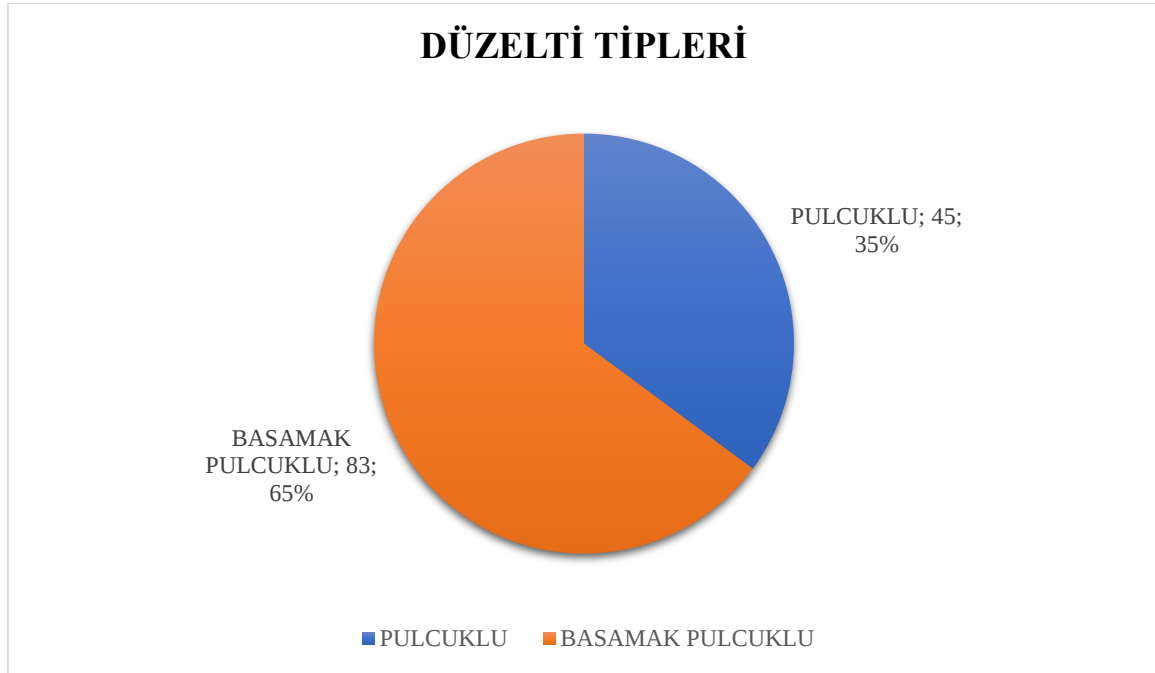
ÖN KAZIYICILAR	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	3.6	131	50.23
Genişlik	3.9	94.57	37.44
Kalınlık	1	44	14.11
Ağırlık	0.36	225	41.71

Ön kazıyıcı tiplerinin taşımalık dağılımı aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir. Ön kazıyıcı üretiminde yonga taşımalıkların daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 19: Ön Kazıyıcıların Taşımalık Tipleri.

ÖN KAZIYICI TİPLERİ	TAŞIMALIK TİPLERİ			TOPLAM
	YONGA	DİLGİ	ÇEKİRDEK	
Basit	19	1	-	20
Tipik Olmayan	4	-	-	4
İkili	2	2	-	4
Düzeltili Dilgi/Yonga Üzerine	17	20	-	37
Yelpaze biçimli ön kazıyıcı	7	-	-	7
Yuvarlak ön kazıyıcı	17	-	-	17
Tırnak biçimli ön kazıyıcı	5	-	-	5
Omurgalı ön kazıyıcı	5	1	-	6
Kalın Çıkmalı ön kazıyıcı	8	-	-	8
Çekirdek üzerine ön kazıyıcı	-	-	18	18
Dipte ön kazıyıcı	-	1	-	1
Mikro ön kazıyıcı	1	-	-	1
TOPLAM	85	25	18	128

Grafikten de okunduğu üzere ön kazıyıcıların düzelti tipleri içerisinde basamak pulcuklu düzelti %65 oranla daha fazla görülmektedir.

Grafik 16

Resim 3: Ön Kazıyıcı Örnekleri.

Resim 4: Mikro Ön Kazıyıcı.

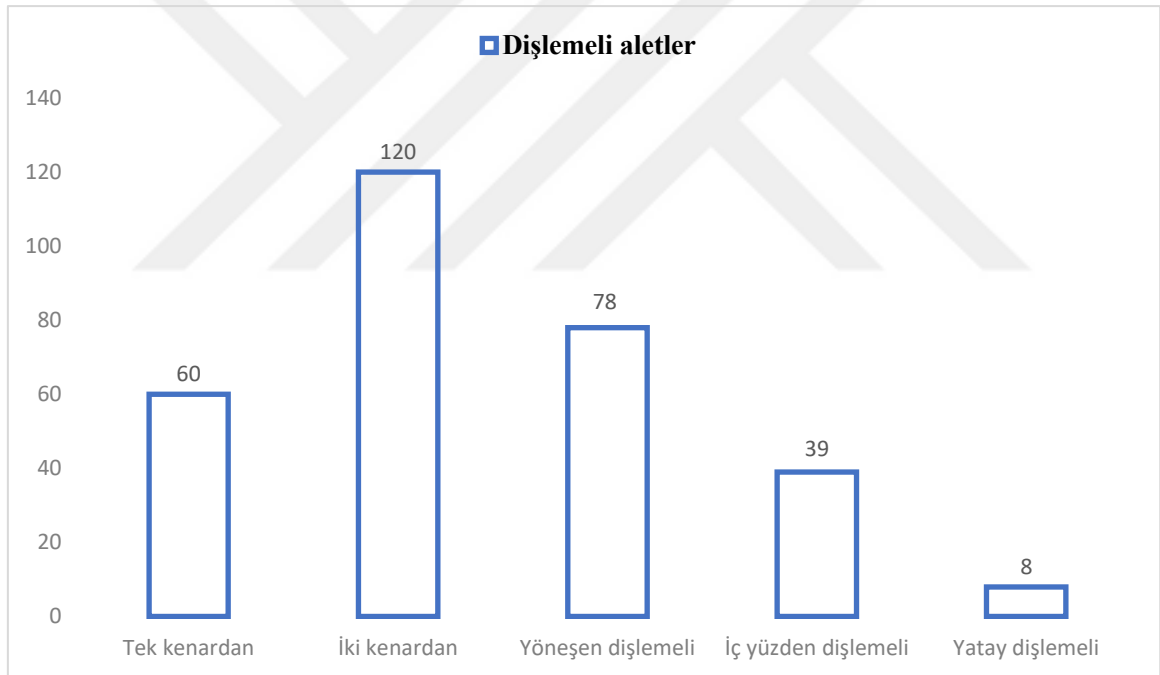
DİŞLEMELİ ALETLER

“Döküntü, yonga ya da dilgilerin bir ya da birden fazla bitişik olmayan kesici kenarı üzerinde, bitişik ya da bitişik olmayan bir seri çontuğun oluşturduğu aletlerdir” (Yalçinkaya, 1989: 48).

Dişlemeli aletler tek kenardan, iki kenardan, yöneşen, iç yüzden ve yatay dişlemeli olmak üzere 5 alt tipte incelenmişlerdir. Alt tipler oluşturulurken dişlemenin yapıldığı kenar ile düzeltinin yonga/dilginin hangi yüzüne yapıldığı gözlemlenmiştir.

Tablo 20: Dişlemeli Alet Alt Tipleri.

DİŞLEMELİ ALET ALT TİPLERİ	ADET
1. Tek kenardan dişlemeli	60
2. İki kenardan dişlemeli	120
3. Yöneşen dişlemeli	78
4. İç yüzden dişlemeli	39
5. Yatay dişlemeli	8
TOPLAM	305

Grafik 17

Dişlemelerin yapıldığı konuma baktığımızda en fazla sayı ile iki kenardan dişlemelilerin olduğunu görüyoruz. Bunu yöneşen dişlemeliler ve tek kenardan dişlemeliler takip etmektedir.

Tablo 21: Dişlemeli Aletlerin Boyutları.

DİŞLEMELİ ALETLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	4.6	148	52.42
Genişlik	3.3	91	36.94
Kalınlık	1	151	11.91
Ağırlık	0.57	207.51	36.23

Tablo 22: Dişlemeli Aletlerin Taşımalık Tipleri.

TAŞIMALIK TİPLERİ	Tek Kenardan	İki Kenardan	Yöneşen	İç Yüzden	Yatay	TOPLAM
Yonga	37	55	48	27	8	175
Dilgi	21	64	30	10	-	125
Dilgicik	2	1	-	2	-	5

Resim 5: Dişlemeli Alet Örnekleri.

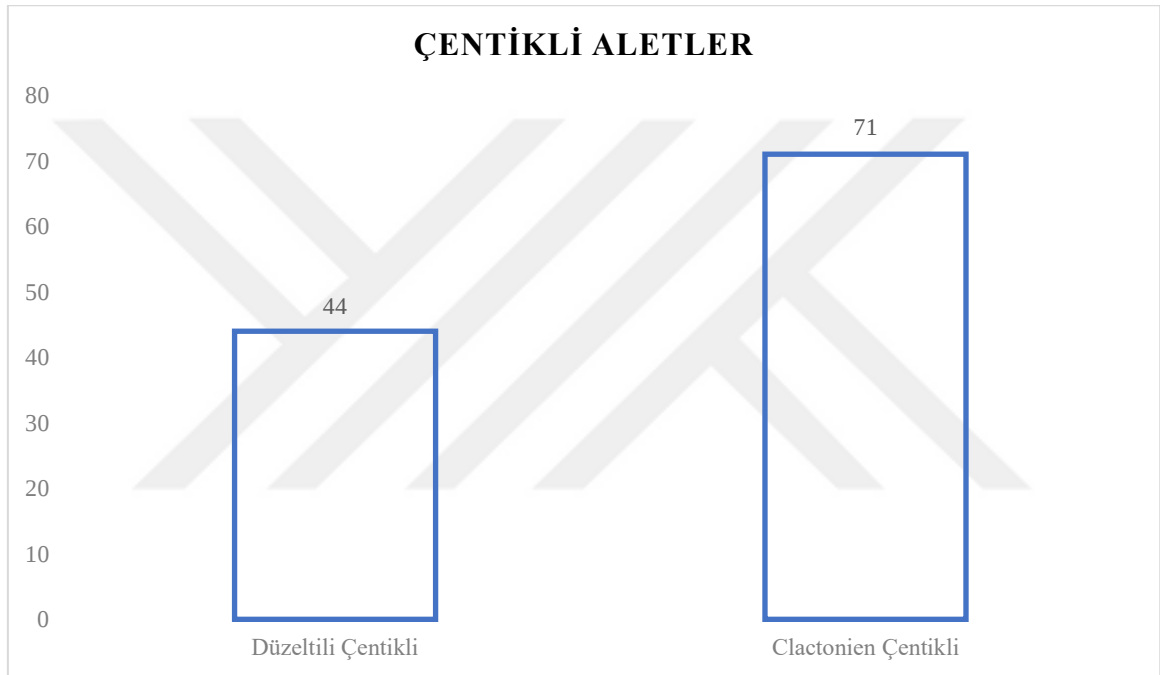
ÇENTİKLİ ALETLER

“Döküntü, yonga ya da dilginin kesici kenarı üzerinde, düzeltilebilir ya da vurgacın tek bir darbesiyle elde edilmiş, içbükey bir girinti gösteren aletlerdir” (Yalçinkaya, 1989:47).

Çentikli aletler alt tiplere ayrılırken çentik tipine göre bir ayrıma gidilmiştir. Bu ayrım sonucunda çentikli aletlerin alt tipleri sayısal olarak Tablo 22’de görülmektedir.

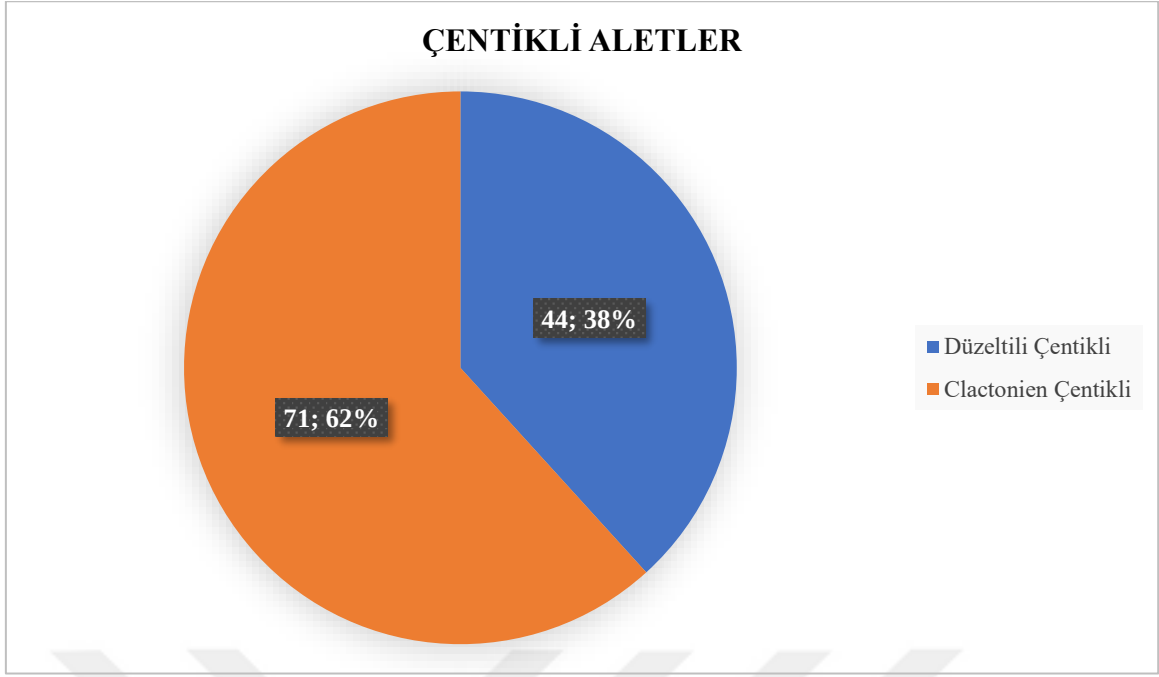
Tablo 23: Çentikli Alet Alt Tipleri.

ÇENTİK ALT TİPLERİ	ADET
CLACTONİEN ÇENTİKLİ	71
DÜZELTİLİ ÇENTİKLİ	44
TOPLAM	115

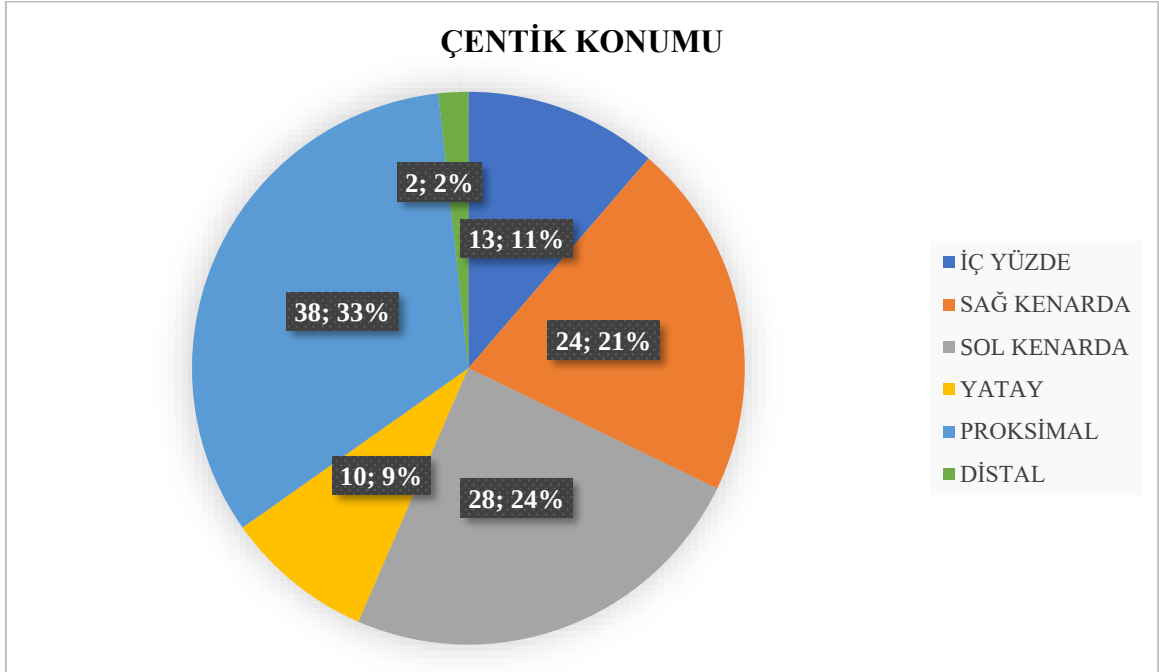
Grafik 18

Üstün bir çoğunlukla Clactonien çentikli aletleri görmekteyiz. Bu da bize Alt Paleolitik gelenekli bir endüstrinin varlığını hatırlatmaktadır.

Grafik 19

Çentiğin konumu yonga/dilginin hangi kenarında (sağ, sol), yüzünde (iç, dış) veya kısmında (proksimal, distal) olduğuna bakılarak belirlenmiştir. Verilere baktığımızda en çok proksimalde ve sol-sağ kenarda çentik oluşturulduğu görülmektedir.

Grafik 20

Tablo 24: Çentikli Aletlerin Boyutları.

ÇENTİKLİ ALETLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	24	129	12.36
Genişlik	9	95	41.39
Kalınlık	3	29	12.36
Ağırlık	0.66	212.87	45.26

Tablo 25: Çentikli Aletlerin Taşımalık Tipleri.

TAŞIMALIK TİPLERİ	ÇENTİKLİ ALET
Yonga	76
Dilgi	36
Dilgicik	3

Taşımalık tiplerine baktığımızda çentikli aletlerin çoğunlukla yongalar üzerine yapılmış olduğunu görmekteyiz.

Resim 6: Çentikli Alet.

BİLEŞİK ALETLER

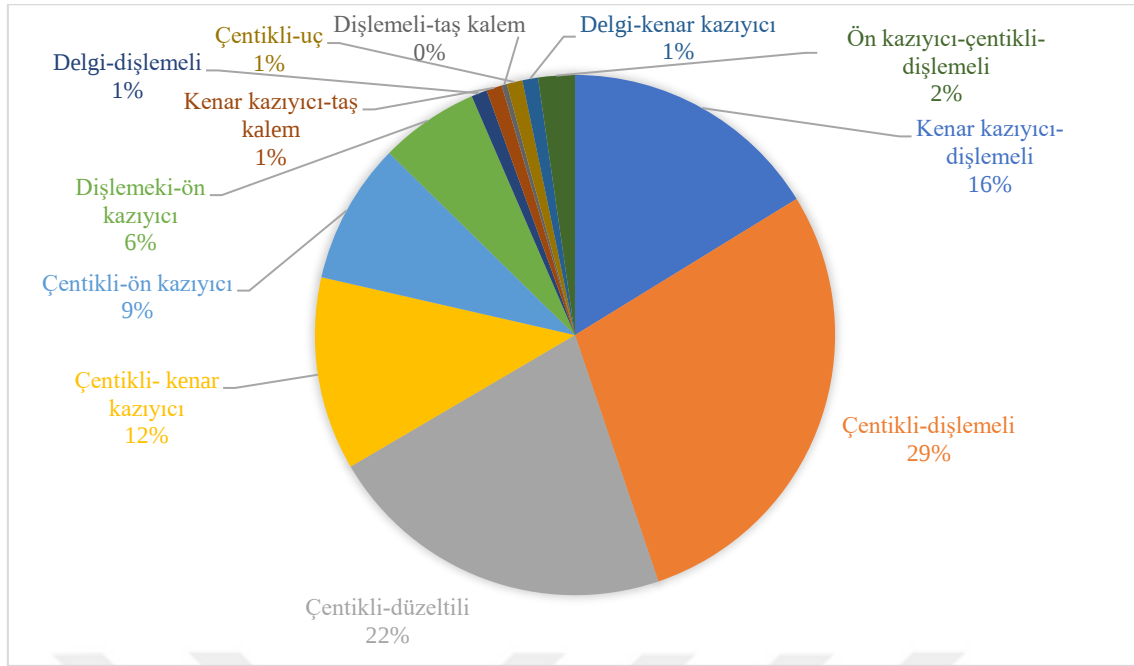
“Aynı taşımalık üzerinde birden fazla temel aletin bir arada gerçekleştirilmesiyle oluşturulmuş aletlerdir” (Yalçınkaya, 1989: 10).

Bileşik aletlerin alt tipleri ve onların adetleri Tablo 25’te görüldüğü gibidir. Bileşik aletlerde tabloda da görüldüğü üzere çentikli-dişlemeli alet sayıca en fazla temsil edilendir.

Tablo 26: Bileşik Alet Alt Tipleri.

BİLEŞİK ALETLER	ADET
1. Kenar Kazıyıcı- Dişlemeli Alet	50
2. Delgi- Dişlemeli Alet	3
3. Çentikli- Dişlemeli Alet	88
4. Çentikli- Kısmi Düzelteli Alet	67
5. Çentikli -Kenar Kazıyıcı Alet	37
6. Çentikli –Ön Kazıyıcı Alet	27
7. Dişlemeli–Ön Kazıyıcı Alet	19
8. Kenar Kazıyıcı- Taş Kalem	3
9. Dişlemeli– Taş Kalem	1
10. Çentikli – Uç	3
11. Delgi- Kenar Kazıyıcı	3
12. Ön Kazıyıcı- Çentikli- Dişlemeli	7
TOPLAM	308

Grafik 21’de de görüldüğü üzere oransal dağılımda çentikli-dişlemeli, çentikli-kısmi düzelteli ve kenar kazıyıcı-dişlemeli tipleri ön sıradadır. Bu sıralama genel alet dağılımında da aynı oranlarda olmasıyla endüstri içerisindeki bütünlüğü korumaktadır.

Grafik 21

Tablo 27: Bileşik Aletlerin Boyutları.

BİLEŞİK ALETLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	4	130	62.17
Genişlik	2.8	114	39.45
Kalınlık	0.8	121	12.95
Ağırlık	1.67	440.7	44.97

Tablo 28: Bileşik Aletlerin Taşımalık Tipleri.

BİLEŞİK ALETLER	YONGA	DİLGİ
Kenar Kazıyıcı- Dişlemeli	23	27
Çentikli- Dişlemeli	43	45
Çentikli- Kısmi Düzeltli	51	16
Çentikli- Kenar Kazıyıcı	23	14
Çentikli- Ön Kazıyıcı	20	7
Dişlemeli- Ön Kazıyıcı	7	12
Delgi- Dişlemeli	3	-
Kenar Kazıyıcı- taş kalem	1	2

Dişlemeli– Taş kalem	-	1
Çentikli – Uç	-	3
Delgi- Kenar kazıyıcı	2	1
Ön kazıyıcı- Çentikli- Dişlemeli	-	7
Toplam	173	135

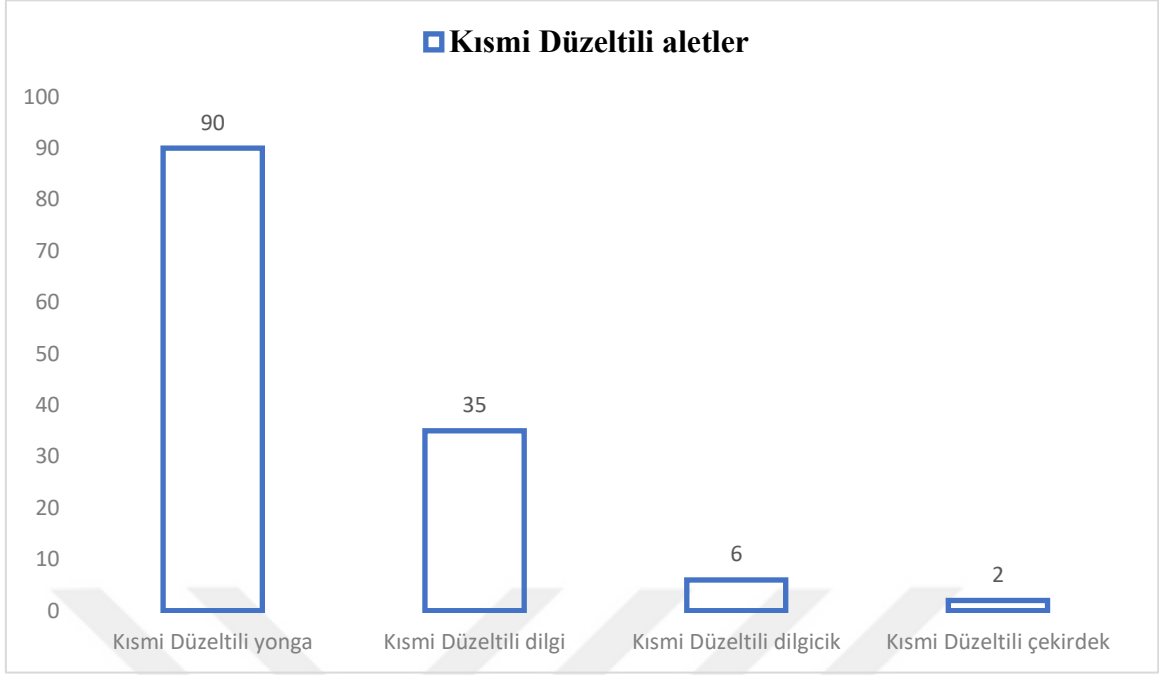
Resim 7: Bileşik Alet Örnekleri.

KİSMİ DÜZELTİLİ ALETLER

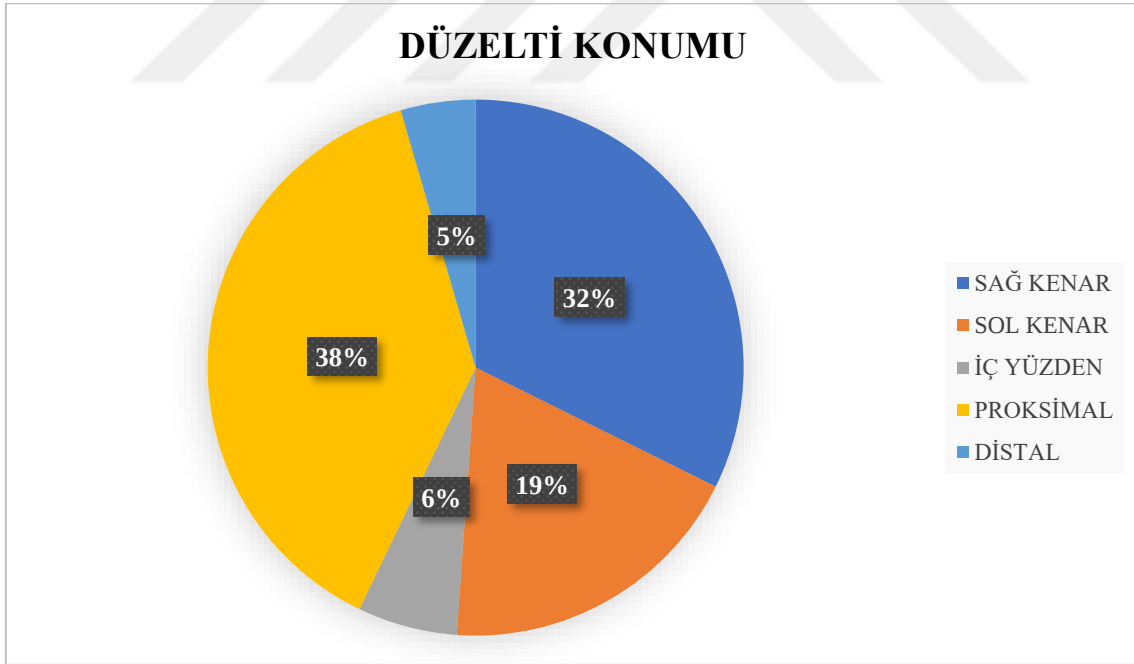
Bir yonga, dilgi, dilgicik ya da çekirdeğin en az bir kenarı üzerinde devam etmeyen düzeltmeler yapılmasıyla oluşan aletlerdir.

Tablo 29: Kısmi Düzeltili Alet Alt Tipleri.

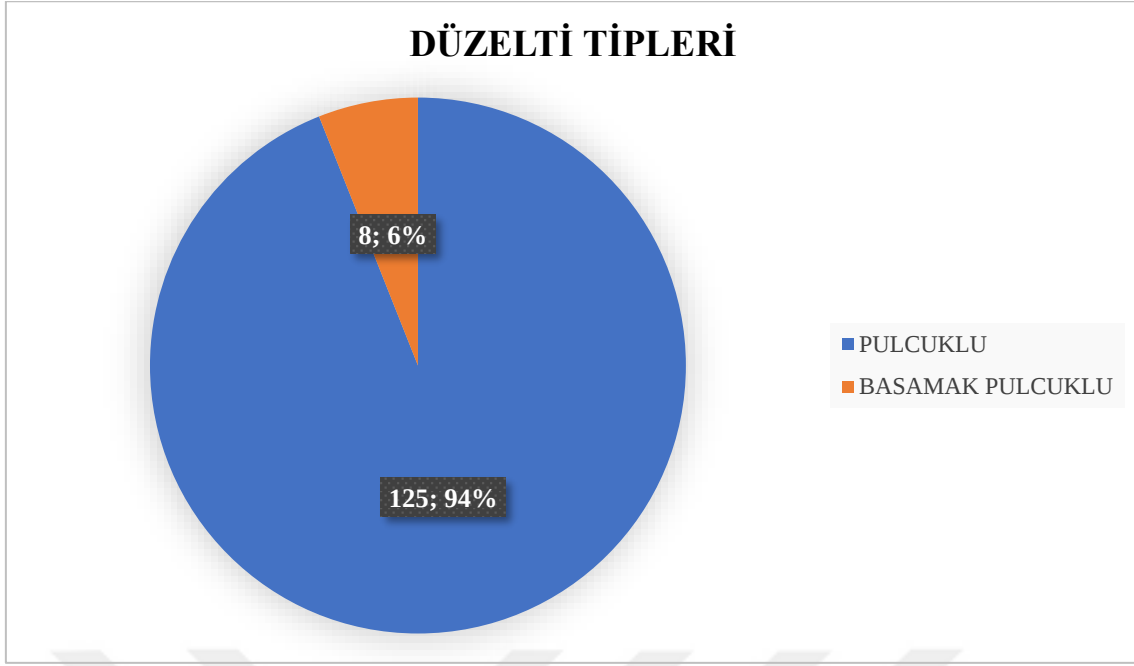
KİSMİ DÜZELTİLİ ALETLER	ADET
Kısmi Düzeltili Yonga	90
Kısmi Düzeltili Dilgi	35
Kısmi Düzeltili Dilgicik	6
Kısmi Düzeltili Çekirdek	2
TOPLAM	133

Grafik 22

Grafik 23

Grafik 24

Kısmi düzeltili aletlerde düzelti tipi olarak kenar kazıyıcıda olan duruma nazaran pulcuklu düzelti çok yüksek bir oranla tercih edilmiştir.

Tablo 30: Kısmi Düzeltili Aletlerin Boyut Analizleri.

KİSMİ DÜZELTİLİ ALETLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	15	126.25	39.56
Genişlik	8	107	34.20
Kalınlık	4	48	11.20
Ağırlık	0.38	406.5	33.85

UÇLAR

Uçların genel tanımı: düzeltilerle ya da önceden tasarlanmış bir yontma tekniği ile üçgen ya da yarı üçgen bir biçim verilmiş, az çok sivri bir uçla biten aletlerdir.

Uçlarda görülen alt tipler; Moustérien, Levallois ve Tayac ucu şeklindedir. Bu tipler arasında en çok görülen ise Levallois uçtur.

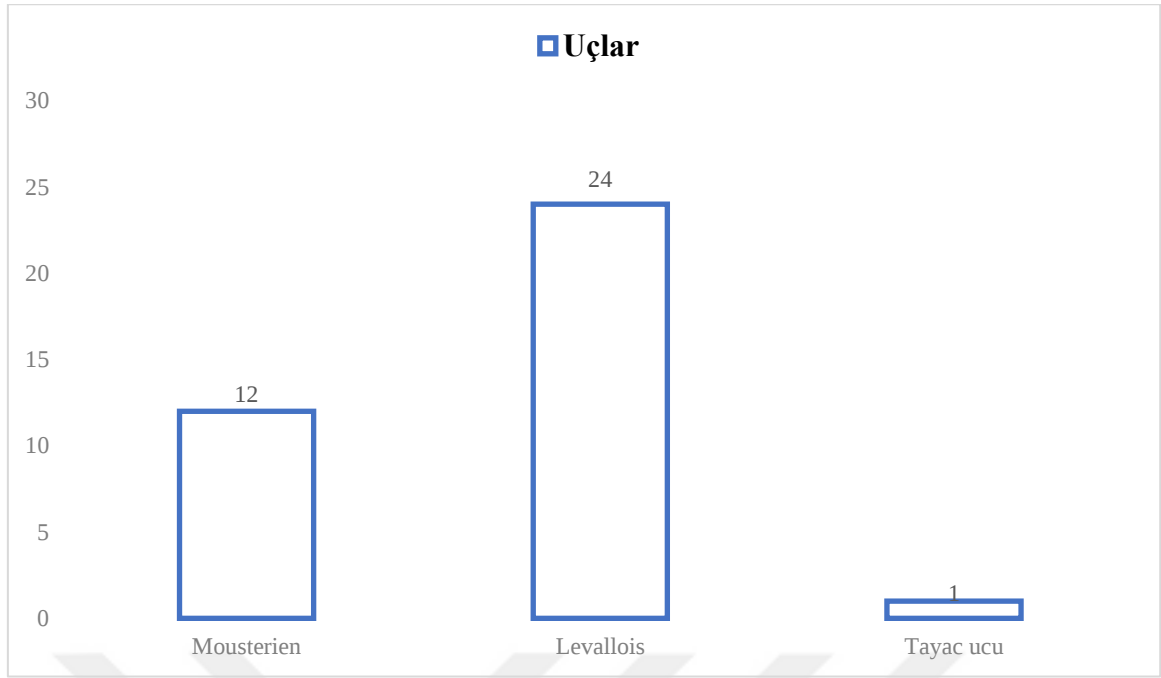
Levallois uç: Levallois teknoloji içinde, çekirdek üzerinde yöneşen hazırlama yongalarının alınması sonrasında elde edilir. Klasik levallois uçların üst yüzlerinde uç kısma göre ters ‘Y’ biçimli bir ayrıntı bulunmaktadır. Genel hatlarıyla üçgen formulu yongalar üzerine yapılmışlardır (Kartal, 2019: 29)

Tablo 31: Uç Alt Tipleri.

UÇLAR	ADET
Moustérien Uç	12
Levallois Uç	24
Tayac ucu	1
TOPLAM	37

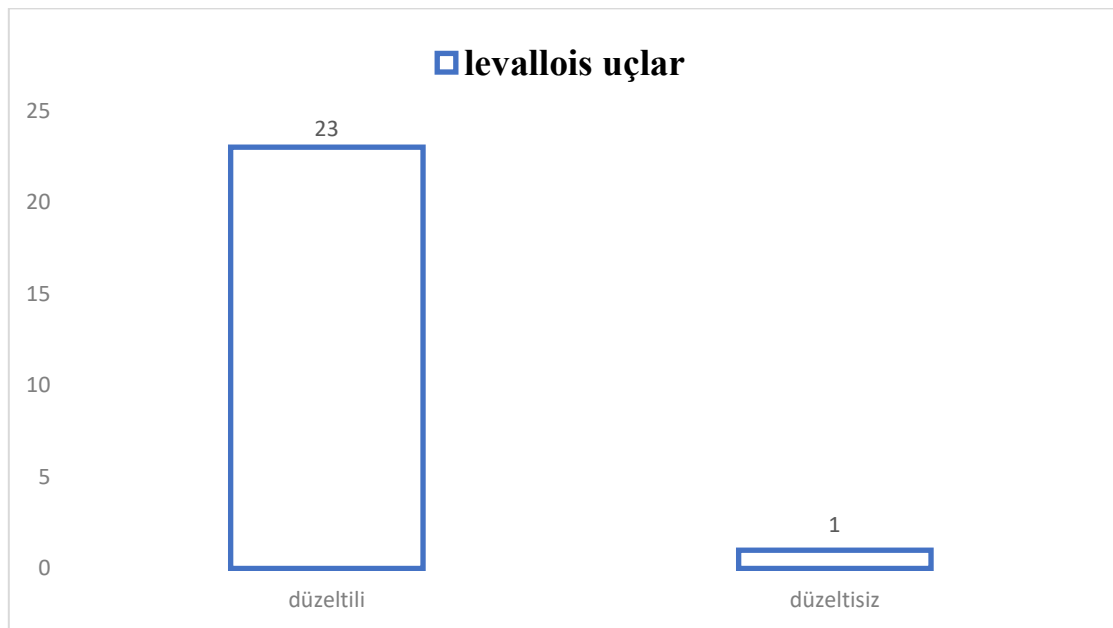
Tablo 32: Uçların Taşımalık Tipleri.

TAŞIMALIK TİPLERİ	YONGA	DİLGİ
Levallois	16	8
Moustérien	7	5
Tayac Ucu	1	-
TOPLAM	24	13

Grafik 25

Uçlar içinde alt tip olarak düzeltili Levallois ucun yüksek oranda görülmesini alanda bulunan çok sayıda Levallois çekirdeğe bağlayabiliriz. Bu durumun önceden de belirtildiği gibi hammaddenin bol miktarda bulunmasından kaynaklanmakta olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Levallois teknolojinin endüstri içerisinde büyük yer kaplamasının Orta Paleolitik dönemin varlığına kanıt olduğunu söyleyebiliriz.

Grafik 26

Tablo 33: Uçların Boyut Analizleri.

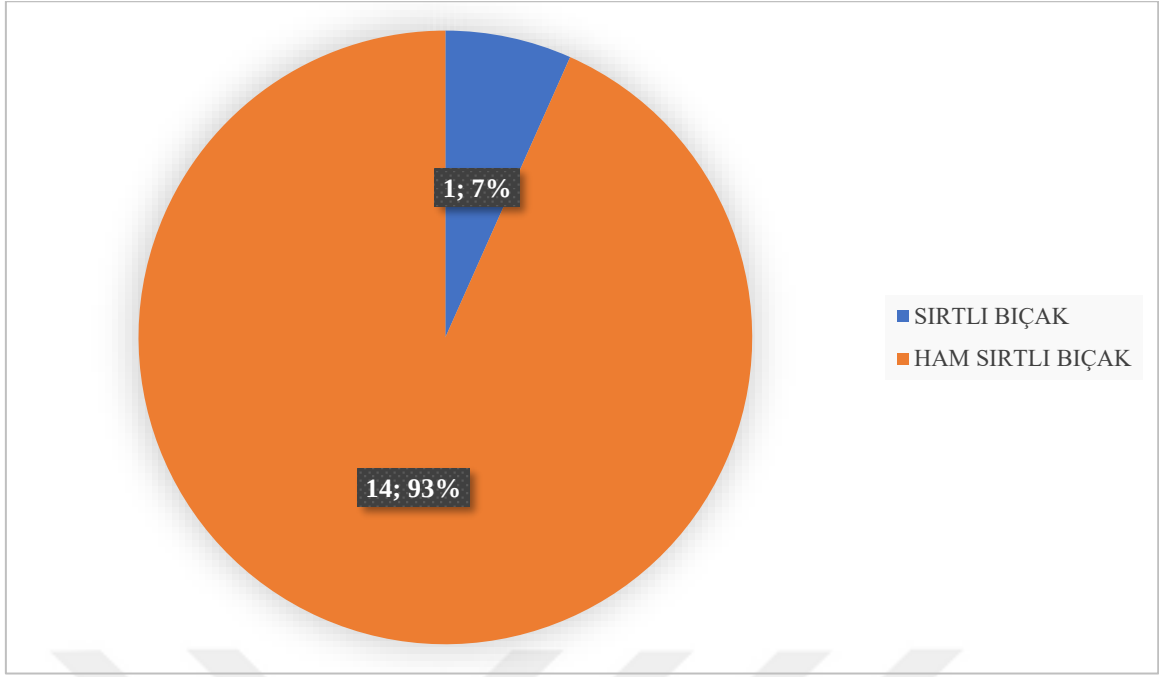
UÇLAR	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	32	103	60.74
Genişlik	17	61	39.37
Kalınlık	7	19	11.06
Ağırlık	3.37	70.89	31.13

Resim 8: Uç Örnekleri.

SIRTLI BIÇAK

“Kenarlarından biri düzeltili kesici bir ağız; diğeri ise gerek tamamı dik veya devamlı gerekse bir kısmı dik ya da yarı dik düzeltilerle devrilmiş, bazen eksi izler taşıyan ya da kabuklu bir sırt gösteren yonga ya da dilgilerdir” (Yalçınkaya, 1989:43). Sırtlı bıçakların büyük bir çoğunluğu ham sırtlı olanlardır. Sırtı ham olmayan bıçak tek örnekle temsil edilmektedir.

Grafik 27

Tablo 34: Ham Sırtlı Bıçakların Boyut Analizleri.

HAM SIRTLI BIÇAK	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	40	140	86.17
Genişlik	20	55	38.26
Kalınlık	7	25.4	14.66
Ağırlık	7.52	135.4	62.08

1 adet örnekle temsil edilen sırtı ham olmayan bıçağın boyutları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 35: Sırtlı Bıçak Boyut Analizi.

SIRTLI BIÇAK	
Uzunluk	142
Genişlik	31
Kalınlık	30
Ağırlık	118.65

Resim 9: Sırtlı Bıçak Örnekleri.

Ham sırtlı ve ham sırtlı olmayan bıçakların tümünün taşımılığı dilgidir.

TAŞ DELGİ

“Bir taşımılığıın kenarları üzerinde, genellikle pulcuklu dik pulcuklu yarı dik, bazen almaşan düzeltilelerle ileri çıkmış, tek ya da iki omuzlu, düz ya da obruklu, kısa ya da uzun uç gösteren aletlerdir.” (Kösem, 2000: 66).

Endüstri içinde 3 adet örnekle temsil edilir. 2 adedinin taşımılığı dilgi diğerrinin ise yongadır. Aşağıdaki tabloda boyutları verilmiştir.

Tablo 36 Taş Delgilerin Boyut Analizi.

TAŞ DELGİ	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	40	60,38	56,79
Genişlik	31,4	50	41,8
Kalınlık	1	17,5	14,16
Ağırlık	24,86	40,24	31,62

TAŞ KALEM

“Yonga, dilgi, çekirdek, çekirdek parçası veya döküntüler üzerine birçok taşkalem darbesi çıkarımlarıyla, çoğunlukla birbirine zıt iki yüzcükle oluşturulan ve bir şatafla nitelendirilen aletlerdir.” (Kösem, 2000: 66).

Endüstri içinde 2 adet örnekle temsil edilir. Bunların biri yonga üzerine biri ise dilgi üzerine yapılmıştır. Aşağıdaki tabloda boyutları verilmiştir.

Tablo 37: Taş Kalem Boyut Analizi.

TAŞ KALEM	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	45	62	53,5
Genişlik	26	62	44
Kalınlık	11	15	13
Ağırlık	12,29	45,47	28,88

GAGA ALET

“Bir döküntü, yonga ya da dilgi üzerine yapılmış bitişik iki çentikle elde edilmiş, taş delgiye göre daha kuvvetle ileriye doğru çıkmış az çok sivri, kalın, bazen iri bir çıkıntı gösteren aletlerdir” (Yalçinkaya, 1989: 50).

Endüstri içerisinde 1 adet örnekle temsil edilmektedir. Taşımılığı ise yongadır.

Tablo 38: Gaga Alet Boyut Analizi

GAGA ALET	
Uzunluk	62,44
Genişlik	48,73
Kalınlık	23
Ağırlık	88,88

RENDE

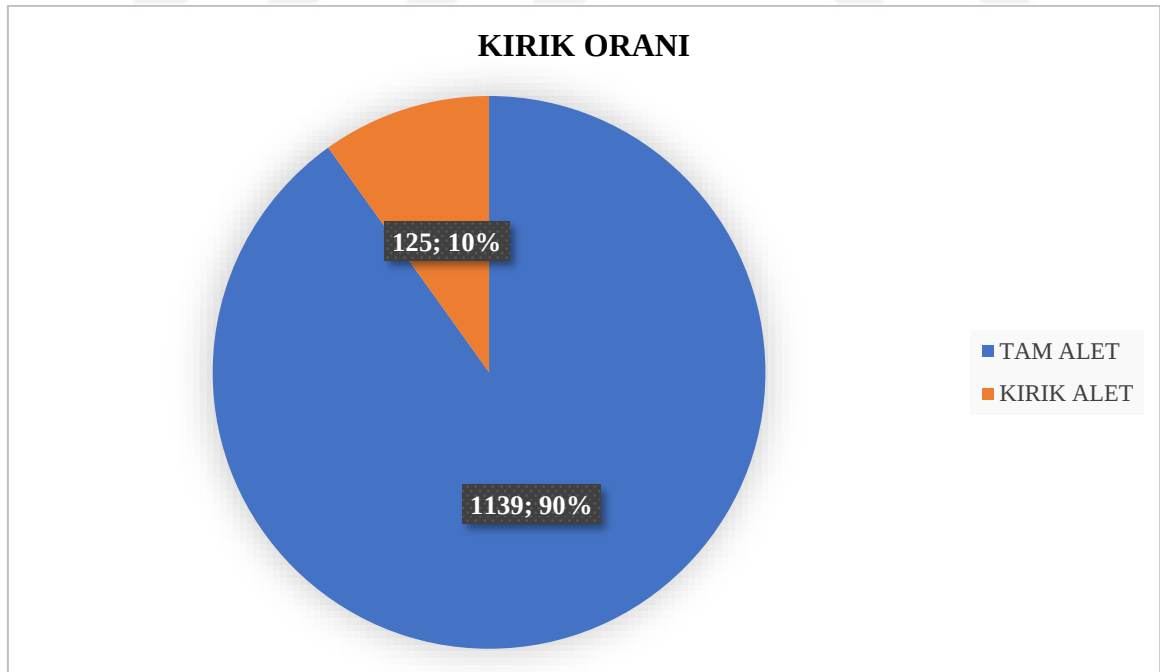
“Çok eğik ya da dike yakın profili olan, düz ya da dışbükey alına sahip, vurma düzlemi düzeltilenmiş, genellikle prizmatik daha ender olarak piramit biçimli çekirdeklerdir” (Sonneville-Bordes ve Perrot, 1954: 332).

Endüstri içerisinde 1 adet örnekle temsil edilmektedir ve taşımılığı yongadır.

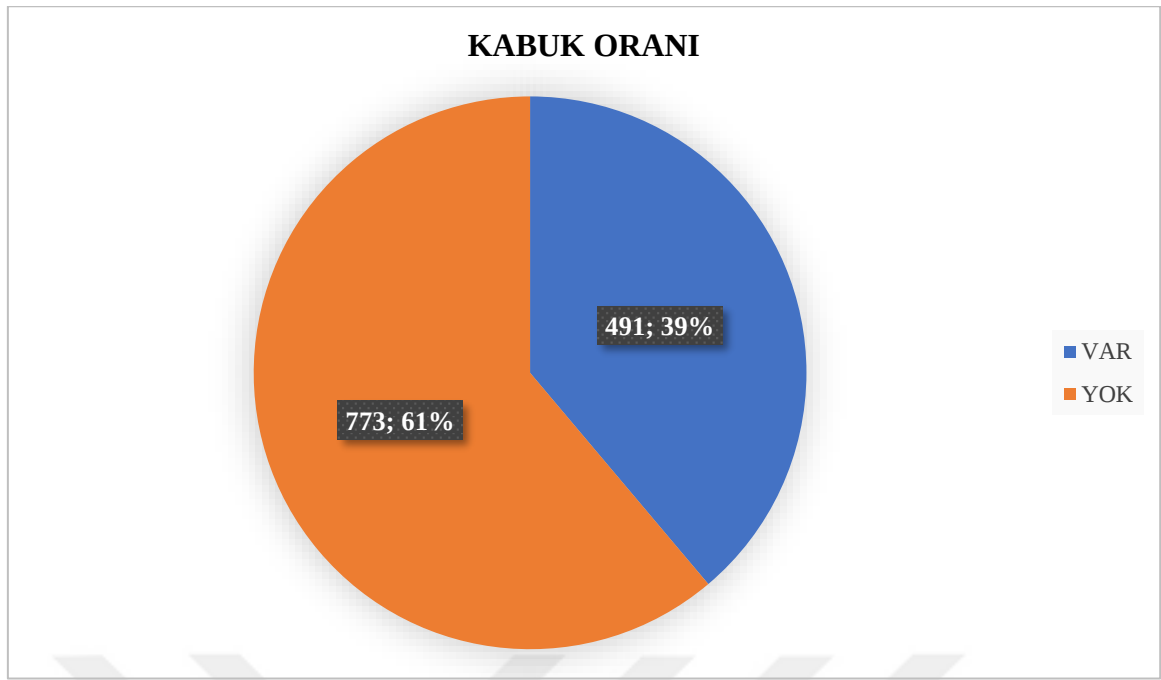
Tablo 39: Rende Boyut Analizi.

RENDE	
Uzunluk	66
Genişlik	37
Kalınlık	44
Ağırlık	125,28

ALETLERDE KIRIK VE KABUK ORANLARI

Grafik 28

Grafik 29

6.2.3.İKİ YÜZEYLİ ALETLER, KAZMALAR VE NACAKLAR

İKİ YÜZEYLİ ALETLER

“İki yüzeyli aletler, genellikle çakmaktaşı yumrularının, fakat aynı zamanda çakmaktaşı, kuvarsit ve kumtaşı gibi büyük yongaların her iki yüzünden kaplayan düzeltilemlerle ya da en azından bürüyen düzeltilemlerle yontulmasıyla oluşmuş çeşitli formlardaki aletlerdir” (Bordes, 1961: 49; Yalçınkaya, 1989: 52, 53; Taşkiran, 1990: 11).

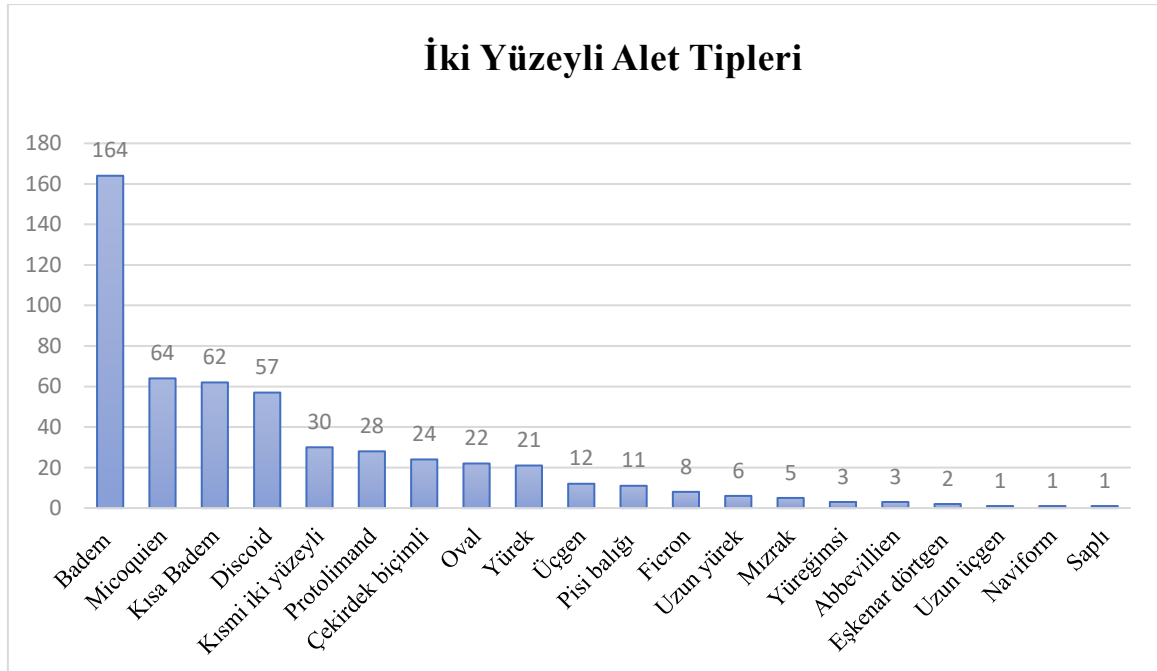
Alt Paleolitik dönemin (özellikle Acheuléen'in) en belirgin alet tipi olup, Acheuléen'in tüm evrelerinde (Alt, Orta ve Üst) görülürler. Orta Paleolitik'te Acheuléen gelenekli Moustérien içinde de devam ederler.

Tüm endüstrinin %19,94'ünü oluşturmaktadır. İki yüzeyli aletler içerisinde 20 alt tip görülmektedir. Bu alt tipler aşağıdaki tabloda adetleriyle birlikte gösterilmiştir. İki yüzeyli alet tipleri içerisinde çoğunluğu badem biçimliler oluşturmakla birlikte, Micoquien biçimli iki yüzeyli aletler de çoğunlukta görülen tipler arasındadır.

Tablo 40: İki Yüzeyli Alet Alt Tipleri.

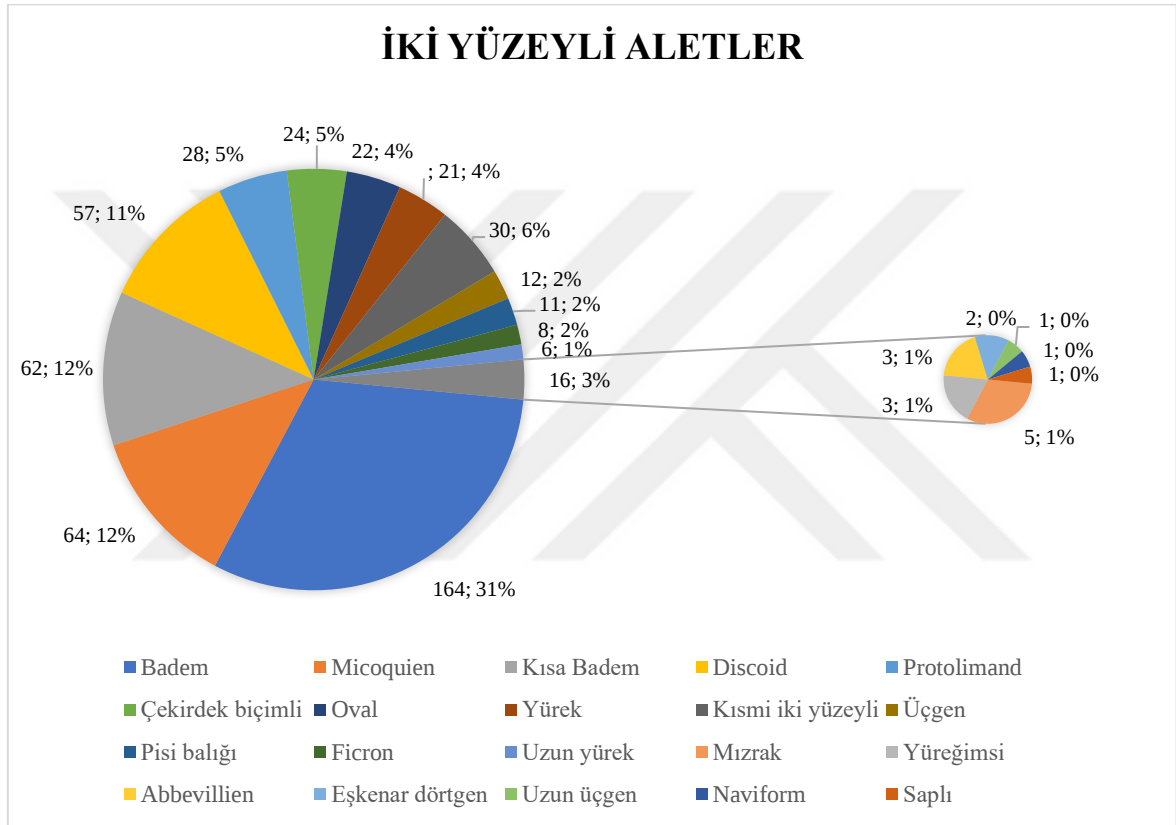
İKİ YÜZEYLİ ALETLER	ADET
1. Badem Biçimli	164
2. Kısa Badem Biçimli	62
3. Micoquien Biçimli	64
4. Oval	22
5. Mızrak Biçimli	5
6. Disk Biçimli	57
7. Pisi Balığı Biçimli	11
8. Yürek Biçimli	21
9. Protolimande	28
10. Üçgen Biçimli	12
11. Ficron Biçimli	8
12. Uzun Yürek Biçimli	6
13. Yüreğimsi	3
14. Uzun Üçgen Biçimli	1
15. Çekirdek Biçimli	24
16. Abbevillien	3
17. Kısmi İki Yüzeyli	30
18. Eşkenar Dörtgen Biçimli	2
19. Naviform	1
20. Saplı İki Yüzeyli	1
TOPLAM	525

İki yüzeylilerin sayısal dağılımı ve oranları aşağıdaki grafiklerde gösterilmiştir.

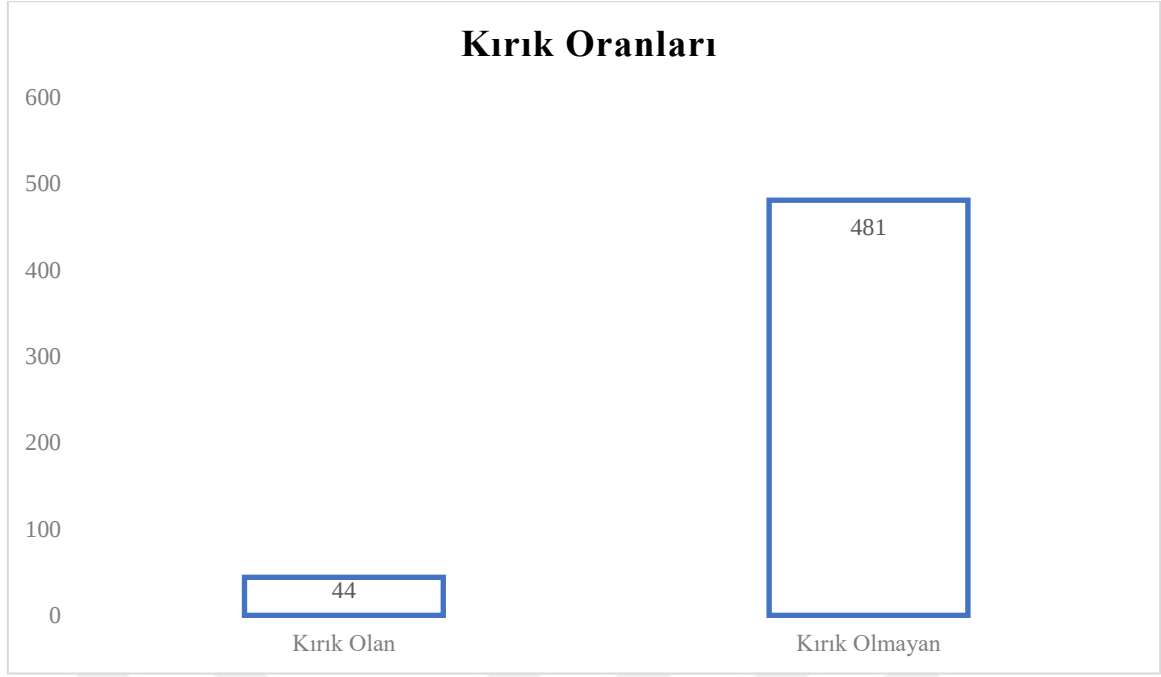

Grafik 30

İki yüzeyli aletlerin tiplerinin oranlarına baktığımızda badem biçimli iki yüzeyli alet tipinin büyük bir çoğunluğu oluşturduğunu görüyoruz. Badem biçimli iki yüzeyli aleti ise Micoquien biçimli iki yüzeyli alet takip etmektedir. Endüstri içindeki dağılıma baktığımızda klasik ve klasik olmayan neredeyse tüm iki yüzeyli alet tiplerinin var olduğu görülmektedir. Bu da bize iki yüzeyli aletler açısından Acheuléen'in tüm evrelerini ve Micoquien'i içeren bir endüstrinin söz konusu olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 31

Grafik 32

İki Yüzeyli Uç Özelliği

Tablo 41: İki Yüzeyli Uç Özelliği.

ÖZELLİK	ADET	ORAN
Sivri	179	34.1
Küt	135	25.71
Yuvarlak	141	26.86
Düz	33	6.29
Kırık	37	7.05
TOPLAM	525	%100

Tablo 42: İki Yüzeyli Dip Özelliği

İki Yüzeyli Dip Özelliği

ÖZELLİK	ADET	ORAN
Yuvarlak	145	27.62
Yuvarımsı	178	33.9
Düz	130	24.76
Diğer	67	12.76

Kırık	5	0.95
TOPLAM	525	%100

Tablo 43: İki Yüzeyli Sağ kenar özelliği.

Sağ kenar özelliği

ÖZELLİK	ADET	ORAN
Dışbükey	305	58.1
İçbükey	88	16.76
Düz	131	24.95
Kırık	1	0.19
TOPLAM	525	%100

Tablo 44: İki Yüzeyli Sol kenar özelliği.

Sol kenar özelliği

ÖZELLİK	ADET	ORAN
Dışbükey	292	55.62
İçbükey	87	16.57
Düz	145	27.62
Kırık	1	0.19
TOPLAM	525	%100

Tablo 45: İki Yüzeyli Profil Özelliği.

Profil Özelliği

ÖZELLİK	ADET	ORAN
S Kıvrımlı	175	33.33
Zigzag	118	22.48
Düz	57	10.86
Dalgalı	175	33.33
TOPLAM	525	%100

Tablo 46: İki Yüzeyli Kabuk Oranı.

Kabuk Oranı

ÖZELLİK	ADET	ORAN
Yüzeyin yarısından fazla	94	17.9
Yüzeyin yarısından az	129	24.57
Kalıntı halinde	255	48.57
Yüzeyin yarısına eşit	47	8.95
TOPLAM	525	%100

Genel iki yüzeyli alet özelliklerine baktığımızda Karkamış Baraj Gölü Alanı'ndaki iki yüzeyli aletlerin ucu sivri, dibi yuvarımsı, dışbükey kenarlı; profil olarak dalgalı ve 'S' kıvrımlı profilli bir görünüm sergilediklerini söyleyebiliriz. Anadolu'da en çok görülen profil tipinin dalgalı profil olmasına karşın Karkamış'ta dalgalı ve S pofilin eşit şekilde çoğunluğu oluşturmasını bölgeye özgün bir çeşitlilik olarak değerlendirebiliriz (Taşkiran, 1990).

İki yüzeyli aletler tip olarak çeşitlilik gösterdiği gibi boyut olarak da çok çeşitlidirler. İki yüzeyli aletlerin uzunluğunun 5 ile 21 cm. arasında değiştiği, en ağır iki yüzeyli aletin ise 1157 gr. olduğu görülmektedir. Tablo 46'da boyut oranları verilmiştir:

Tablo 47: İki Yüzeyli Boyut Analizi.

Boyut Oranı

İKİ YÜZEYLİLER	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	51	210	102.39
Genişlik	38	125	74.34
Kalınlık	20.3	72.33	40.79
Ağırlık	44.86	1157.2	339.45

Resim 10: Badem Biçimli İki Yüzeyli Alet.

Resim 11: Micoquien İki Yüzeyli Alet.

Resim 12: Yürek Biçimli İki Yüzeyli Alet.

KAZMA

İki yüzeyli aletler ve nacaklarla birlikte Acheuléen kültürün olmazsa olmaz alet tiplerinden bir diğeridir. Kazmalar için değişik tanımlama çalışmaları vardır. Shea, “bir kazma, hafifçe içbükey iki kenarın birleşmesiyle oluşturulmuş kalın bir distal uca sahip, büyük (> 10 cm uzunluğunda) uzun iki yüzeyli bir çekirdektir” şeklinde bir tanım yapmıştır. Bu tip ya dikdörtgen ya da düz-dışbükey kesitli veya iki dışbükey ya da düz-dışbükey profilli olabilir (Shea, 2013: 55).

Leakey ise bu aletlerin genellikle dış kısmının dik olarak düzeltildiği az ya da çok düz bir yüzeye sahip üç yüzlüler olduğunu belirtir. Kesitleri genellikle üçgen şeklindedir, ancak iki yüzeyli yongalamanın merkez boyunca buluşmadığı örneklerde dorsal yüzde düz bir alan bulunur ve bu da kabaca dörtgen bir kesite neden olur. (Leakey, 1971: 5).

Daha çok iki yüzeyli aletlerle birlikte endüstri içerisinde az sayıda yüzdeyle temsil edilen üç yüzlü kazmalar Karkamış Baraj Gölü alanında görülen 25 adet örnekle Fırat'ın Anadolu'da kalan kısmındaki Geç Acheuléen'in varlığına kanıt gösterilebilir (Taşkiran, 2003).

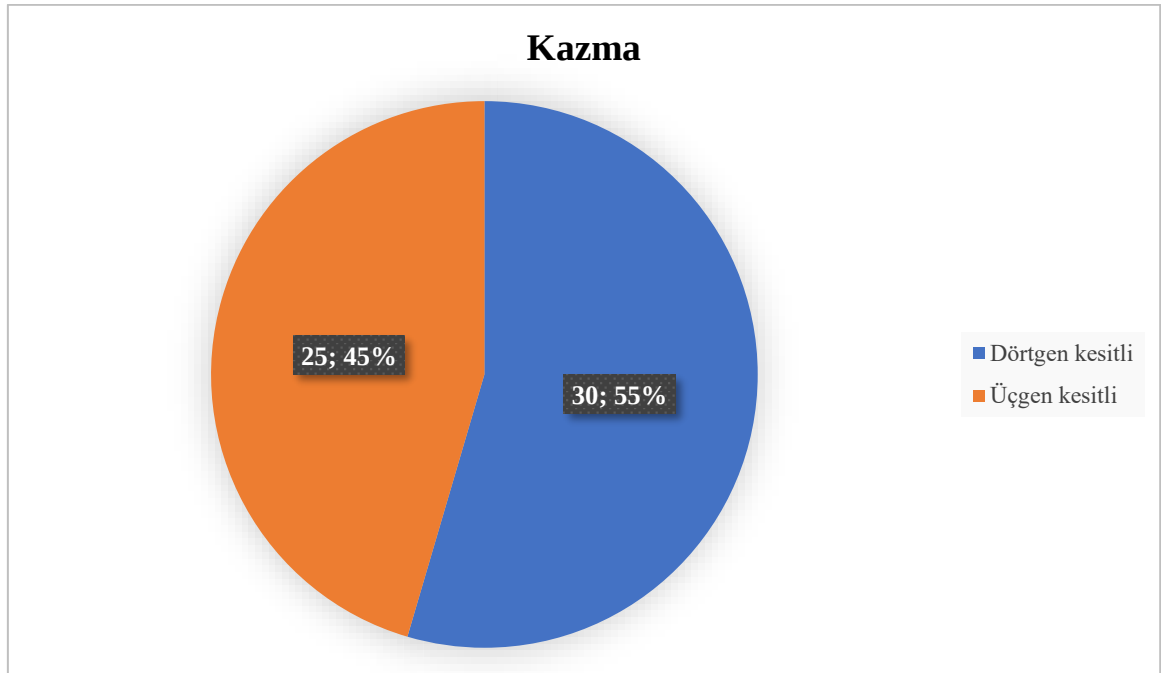
Anadolu'da Fırat Havzası'nda bulunan bu üç yüzlü kazmaların Kuzey Suriye'dekilerle benzer olduğunu da söylemek mümkündür (Taşkiran, 2018).

Endüstri içerisindeki diğer öğelere baktığımızda da Üst Acheuléen'den Orta Paleolitik döneme geçişi niteleyen aletlerin baskın olarak görüldüğünü belirtmek gerekir.

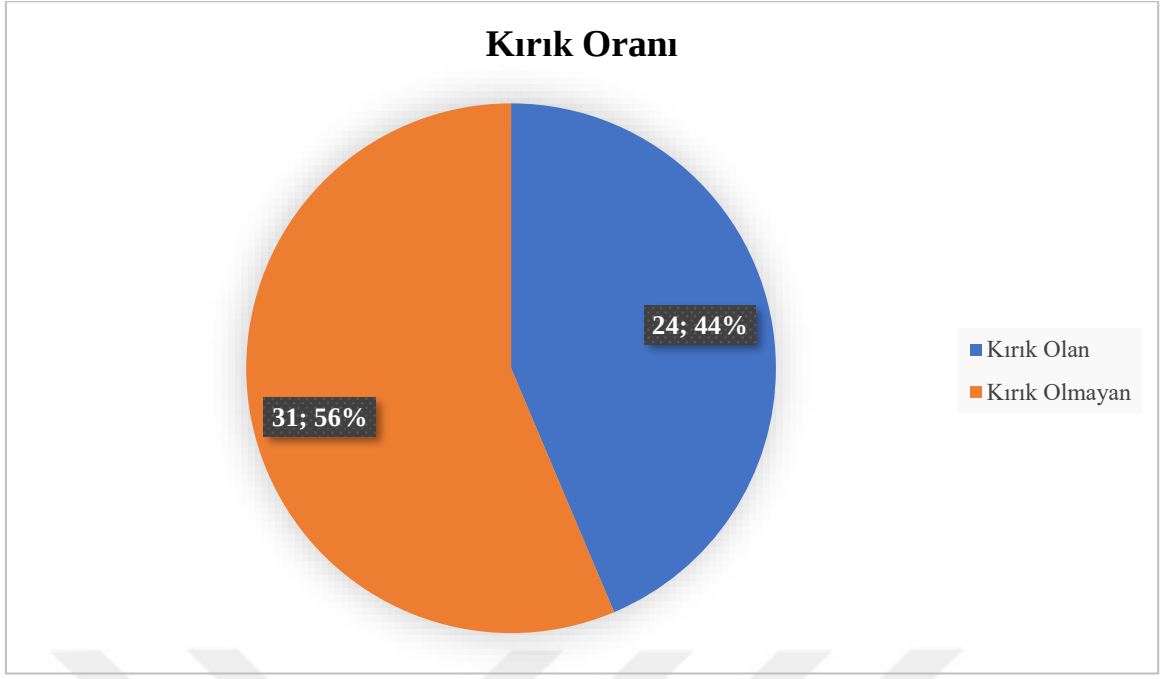
55 adet kazma içerisinde 24 tanesinin ucu kırıktır. 36 adet kazmanın ise dip kısmında kabuk bulunmaktadır.

Tablo 48: Kazma Kesit Tipleri.

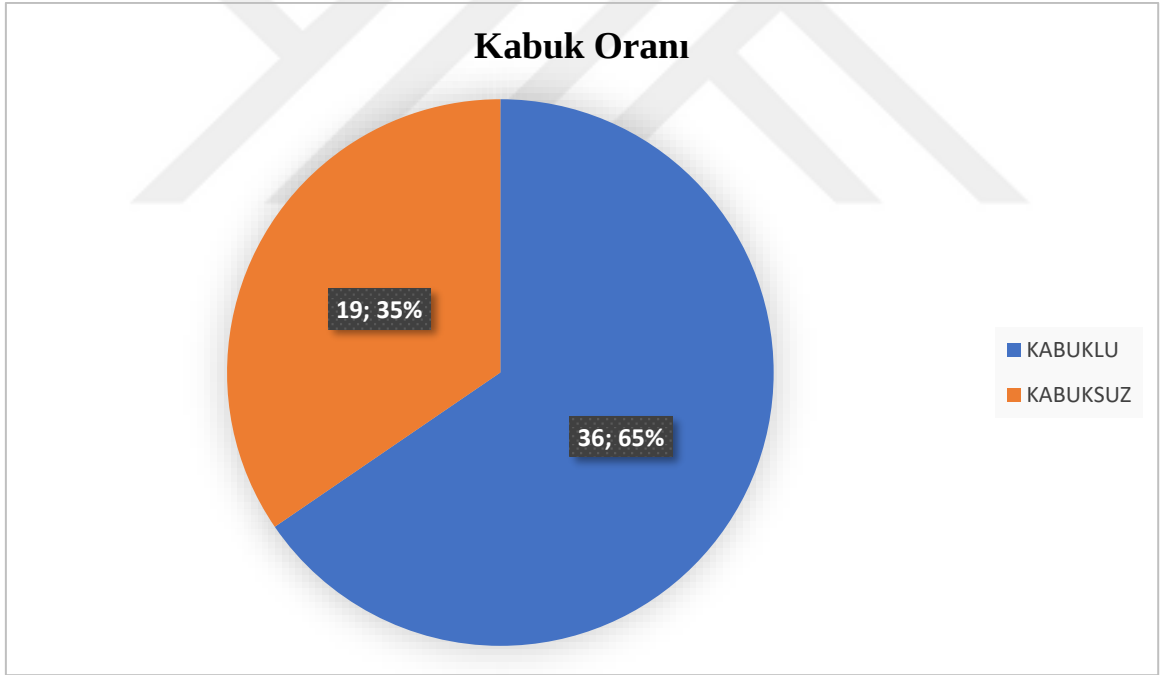
KAZMA	ADET
Dörtgen kesitli	30
Üçgen kesitli	25
TOPLAM	55

Grafik 33

Grafik 34

Grafik 35

Grafiklerden de okunduğu üzere kazmalar çoğunlukla dörtgen profilli ve dip kısmı kabuklu bir görünüm taşır. Bunların yarısından biraz fazlasının ise uç kısımları kırıktır.

Bu kırıkların kullanım kaynaklı ve alanda yapılan makinalı tarımsal faaliyetler olduğu düşünülmektedir.

Tablo 49: Kazmaların Boyut Oranları.

KAZMA	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	66	170	90
Genişlik	47	114.86	68.86
Kalınlık	28	84	52.50
Ağırlık	102.4	1020	413.56

Resim 13: Kazma Örnekleri.

NACAK

“İki kopma yüzeyinin karşılaşmasıyla elde edilmiş; yatay,düz, dışbükey ve bazen içbükey kesici bir ağızla karakterlenmiş kalın bir alettir. Bu kesici ağız bazı durumlarda düzeltilebilir taşıyabilir” (Yalçınkaya 1989: 55).

Acheuléen'in önemli alet tiplerinden biri olan nacaklar hem yumru hem de yongalar üzerine yapılırlar.

Endüstri içerisinde nacaklar çoğunlukla yumrular üzerine yapılmış ve ağız kısımları düzdür.

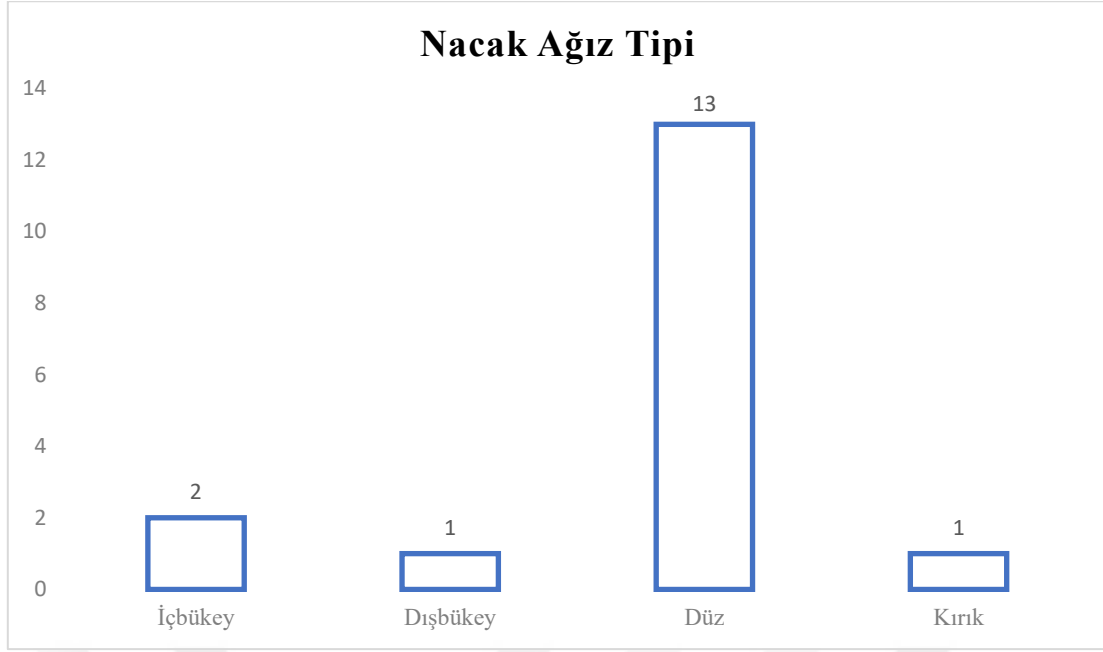
Tablo 50: Nacak Alt Tipleri.

NACAK ALT TİPLERİ	ADET
Yumru Üzerine	15
Yonga Üzerine	2
TOPLAM	17

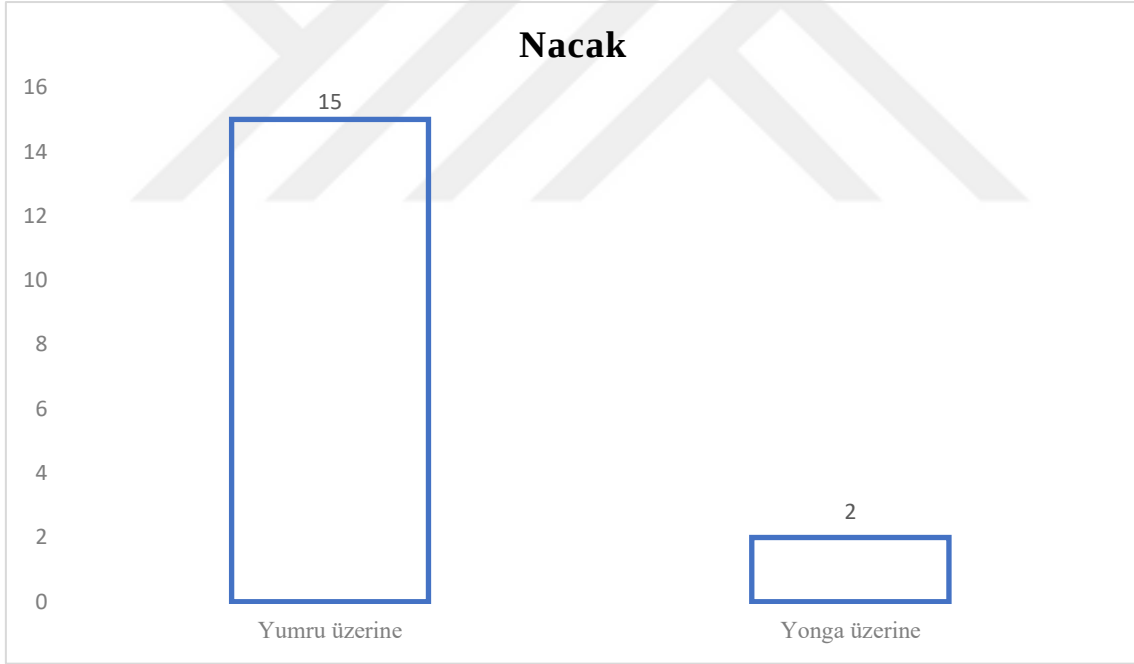
Tablo 51: Nacak Ağız Tipleri.

Nacak Ağız Tipleri

NACAK AĞIZ TİPLERİ	ADET
Düz	13
İçbükey	2
Dışbükey	1
Ağız Kısım Kırık	1

Grafik 36

Grafik 37

Tablo 52: Nacakların Boyut Analizleri.

NACAKLAR	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	12.4	132	102.54
Genişlik	58.65	105	79.28
Kalınlık	30	72	47.75
Ağırlık	183.4	690.8	457.92

Resim 14: Nacak

6.2.4.KIYICI ALET

Tezimiz kapsamında endüstri içerisinde bulunan yontuk çakıl kavramı içerisindeki kıyıcı alet ya da diğer adıyla iki yüzden kıyıcılar; yumrudan/çaytaşından yapılmış iri kazıyıcılar ve “el keseri” gibi birkaç tür aleti de içeren geniş bir kavramdır (Dinçer, 2018: 32).

Endüstri içerisinde incelediğimiz toplam 26 adet yontuk çakılın hepsi iki yüzden kıyıcı alettir.

Tablo 53: Kıyıcıların Boyut Analizleri.

Kıyıcı Aletler	MİNİMUM	MAKSİMUM	ORTALAMA
Uzunluk	54	134	95.98
Genişlik	61	115	78.82
Kalınlık	26	67	44.43
Ağırlık	119	1173.5	409.24

Resim 15: Kıyıcı Alet Örnekleri.

6.2.5.TEKNOLOJİK PARÇALAR

Tablo 54: Teknolojik Parçalar.

Çekirdek Tablası	3
Çekirdek Parçası	16
Dönümlü Parça	17
Dipten Budanmış Parça	2
Tepeli Dilgi	5
Sırtlı Dilgi	2
Debordant Yonga	3
Menteşe Yonga	1
Saplı Yonga	5
Primer Yonga	3

Secunder Yonga	8
TOPLAM	65

Endüstri içerisinde azımsanamayacak oranda teknolojik parça görülmesini Karkamış Baraj Gölü Alanı çevresinde bulunması tahmin edilen işlik yerlerine bağlayabiliriz.

6.3. BULUNTU YERLERİNE GÖRE ENDÜSTRİ ÖĞELERİNİN SAYISAL OLARAK DAĞILIMI

Tablo 55: Buluntu Yerlerine Göre Endüstri Öğelerinin Sayısal Olarak Dağılımı.

Buluntu Yeri Adı	Buluntu Yeri No	Çekirdek	Alet	İki Yüzeyle Alet	Kazma	Nacak	Kıyıcı Alet	Teknolojik Parça	Toplam
Değirmen-tepe Höyük	W49/17	9	29	-	-	-	-	-	38
Camuztepe	W49/13	16	63	-	-	-	-	2	81
Tiladil Gölü Tarlaları	W49/22	31	26	16	1	-	-	-	74
Kısık Tepe	W49/23	30	43	4	-	-	-	-	77
Bağtepe	W49/24	4	4	2	-	-	-	-	10
Büyükkale Tepe Arkası	W49/25	7	14	-	-	-	2	-	23
Kulabtar Mevkii	W49/26	24	61	7	-	-	5	-	97
Şih Kesar Mevkii	W49/27	6	10	10	2	-	-	1	29
Kulabtar Kaya Sığınakları	W49/28	4	36	-	-	-	1	-	41
Kulabtar Deresi Mağaraları	W49/29	4	16	1	-	-	-	-	21
Büyükdag Mağaraları Terası	W49/30	1	57	-	-	-	-	3	61
Büyükdag Eteği	W49/31	1	4	4	-	-	-	-	9
Süleyman Çelik Tarlası (1998 1 No'lu buluntu yeri)	W49/32	25	42	11	1	1	2	2	84
Belo Dağı Taşocağı	W49/36	1	46	2	-	-	-	1	50
Gülkan Deresi Güneyi	W49/33	2	8	1	-	-	1	-	12
Kara Tepe Etekleri	W49/34	25	11	2	2	1	1	-	42
Kara Tepe	W49/35	1	5	1	-	-	-	1	8
Aligaso Tepesi Mevkii	W49/37	7	4	6	2	-	-	-	19
Kırmızı Dere Mevkii 1	W49/38	10	7	3	-	-	2	-	22
Kırmızı Dere Mevkii 2	W49/39	8	8	-	1	-	-	-	17
Çakmak Tepe	W49/40	11	4	1	-	-	-	1	17
Kızkapan Üstü Mevkii	W49/41	32	19	11	-	-	2	3	67
Tümen Deresi Kuzeyi	W49/42	8	7	1	-	1	-	1	18
Kızkapan Mevkii	W49/43	21	7	5	-	-	-	-	33
Şeyhgavan Tepe	W49/44	1	24	-	-	-	-	-	25
Adacık Köyü (1998 2 No.lu buluntu yeri)	W49/45-A ve W49/45-B	21	71	-	1	-	2	-	95
Şavi Deresi Kenarı 1 (1998/3)	W49/46	12	18	19	7	2	-	-	58
Şavi Deresi Kenarı 2 (1998/4)	W49/47	8	5	2	1	-	-	-	16
Hello Tepe Mevkii (1998/5)	W49/48	34	37	12	3	-	-	1	87
Müderreç Mevkii	W49/49	4	3	1	-	-	-	1	9
Müderreç Sırtı	W49/50	15	9	8	-	-	-	-	32
Kanlı Hasan Dağı Yamacı	V48/41	3	9	-	-	-	-	-	12
Cennet Bahçeleri (1998/6)	V48/42	15	-	5	-	-	-	-	20
Mercihamış Tepe	W48/54	9	14	1	1	-	1	1	27
Ziyarettepe Mevkii	W48/53	9	5	3	1	-	-	1	19

Örendere Mevkii	W48/52	3	9	5	-	-	-	-	17
Düzyeri Mevkii	W48/51	2	2	-	-	-	-	-	4
Takım Deresi	W48/50	8	3	1	1	-	-	1	14
Çakmak Mevkii	W48/49	10	8	5	-	-	-	1	24
Ziyaret Deresi	W48/48	15	57	-	-	-	-	-	72
İbiş Ahmet Alkan Tarlası	W48/47	4	3	10	3	2	-	-	22
Mehmet Çekirge Tarlası	W48/46	13	5	3	-	-	-	-	21
Kömeçli Mevkii II	W48/45	15	1	4	2	1	1	-	24
Kömeçli Mevkii I	W48/44	3	1	6	-	-	-	-	10
Hacı Karaçalı Tarlası	W48/43	39	56	32	1	-	2	9	139
Ahmet Kelek Tarlası	W48/42	15	39	5	1	-	-	-	60
Karadere II	W48/41	1	4	1	-	-	-	-	6
Büyükyer Mevkii	W48/40	3	-	5	-	-	-	-	8
Karadere I	W48/39	17	32	24	3	-	3	1	80
Tavşandeligi Tepe	W48/38	4	8	8	-	-	-	3	23
Şemik Dere	W48/37	4	6	4	-	-	-	-	14
Kepirler Sırtı	W48/36	6	8	8	-	1	-	-	23
Kerzin Çayı Güneyi	W48/35	4	15	5	-	-	-	3	27
Bozyer Mevkii	W48/34	10	12	27	1	-	-	2	52
Hameyli Tepe	W48/33	21	39	26	2	1	-	3	92
Göçem Mevkii	W48/32	5	16	15	2	1	-	-	39
Karaçalı Mevkii	W48/31	4	11	11	1	-	-	-	27
Arsınyatağı Sırtı	W48/30	5	8	9	1	-	-	3	26
Kıraç Dere Üstü	W48/29	3	24	23	1	1	-	4	56
İtıdağı	W48/28	4	4	-	1	-	-	-	9
Haradan Dere	W48/27	7	44	31	3	3	-	5	93
Eşmeli Dere	W48/26	12	44	14	-	-	1	1	72
Dızdırtaş Mevkii	W48/25	10	38	65	9	2	-	9	133
Kel Hasan Mevkii	V48/47	1	7	6	-	-	-	-	14
Kındırgalık Sırtı	V48/46	-	3	4	-	-	-	-	7
Debdebe Tepe	V48/45	1	2	4	-	-	-	1	8
Kefri Tren İstasyonu	V48/44	9	4	6	-	-	-	-	19
Kubuşoğlu Mevkii	V48/43	3	25	19	-	-	-	-	47
TOPLAM	68 yerleşme	680	1264	525	55	17	26	65	2632

Buluntu yerlerindeki yontmataş alet çeşitliliği ve yoğunluğu bakımından Dızdırtaş, Hacı Karaçalı Tarlası, Kulabtar Mevkii, Adacık Köyü, Hameyli Tepe, Süleyman Çelik Tarlası ve Camuztepe ilk sıralarda yer almaktadır.

Buluntu yerleri çoğunlukla Alt ve Orta Paleolitik dönemleri temsil etmektedir. Ancak, W49/13 Camuztepe, W49/28 Kulabtar Kaya Sığınağı, W49/30 Büyükdağ Mağaraları terası ve W49/44 Şeyhgavan (Ziyaret) Tepe buluntu yerlerinden, Üst Paleolitik sonuna ya da şüpheli olarak Epi-Paleolitik döneme tarihlenebilecek dilgi ve dilgicik gibi bazı önemli parçalar ele geçmiştir. Bu parçaların ele geçtiği buluntu yerlerinin Epi-paleolitik döneme ait olup olmayacakları ileriki dönemlerde yapılması elzem olan yüzey araştırmaları ve belki de kazılarla mümkün olabilir (Taşkiran ve Kartal, 2001).

Alt ve Orta Paleolitik döneme ait örneklerin yoğun olduğu bölgeler Fırat'ın batı kıyısındaki Gaziantep ili, Nizip ilçesi sınırları içerisinde bulunan buluntu yerlerinden oluşmakta iken; Paleolitik'in daha geç dönemlerine tarihlenebileceği düşünülen örneklerin Fırat'ın Şanlıurfa ili Birecik ilçesi sınırları içerisinde kalan buluntu yerlerinden ele geçtiği görülmektedir.

7.KARŞILAŞTIRMA

Karkamış Baraj Gölü Alanı'nın içinde bulunduğu Güneydoğu Anadolu bölgesi konum itibariyle Yakındoğu ve Anadolu arasında bir geçiş noktasıdır. Dolayısıyla burada bulunan yontmataş endüstriyle Yakındoğu ve Anadolu'da görülen yontmataş endüstrilerin karşılaştırılmasının, bölgeler arası kültürel etkileşimin anlamlandırılması ve de olası göç rotalarının yorumlanabilmesine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz.

7.1. KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİNİN

ANADOLU'DAKİ DİĞER PALEOLİTİK YONTMATAŞ ENDÜSTRİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Tezimize malzeme olan yontmataş endüstri analiz edildiği üzere çoğunlukla Alt ve Orta Paleolitik ve az miktarda Paleolitik'in daha geç evrelerine tarihlenebilecek nitelikte örneklerle temsil edilmektedir. Bundan dolayı öncelikle Anadolu'da Alt ve Orta Paleolitik malzemenin görüldüğü kazısı yapılmış yerleşmelerle, sonrasında ise son yıllarda yapılmış olan yüzey araştırmaları sonuçlarıyla karşılaştırma yapılmasının daha doğru olacağına karar kıldık.

Anadolu'daki kazısı yapılmış yerleşmeler; Dursunlu, Karain, Yarımburgaz Mağarası ve Kaletepe Deresi 3'tür. Paleolitik endüstri içeren yerleşmelere baktığımızda bunların çoğunlukla mağara yerleşmeleri olduğunu görmekteyiz.

Marmara bölgesinde bulunan Yarımburgaz Mağarası'nın yontmataş topluluğu, Anadolu ve Levant'taki yontmataş endüstrilerden farklı olarak Avrupa'daki Fransa'nın Tayacian olarak adlandırılan küçük yontmataş ve kıyıcı aletlerden oluşan endüstrisi ile daha çok benzerlik göstermektedir (Arsebük ve Özbaşaran, 1999: 72).

“Dik ve keskin kenarları kemirimli çok sayıdaki düzeltili yonga örneğinin mevcudiyeti, üstün işçilik gösteren satır/kıyıcı satırların bolluğu, ayrıca hem Levallois hem de gerçek anlamıyla iki yüzeyli (Acheuléen) gibi tekniklerin yokluğu göz önünde bulundurulduğunda, Yarımburgaz Alt Paleolitik dönem bulgularının Anadolu ve Yakın Doğu’da karşılaşılan (ve Acheuléen özellikleri ağır basan) çağdaşlarından ziyade Fransa’daki Tayac ve Orta ile Doğu Avrupa’daki küçük alet ve satırların egemen olduğu endüstrilere benzediği daha fazla yaklaştığı görülür. Fransa’daki Tayac’ın temel özelliklerinin başında gelen Tayac uçlarına burada rastlanılmamış olması, Yarımburgaz endüstrisinin yöresel ve ayırıcı bir özelliğini oluşturmaktadır” (Arsebük, 1996: 38). Dolayısıyla Yarımburgaz Mağarası’nın belirtilen özellikleriyle Karkamış Baraj Gölü Alanı Endüstrisi’nden farklı bir Paleolitik kültüre sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Marmara bölgesine yakınlığıyla bilinen Doğu Trakya bölgesinde Balıtepe, Kuştepe ve Yatak mevkiilerinde de Yarımburgaz’dakine benzer kıyıcı aletler görülmektedir (Dinçer ve Slimak, 2007). Kuzeybatı Anadolu Alt Paleolitik’ini düşündüğümüzde akla ilk olarak çekirdek kıyıcılar gelirken, Belentepe’den ele geçen iki yüzeyli alet bu kanının değişmesine yönelik olarak önemli bir buluntu olmaktadır (Dinçer, 2014).

Anadolu’da stratigrafik olarak kazılmış bir yerleşme olan Karain Alt Paleolitik endüstrisinde tanımı yapılan aletler içerisinde tespit edilen en yoğun tipler %25,91 oranla kenar kazıyıcılar olmuştur, bunu dişlemeli aletler %25,91 oranla takip eder. Düzeltili yongalar %17,27, çentikli aletler ise %13,18 orana sahiptir. Bununla birlikte bileşik aletler %3,18 ve diğer aletler içerisinde tanımlanan ham sırtlı bıçaklar da %3,64 önemli alet tipleri arasında bulunmaktadır (Aydın, 2016:338). Karain’in Orta Paleolitik olarak temsil edilen bütün seviyelerinde ise en yüksek oranla görülen alet tipi kenar kazıyıcılar olmuştur. Bunları Levallois ve Moustérien uçlar, dişlemeli ve çentikli aletler takip

etmektedir (Kartal, 2008). Tüm bu özellikleriyle Karain ve Karkamış Baraj Gölü Alanı yontmataş endüstrisi Anadolu’da bulunan Paleolitik kültürlerin birbirleriyle olan benzerliğini göstermesi açısından bir bütünlük sağlamaktadır. Fakat aletlerin sayısal oranlamalarına baktığımızda Karkamış Baraj Gölü yontmataş endüstrisinin kendine özgü bölgesel farklılıklar içerdiğini görmekteyiz.

Karain’e çok yakın bir konumda olan fakat Epi-paleolitik dönem özellikleri gösteren bir başka yerleşme ise Kızılin’dir. Tez malzememiz içerisinde geç Paleolitik dönem özelliği gösteren az miktarda olmasına karşın son derece nitelikli parçalar bulundurmaktadır. “Kızılin’de bulunan yontmataş buluntular arasında çok sayıda prizmatik dilgi ve dilgicik çekirdeği vardır. Bu çekirdeklerin yanında çekirdek yongalama ve hazırlamaya yönelik teknolojik işlem parçaları olan; tepeli dilgiler, dalmalı dilgiler, çekirdek vurma düzlemi tablaları, çakmaktaşı hammaddenin doğal yüzey ve/veya kabuğunun temizlenmesi amacıyla yontulmuş birincil ve ikincil çekirdek hazırlama yonga/dilgi/dilgicikleri gibi atık ürünler ele geçmiştir” (Demirel ve diğ., 2020:224). Endüstri öğeleri içerisinde bahsi geçen bu parçalar tezimizin bulundurduğu teknolojik öğeler bakımından benzerlikler göstermektedir.

Kaletepe Deresi 3 yontmataş topluluğu, “Levallois ve bununla birlikte kenar kazıyıcı üretime yönelik, tek vurma düzlemleri bir yöntemi içerir. Bu ilk evre Orta Paleolitik’in eski bir dönemi boyunca çeşitli Moustérien buluntularını yansıtır. İkinci evre discoid işleyimini ve dişlemeli aletleri içerir. Bu evre, tipolojik ve teknolojik olarak bir tür Clactonien endüstri olarak tanımlanabilir. Üçüncü evre ise oldukça farklı bir ekonomik davranışa ait kanıtları ortaya koyar. Bu evrede, kısmen silisli kayalar tercih edilmişlerdir. IV. tabaka, Levallois işleyimine yakın bir teknikte üretilen iri aletleri içerir. V. tabakada ise bazalt, andezit ve riolitten iri aletlerle birlikte, hammadde olarak

obsidyenin de iki yüzeyli aletlerin üretiminde kullanıldığı görülmektedir. Bu tabaka. Alt Paleolitik'e aittir ve Acheuléen kültürünü yansıtır” (Slimak ve Dinçer, 2007: 36).

Dursunlu’da bulunan yontmataş endüstriye baktığımızda tamamıyla bir yonga endüstrisinin hâkim olduğunu görürüz. Yonga ve yonga aletlerin büyük çoğunluğu (yüzde 85,3) parçalar halindedir. Bunların yanı sıra polyhedron ve kıyıcı da 1 adet örnekle temsil edilmektedir (Güleç ve diğ., 2009). Buluntuların el baltası gibi iki yüzü işlenmiş aletleri bulunmayan “Mode 1” teknolojisini içerdiği söylenmektedir (Güleç ve diğ., 2003).

Üçağızlı Mağarası yontmataş buluntu topluluğu genel olarak dilgi üzerine yapılmış düzeltili aletlerden oluşmaktadır ve bu aletler içinde en baskın olan düzeltili dilgilerdir. Düzeltili dilgilerden sonra ise uzun ön kazıyıcılar, uçlar, taş kalemler, deliciler ve keskiler gelmektedir. Yonga üzerine yapılmış aletler arasında ise kısa ön kazıyıcılar en baskın alet tipini oluşturmaktadır. Üçağızlı Mağarası yontmataş endüstrisi içerisinde tıpkı Karkamış Baraj Gölü Alanı’nda olduğu gibi ikili aletler bulunmaktadır. Bu ikili aletler ön kazıyıcı, çentikli, dişlemeli, taş kalem veya kenar kazıyıcı olarak kullanılmışlardır. (Güleç ve Baykara, 2017:165).

Kazı haricinde Türkiye’de yapılan yüzey araştırmalarına baktığımızda Ege’den Karadeniz’e kadar çeşitli noktalarda Paleolitik açık hava yerleşmelerine ve buradan ele geçen yontmataş ürünlere rastlarız. Dolayısıyla kazısı yapılan yerleşmeler dışında yüzey araştırmaları da son zamanlarda bir hayli ilerleme kaydettiği için onlarla da karşılaştırma yapma gereği duyduk.

“Ege Bölgesi’nde son yıllarda yürütülen arkeolojik araştırmalar, Homo neandertallerin ürünü olan Orta Paleolitik kültür kalıntlarına ulaşılmasını sağlamıştır. Özellikle Denizli (Honaz, Aydınlar) ve Kütahya (Omartepe Sırtı ve

Kureyşler Baraj Gölü Havzası), Moustérien endüstrilere ait oldukça karakteristik yontmataş endüstrilerin bulunduğu alanlardır” (Özçelik, 2017:525).

Türkiye’de bilinen tek Homo erectus fosil kalıntısı Ege bölgesindeki Denizli ilindeki Kocabaş köyünden bulunmuştur (Aytek ve Harvati, 2016). Bölgenin Paleolitik Çağ’ına kanıt olarak gösterebilecek bir diğer buluntu ise 2009 yılında Afyonkarahisar İli çevresinde bulunan Alt Paleolitik Döneme ait bir iki yüzeyli alet olmuştur (Taşkiran ve Taşkiran, 2011).

B. Dinçer tarafından Kütahya İli, Aslanapa İlçesi Kureyşler Köyü’nde yapımı süren Kureyşler Barajı’nın etkileşim alanında yapılan Paleolitik Çağ yüzey araştırması, Orta Paleolitik Döneme ait çok sayıda yontmataş aletin toplandığı 9 buluntu yerinin saptanmasını sağlamıştır (Dinçer, 2015). Aynı yıl Denizli çevresinde Kadriye Özçelik tarafından Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması başlatılmıştır. Bu yüzey araştırması sırasında ise Alt ve Orta Paleolitik dönemlere tarihlenebileceği düşünülen iki yüzeyli aletler ve yonga aletler bulunmuştur (Özçelik ve diğ., 2016). Geçtiğimiz yıl yine Kadriye Özçelik ve ekibi tarafından aynı bölgede yapılan araştırmada Paleolitik dönem insanları tarafından yerleşildiği düşünülen pek çok mağara taranmıştır. Araştırılan alanlardaki yontmataş endüstrinin Alt ve Orta Paleolitik ile ilişkili olduğu ve aynı bölgedeki çok uzak lokasyonlarda olan yontmataş endüstrilerle benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu durum Paleolitik Çağ’ın erken evrelerinde bölgede yoğun bir iskân ve hareketlik olduğunu bizlere göstermiştir (Özçelik ve diğ., 2020).

Anadolu’nun en batısında bulunan Karaburun’da 2015 yılında yapılan Karaburun arkeolojik yüzey araştırması projesi ise iki yüzeyli alet teknolojisinin bölgede varlığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Çilingiroğlu ve diğ., 2016). Bu yüzey araştırmasında Kömürburnu mevkiinde bulunan sert vurgaçla şekillendirilmiş ve “S” profil gösteren iki yüzeyli aletin yanı sıra Alt Paleolitik özellikler gösteren çekirdek ve

yongalar da bulunmuştur (Çilingiroğlu ve diğ., 2016). Anadolu'nun batısındaki bir diğer yerleşme de Manisa'da bulunan Bozyer'dir. Endüstrisinin çoğunluğunu yongalar oluşturmakta ve bu yongaların çoğunda düzelti bulunması alet olarak kullanıldıklarını göstermektedir. Endüstrinin Alt Paleolitik'e tarihlendiği düşünülmektedir (Roosevelt ve diğ., 2019).

Bu zamana kadar Ege Bölgesi'ndeki en zengin Paleolitik Çağ yontmataş öğelerini veren buluntular Sürmecik Paleolitik Çağ kurtarma kazısından ele geçmiştir. Bulunan aletler arasında yer alan tek ve iki yüzden kıyııcıların bölgede bulunan farklı dere çakıllarından üretildikleri düşünülür. İki yüzeyli aletler ise bol miktarda bulunmakta olup çeşitli alt tipler göstermektedir. İki yüzeylilerin hammaddesini genelde yassı ve yuvarlak kuvarsit çakıllar oluşturmaktadır. Yontmataş aletler topluluğunu ise -özellikle quina tip kenar kazıyıcılar olmakla birlikte- kenar kazıyıcılar, ön kazıyıcılar, Levallois ve Moustérien uçlar, mekik aletler, dişlemeli aletler, omurgalı rendeler ve şimdiye kadar Anadolu'da görülmemiş yaprak biçimli iki yüzeyli uçlar oluşturmaktadır. Tipolojik ve teknolojik özelliklere baktığımızda bölgede Homo Neanderthal insanların yaşadığını ve aletlerin Orta Paleolitik Dönem'e tarihlenebileceğini söyleyebiliriz (Söyler ve diğ., 2017). Ayrıca buluntular içerisinde iki yüzeli aletlerin görülmesinden dolayı, buluntu topluluğunun Alt Paleolitik dönemden Orta Paleolitik'e geçiş evresiyle ilişkili olabileceği de düşünülmektedir (Taşkiran, 2017). Bu özelliği bakımından Karkamış Baraj Gölü yontmataş endüstrisiyle çağdaştır.

Doğu Anadolu'da bulunan Van ilindeki Gürgürbaba Tepesi'nde yontmataş alet topluluğu Levallois tekniğin kullanıldığı ve yonga ağırlıklı olan bir endüstridir. Endüstrinin tipolojik özellikleri bakımından Levallois yonga ve dilgilerden oluşması, bununla birlikte kenar kazıyıcılar ve çentikli aletlerin de görülmesi buranın Orta Paleolitik döneme tarihlenebileceğini düşündürmektedir (Baykara ve diğ. 2019). Tüm bu

özellikleri bakımından ve bölge olarak da Karkamış Baraj Gölü Alanı ile yakın konumda bulunduğu için bölgeler arası bir etkileşimin var olduğunu düşünebiliriz.

Eskişehir’den ele geçen buluntular arasında ise kıyıcı, kıyıcı alet ve iki yüzeyli aletler ile yongaların bir kısmının hem tipolojik hem teknolojik özellikleri hem de patinaları açısından Alt Paleolitik döneme tarihlenebileceği düşünülürken; Levallois çekirdekler ve kenar kazıyıcılar ile bazı yongaların ise Orta Paleolitik tekno-tipolojik özellikler gösterdiği görülmüştür (Kartal ve diğ., 2019). Geçtiğimiz yıl yine Metin Kartal ve ekibi tarafından yapılan araştırmada ise Alt ve Orta Paleolitik’e tarihlenebileceği düşünülen açık hava yerleşimi ve işlik yerleri bulunmuştur (Kartal ve diğ., 2020). Bu durum bölgenin Paleolitik’te yoğun olarak iskân halinde olduğunu göstermektedir.

Anadolu’nun kuzeyine baktığımızda Sakarya’daki Paleolitik unsurlar arasında özellikle Levallois teknolojisini de içeren Moustérien bulguların öne çıktığını görürüz. Buna karşın Moustérien öncesinde Charentien bulgular da mevcuttur (Kartal ve diğ., 2018).

“Ordu ve Samsun ya da Kuzey Anadolu Dağları’nın güneyinde bulunan Kastamonu ve Bayburt illeri civarındaki nehir sekileri üzerinde Abbevillien, Acheuléen ve Micoquien tipte iki yüzeylilerin görülmesi bizlere ilk insanların Anadolu’nun kuzeyine kadar gelmiş olduklarını düşündürmektedir” (Yalçınkaya ve diğ. 2009).

Yerleşmelerle karşılaştırma yaptığımızda buralarda bulunan alet çeşitliliğinin Karkamış Baraj Gölü Alanı’nda da bulunduğunu görmekteyiz. Bu karşılaştırmayı bir tablo üzerinde göstermenin daha doğru olacağını düşünmekteyiz (Tablo 54).

Tablo 56: Anadolu'daki Paleolitik Buluntu Veren Yerler.

ANADOLU'DAKİ YERLEŞMELER	İki Yüzeyle	Yontuk Çakıl	Levallois	Yonga Endüstrisi	Baskın Tip
DURSUNLU	?	?	?	+	Düzeltili yongalar
KALETEPE DERESİ 3	+	?	+	+	Çentikli, dişlemeli, İki yüzeyleler
YARIMBURGAZ	?	+	?	+	Yontuk Çakıl, Dişlemeliler, kenar kazıyıcılar, çentikliler
KARAIN	+	+	+	+	Dişlemeliler, kenar kazıyıcılar
ÜÇAĞIZLI MAĞARASI	?	?	+	+	Kenar kazıyıcılar, Levallois Uçlar, Dişlemeli aletler
MARMARA ÇEVRESİ	+	+	+	+	Yonga Endüstrisi ve Yontuk Çakıl
EGE ÇEVRESİ	+	+	+	+	Yontuk Çakıl, Düzeltili yonga aletler
DOĞU ANADOLU	+	+	+	+	Düzeltili Aletler
KBGA*	+	+	+	+	Dişlemeliler, bileşik aletler, kenar kazıyıcılar, İki yüzeyleler

*Karkamış Baraj Gölü Alanı.

Tablodan yola çıkarak Karkamış Baraj Gölü Alanı'ndaki yontmataş endüstri içerisinde daha çeşitli ve tekno-tipolojik olarak daha geç dönemlere ait örnekler de bulunduğunu görmekteyiz. Bu yüzden Anadolu ile karşılaştırma yapılan her iki kültürde de Alt Paleolitik dönem içeren endüstri bulunmasına rağmen Karkamış'ta Levallois alet üretimine dayanan çekirdekler, ön kazıyıcılar, az sayıda olsa da dilgicik çekirdekleri de görülmektedir. Dolayısıyla burada Paleolitik'in tüm evrelerinden bahsetmek mümkün olabilir. Bu özeliğiyle Karain mağarasında olduğu gibi Paleolitik kültürlerin hepsini içerdiğini düşünebiliriz. Bundan farklı olarak ise Anadolu'dan farklı bölgeye özgü bir endüstrisi olduğunu da düşünebiliriz. Ancak bu düşünceler sadece bir öngörü olmakla birlikte bölgede sistemli kazılar yapıp tarihlendirmeye kesin sonuçlar alınmasının

bilimsel açıdan daha sağlıklı olacağı kanısındayız. Bu sistemli kazıların nerelerde yapılacağıyla ilgili olarak da tezimizde bulunan “Buluntu Yerlerine Göre Endüstri Ögelerinin Sayısal Olarak Dağılımı” isimli tabloda yararlanılabileceğini düşünmekteyiz.

7.2. KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİNİN YAKINDOĞU'DAKİ DİĞER PALEOLİTİK YONTMATAŞ ENDÜSTRİLERLE KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölgede Türkiye sınırları içerisinde bulunan kazısı yapılmış tek Alt Paleolitik buluntu yeri Şehremuz'dur (Albrecht ve Müller-Beck, 1988). Buluntu yeri için radyometrik tarihler bilinmemesine rağmen, buranın Üst Acheuléen döneme ait olduğu düşünülmektedir. Şehremuz'dan ele geçen 236 adet yontmataş aletin 197'si el baltası ya da el baltası benzeri aletlerden oluşmakta iken, proksimal kısımları düzeltili uzun yongalar, kenar kazıyıcılar ve yarı üçgen ya da tam üçgen Levallois yongalar da bu alanda görülen buluntular arasında yer almaktadır (Albrecht ve Müller-Beck, 1988). Şehremuz dışında bu bölgedeki tüm buluntu yerleri sadece yüzey araştırmaları ve yüzey toplamalarından bilinmektedir (Yalçınkaya, 1986).

Güneydoğu Anadolu'daki Sakçagözü bölgesinde 1995-1996 yıllarında Garrard ve ekibi tarafından yapılan sistematik yüzey araştırmasında sekiz Alt Paleolitik buluntu yeri keşfedilmiştir ve bunların ikisi mağara yerleşmesidir. Buluntu topluluğu içerisindeki en baskın alet tipi iki yüzeylilerdir ve bu iki yüzeyli aletler küçük çakmaktaşı yumrulardan yapılmışlardır. (Garrard ve diğ., 2004).

Yüzey toplamaları yapılan yerlerin biri de Dülük'tür. Dülük aynı zamanda çok kaliteli çakmaktaşılarının bulunduğu, hammadde açısından zengin bir yerdir. Bu

zenginliği 1938 yılında keşfedildikten sonra birçok arkeoloğun dikkatini çekmiş ve onlara ziyaret ettirip, buradan alet toplamalarına neden olmuştur (Atasayan 1939; Çambel 1947; Kökten 1947; 1952; Bostancı 1961). Bu toplamalar yalnızca tipik aletlerin toplanmasıyla sonuçlandığı için bölgenin genel tipolojisi hakkında bilgi edinmek açısından yetersiz kalmıştır. Daha sonra yapılan araştırmalar sonucunda ise Dülük buluntu topluluklarının en ayırt edici özelliğinin, iki yüzeylilerin, Levallois çekirdeklerin ve düzeltili yongalar dışında dilgi benzeri uzun yongaların varlığı olduğu ortaya çıkmıştır (Dinçer 2010). Elongated flakes de denilen bu dilgimsi yongalar Karkamış Baraj Gölü Alanı Endüstrisi'nde de yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. İki yüzeylilerin ve Levallois çekirdeklerin de yüksek oranda bulunmasıyla Dülük ile Paleolitik açıdan önemli bir tipolojik benzerlik yakaladığını görüyoruz.

“Samsat yöresi, Paleolitik dönem açık hava yerleşmeleri ve buralardan ele geçmiş olan kültürel belgelerle birlikte, Prehistorik dönem kalıntıları açısından çok zengin bir alan sergilemiştir. İki yüzeyle aletler (el baltalan), yontuk çakıllar, kenar kazıyıcılar, uçlar, ön kazıyıcılar, dişlemeli- çentikli aletler ve kesici aletler gibi işleve yönelik; bunun yanında yonga, dilgi ve dilgicik gibi taşımaları ile bu taşımalarının çıkarıldığı çekirdek buluntular, yontmataş endüstri zenginliğini gösteren önemli kanıtları teşkil ederler” (Kartal, 1998:163-164). Karkamış Baraj Gölü Alanı'na yakınlığı ve endüstrinin benzerliği ile Samsat yöresi buluntuları ve tezimizin konusunu oluşturan yontmataş buluntuların bölgesel olarak bir bütünlük içerdığini görmekteyiz.

Karkamış Baraj Gölü Alanı'na oldukça yakın konumda bulunan Kahramanmaraş bölgesinde 2008 yılında Doç. Dr. Cevdet Merih Erek tarafından Pazarcık çevresinde yapılan araştırmalarda Akdemir Deresi Vadisi, Salmanlı Köyü çevresi ve Salmanipak vadisi olarak adlandırılan üç adet Alt Paleolitik istasyon tespit edilmiştir. Bu istasyonlardan ele geçen bulgular Acheuléen gelenekli Clactonien endüstrisi ve levallois

teknoloji ile üretilmiş yonga ve dilgilerden oluşmaktadır. Acheuléen'in daha erken evrelerine tarihlenebilecek nitelikte iki yüzeyli aletler de ele geçmiştir. Endüstrinin çoğunluğu levallois çekirdeklerden ve yonga aletlerden oluşmaktadır (Erek, 2011). Tüm bu özellikleriyle Karkamış Baraj Gölü Alanı yontmataş endüstrisi ile paralellik göstermektedir.

Suriye'de bulunan Hummal yerleşmesinin en eski tabakalarının yontmataş endüstrisi ile Orta Doğu'daki diğer Alt Paleolitik dönem yerleşmeleri karşılaştırıldığında önemli farklılıklar görürüz. Bu yerleşmelerin çoğu önemli oranda iki yüzeyli alet içeren Acheuléen ile karakterizedir. İki yüzeyli bulunmayan ya da az bulunan ve yüksek oranlarda yontuk çakıl içeren yerleşmeler nadirdir (Wegmüller, 2011). Suriye'de bulunan Paleolitik yerleşmeler daha çok kıyıcılar, çekirdekler ve düzeltisiz yongalarla karakterize olsa da daha az oranlarda Acheuléen kültüre atfedilen iki yüzeyli ve kazmalar da olduğu bilinmektedir (Copeland, 2004).

Suriye'de bulunan El Kowm havzasında Nadaouyieh Ain Askar açık hava yerleşiminde görülen çok sayıda iki yüzeyli de Acheuléen'e atfedilmiş olup en alt seviyelerindeki *in situ* örneklerin yaklaşık 550-325 bin yıl öncesine tarihlenebilecekleri düşünülür (Jagher, 2016). Ayrıca buradaki Geç Acheuléen'e atfedilen iki yüzeylilerin ise çoğunluğunu yürek, badem ve oval biçimliler oluşturur (Moncel ve diğ., 2018:53)

İran'daki Kunji Mağarası yontmataş endüstrisi içerisinde baskın alet olarak kenar kazıyıcılar görülmektedir. Kenar kazıyıcıları ise Moustérien uçlar takip etmektedir. Bunların dışında küçük bir grup dişlemeli ve çentikli aletler, az miktarda taş kalem, atipik ve tipik deliciler bulunmaktadır. (Baumler ve Speth, 1993: 10). İran'daki bir diğer Paleolitik yerleşme de Bisitun Mağarası'dır. Burada da diğer yerleşmede olduğu gibi endüstrinin büyük çoğunluğu genellikle Levallois yongalar üzerine yapılmış kenar kazıyıcılardan oluşmaktadır (Dibble, 1984: 25). İran'daki Acheuléen endüstrisi için

şimdiye kadarki en iyi kanıt İran'ın kuzeyinde bulunan Ganj Par'dan gelmektedir. Buradaki endüstrinin büyük çoğunluğunu çekirdek kıyıcılar, çekirdek kazıyıcılar ve çekirdeklerin yanı sıra büyük yongalar, iki yüzeyli aletler ve nacaklar oluşturmaktadır. İki yüzeyli aletlerin yarısı büyük yongalar üzerine yapılmışlardır (Biglari ve Shidrang, 2006:165). İran'da da Acheuléen ile Orta Paleolitik'e atfedilen kenar kazıyıcıların birlikte görülmesi Karkamış Baraj Gölü Endüstrisi ile yakın bir benzerlik göstermesine karşın aletlerin oransal dağılımı bakımından birtakım farklılıklar göstermektedir.

İsrail'deki Givat Rabi East'te bulunan endüstri çoğunlukla büyük boyutta yongalama artıkları, yüksek oranda levallois çekirdekler ve az sayıda alet bulunmasıyla tanımlanmaktadır (Inbar, ve diğ., 2011:116-117). Tıpkı Karkamış Baraj Gölü Alanı'nda olduğu gibi hammadde kaynaklarının yerleşmeye yakın konumda ve bloklar halinde bulunması Levallois teknolojinin kullanımı açısından şaşırtıcı olmamakla birlikte az miktarda alet bulunmasıyla tezimizi oluşturan malzemeden ayrılmaktadır.

Levant Geç Acheuléen endüstrisi; yumuşak vurgaç kullanılarak şekillendirilmiş iki yüzeyli alet oranlarının artması, alet yapımında çakmaktaşı veya silisyum içerikli hammaddeler kullanılması, kıyıcıların ve çok yüzeyli aletlerin az sayıda bulunması, Levallois teknolojinin kullanılmasına ilişkin buluntuların görülmesiyle nitelenir (Gilead, 1970; Doronichev, 2008).

“Shea'ya göre, Levant Alt Paleolitik dönem endüstrileri şu dört ana ögeyi içerir: Çaytaşı çekirdek buluntu toplulukları, Acheulian, Tayacian ve Acheulo-Yabrudian.

Erken Acheulian buluntu toplulukları içinde çok sayıda içerisinde üçyüzlü formları da içeren kazmalar da yer alırken küçük düzeltili aletler de bulunur.

Bunlara örnek olarak Ubeidiya ve Latamne'deki erken Acheuléen'e tarihlenen endüstrileri verebiliriz. Orta Acheulian buluntu toplulukları içinde oval biçimli el

baltaları ve nacaklarla birlikte yumuşak vurgaçla şekillendirilmiş formlar yer alırken, Geç Acheulian buluntu toplulukları içinde ise çoğunlukla keskin uçlu Micoquien formlarla birlikte büyük kazıyıcıların yer aldığını görmekteyiz.

Tayacian buluntu toplulukları büyük kesici aletlerin azalarak yerini çaytaşı çekirdeklerden yontulan aletlere bırakmasıyla tanımlanırlar. Çoğunlukla çentikli, dişlemeli, kazıyıcı, küçük dik kenarlı delgiler ve tayac uçlar içeren düzeltili alet grubuna sahiptir. Tayacian alet grubu içerisinde büyük kesici aletler ve levallois yongalar nadirdir ya da hiç yer almazlar.

Acheulo-Yabrudian buluntu toplulukları, Micoquien el baltaları, dik ve geniş düzeltilere sahip yatay ve yatık yöneşen kenar kazıyıcıları ve az miktarda sistemli dilgi üretimi içerirler.

Jelinek, kazılarını yürüttüğü Tabun Mağarası'ndaki Acheulo- Yabrudian buluntu topluluklarını 3 farklı gruba ayırarak revize etmiştir:

- *Acheulian buluntu toplulukları içinde iki yüzeyli büyük kesici aletler, nispeten yüksek oranlarda (%15'ten fazla) görülür ve buna karşın daha az oranda düzeltili aletler bulunur*
- *Yabrudian buluntu toplulukları, düzeltili aletlerin yüksek oranda görülmesi (tüm yontmataş buluntu toplulukları içinde yüzde>40-50) ve iki yüzeyli aletlerin az miktarda bulunmasıyla tanımlanır. Düzeltili aletler arasında dik düzeltilerle şekillendirilmiş, yatay, yöneşen ve yatık yöneşen kenar kazıyıcılar özellikle görülen alet tipleridir.*
- *Amudian buluntu toplulukları, yüksek oranda tam yonga, dilgi ve dilgi üzerine yapılmış düzeltili aletlerden (taş kalem, ön kazıyıcı ve sırtlı bıçaklar) meydana gelir” (Shea, 2013:70-78).*

Yakındoğu’da yer alan tüm bu buluntu topluluklarıyla Karkamış Baraj Gölü alanı buluntu topluluğunu karşılaştırdığımızda, Acheuléen’in tüm evrelerini içermesi nedeniyle Yakındoğu Acheuléen’i ile büyük bir benzerlik göstermektedir. Tayacian alet topluluğunun bazı öğelerini içermesi bakımından ise az da olsa bir benzerlikten söz edilebilir. Ancak Acheulo- Yabrudian ile Micoquien el baltaları ve yöneşen kenar kazıyıcıları içermesi bakımından benzerlik gösterse de Yabrudian’daki düzeltili aletlerin çokluğu ve iki yüzeyli aletleri azlığı açısından bir benzerlik söz konusu değildir.

Yakındoğu’da Paleolitik buluntu veren yerler için ülkelere göre ayırarak bir karşılaştırma yaptığımızda aşağıdaki tablodaki gibi bir sonuca ulaşırız:

Tablo 57: Yakındoğu’daki Paleolitik Buluntu Veren Yerler.

YAKINDOĞU ÜLKELERİ	İki Yüzeyli	Yontuk Çakıl	Levallois	Yonga Endüstrisi	Baskın Tip
İRAN	+	+	+	+	Düzeltili aletler, kenar kazıyıcı ve ön kazıyıcılar, çentikli ve dişlemeli aletler.
SURİYE	+	+	+	+	Yontuk Çakıllar, düzeltilsiz yongalar.
IRAK	+	+	?	+	Kenar kazıyıcılar, Moustérien uçlar.
LÜBNAN	+	?	+	+	Yonga, uç ve kenar kazıyıcı endüstriler
İSRAİL	+	+	+	+	Kazıyıcılar ve iki yüzeyli aletler
KBGA*	+	+	+	+	Dişlemeliler, bileşik aletler, kenar kazıyıcılar, İki yüzeyli aletler

*Karkamış Baraj Gölü Alanı.

8. KARKAMIŞ BARAJ GÖLÜ ALANI YONTMATAŞ ENDÜSTRİSİ TİP LİSTESİ

A) KENAR KAZIYICILAR

B) ÖN KAZIYICILAR

C) DÜZELTİLİ ALETLER

D) DİŞLEMELİ ALETLER

E) ÇENTİKLİ ALETLER

F) BİLEŞİK ALETLER

G) UÇLAR

H) TAŞ DELGİ

I) HAM SIRTLI BIÇAK

J) SIRTLI BIÇAK

K) RENDE

L) TAŞ KALEM

M) GAGA ALET

N) İKİ YÜZEYLİ ALET

O) KIYICI ALET

P) KAZMA

R) TEKNOLOJİK PARÇALAR

A- KENAR KAZIYICILAR

- 1)Tek Düz Kenar Kazıyıcı
- 2)Tek İçbükey Kenar Kazıyıcı
- 3)Tek Dışbükey Kenar Kazıyıcı
- 4) İki Düz Kenar Kazıyıcı
- 5)İki İçbükey Kenar Kazıyıcı
- 6)İki Dışbükey Kenar Kazıyıcı
- 7)Düz- Dışbükey Kenar Kazıyıcı
- 8)Düz- İçbükey Kenar Kazıyıcı
- 9)İçbükey- Dışbükey Kenar Kazıyıcı
- 10)Düz Yöneşen Kenar Kazıyıcı
- 11)İçbükey Yöneşen Kenar Kazıyıcı
- 12)Dışbükey Yöneşen Kenar Kazıyıcı
- 13)Yatık Yöneşen Kenar Kazıyıcı
- 14)Yatay Kazıyıcı
- 15)İki Yüzeyli Kazıyıcı
- 16)Çekirdek Kenar Kazıyıcı

B- ÖN KAZIYICILAR

- 17)Basit Ön Kazıyıcı
- 18)Tipik Olmayan Ön Kazıyıcı

19)İkili Ön Kazıyıcı

20)Düzeltili Dilgi veya Yonga Üzerine Ön Kazıyıcı

21)Yelpaze Biçimli Ön Kazıyıcı

22)Yuvarlak Ön Kazıyıcı

23)Tırnak Biçimli Ön Kazıyıcı

24)Omurgalı Ön Kazıyıcı

25)Çekirdek Ön Kazıyıcı

26)Kalın Çıkmalı Ön Kazıyıcı

27)Dipte Ön Kazıyıcı

28)Mikro Ön Kazıyıcı

C- KISMİ DÜZELTİLİ ALETLER

29) Kısmi Düzeltili Yonga

30) Kısmi Düzeltili Dilgi

31) Kısmi Düzeltili Dilgicik

32) Kısmi Düzeltili Çekirdek

D- DİŞLEMELİ ALETLER

33) Tek Kenardan Dişlemeli

34) İki Kenardan Dişlemeli

35) Yöneşen Dişlemeli

36) İç Yüzden Dişlemeli

37) Yatay Dişlemeli

E- ÇENTİKLİ ALETLER

38) Clactonian Çentikli

39) Düzeltili Çentikli

F- BİLEŞİK ALETLER

40) Kenar Kazıyıcı- Dişlemeli Alet

41) Delgi- Dişlemeli Alet

42) Çentikli- Dişlemeli Alet

43) Çentikli- Kısmi Düzeltili Alet

44) Çentikli- Kenar Kazıyıcı Alet

45) Çentikli- Ön Kazıyıcı Alet

46) Dişlemeli- Ön Kazıyıcı Alet

47) Kenar Kazıyıcı- Taş Kalem

48) Dişlemeli- Taş Kalem

49) Çentikli- Uç

50) Delgi- Kenar Kazıyıcı

51) Ön Kazıyıcı- Çentikli- Dişlemeli

G- UÇLAR

52) Moustérien Uç

53) Levallois Uç

54) Tayac Ucu

H- TAŞ DELGİ

55) Taş Delgi

I- HAM SIRTLI BIÇAK

56) Ham Sırtlı Bıçak

J- SIRTLI BIÇAK

57) Sırtlı Bıçak

K- RENDE

58) Rende

L- TAŞ KALEM

59) Taş Kalem

M- GAGA ALET

60) Gaga Alet

N- İKİ YÜZEYLİ ALET

61) Badem Biçimli İki Yüzeyli

62) Kısa Badem Biçimli İki Yüzeyli

63) Micoquien Biçimli İki Yüzeyli

- 64) Oval İki Yüzeyli
- 65) Mızrak Biçimli İki Yüzeyli
- 66) Disk Biçimli İki Yüzeyli
- 67) Pisi Balığı Biçimli İki Yüzeyli
- 68) Yürek Biçimli İki Yüzeyli
- 69) Protolimand İki Yüzeyli
- 70) Üçgen Biçimli İki Yüzeyli
- 71) Ficron Biçimli İki Yüzeyli
- 72) Uzun Yürek Biçimli İki Yüzeyli
- 73) Yüreğimsi İki Yüzeyli
- 74) Uzun Üçgen Biçimli İki Yüzeyli
- 75) Çekirdek Biçimli İki Yüzeyli
- 76) Abbevillien İki Yüzeyli
- 77) Naviform İki Yüzeyli
- 78) Eşkenar Dörtgen Biçimli İki Yüzeyli
- 79) Kısmi İki Yüzeyli
- 80) Saplı İki Yüzeyli

O- KIYICI ALET

- 81) İki Yüzden Kıyıcı Alet

P- KAZMA

82) Üçgen Kesitli Kazma

83) Dörtgen Kesitli Kazma

R- NACAK

84) Yumru Üzerine Nacak

85) Yonga Üzerine Nacak

S- TEKNOLOJİK PARÇALAR

86) Çekirdek Tablası

87) Çekirdek Parçası

88) Dönümlü Parça

89) Budanmış Parça

90) Tepeli Dilgi

91) Sırtlı Dilgi

92) Debordant Yonga

93) Menteşe Yonga

94) Saplı Yonga

95) Primer Yonga

96) Seconder Yonga

Bordes'un Geleneksel 63 Alet Kategorisine Göre Buluntu Topluluğunun Tip Listesi

Tablo 58: Bordes'un Geleneksel 63 Alet Kategorisine Göre Buluntu Topluluğunun Tip Listesi.

Tip No	Alet Tipi	Sayı	Oran
1	Tipik Levallois Yonga	78	6.50
2	Atipik Levallois Yonga	-	-
3	Levallois Uç	24	2.00
4	Düzeltili Levallois Uç	23	1.91
5	Yanılıcı Levallois Parça	-	-
6	Moustérien Uç	12	1.00
7	Uzun Moustérien Uç	4	0.33
8	Mekik Alet	-	-
9	Tek Düz Kenar Kazıyıcı	17	1.41
10	Tek Dışbükey Kenar Kazıyıcı	5	0.41
11	Tek İçbükey Kenar Kazıyıcı	24	2.00
12	İki Düz Kenar Kazıyıcı	39	3.25
13	Düz-Dışbükey Kenar Kazıyıcı	6	0.49
14	Düz-İçbükey Kenar Kazıyıcı	9	0.75
15	İki Dışbükey Kenar Kazıyıcı	3	0.24
16	İki İçbükey Kenar Kazıyıcı	2	0.16
17	İçbükey Dışbükey Kenar Kazıyıcı	12	1.00
18	Düz Yöneşen Kenar Kazıyıcı	17	1.41
19	Dışbükey Yöneşen Kenar Kazıyıcı	31	2.58
20	İçbükey Yöneşen Kenar Kazıyıcı	6	0.49
21	Yatık Yöneşen Kenar Kazıyıcı	29	2.41
22	Düz Yatay Kenar Kazıyıcı	7	0.61
23	Dışbükey Yatay Kenar Kazıyıcı	-	-
24	İçbükey Yatay Kenar Kazıyıcı	-	-
25	İç Yüzden Düzeltili Kenar Kazıyıcı	4	0.33
26	Dik Düzeltili Kenar Kazıyıcı	-	-
27	Sırtı İnceltilmiş Kenar Kazıyıcı	-	-
28	İki Yüzden Düzeltili Kenar Kazıyıcı	8	0.66
29	Almaşık Kenar Kazıyıcı	74	6.17
30	Tipik Ön kazıyıcı	124	10.34
31	Atipik Ön kazıyıcı	4	0.33
32	Tipik Taş kalem	2	0.16
33	Atipik Taş kalem	-	-
34	Tipik Taş delgi	3	0.24

35	Atipik Taş Delgi	-	-
36	Tipik Sırtlı Bıçak	15	1.25
37	Atipik Sırtlı Bıçak	-	-
38	Doğal Sırtlı Bıçak	14	1.16
39	Kazağı	-	-
40	Budanmış Yonga ve Dilgi	2	0.16
41	Keski	-	-
42	Çentikli Alet	115	9.59
43	Dışlemeli Alet	305	25.43
44	Gaga Alet	1	0.08
45	İç Yüzden Düzensiz Düzeltili Kenar Kazıyıcı	-	-
46	Dik Düzeltili Yonga	-	-
47	Dik Almaşık Düzeltili Yonga	-	-
48	Hafif Düzeltili Yonga	82	6.83
49	Hafif Almaşık Düzeltili Yonga	8	0.66
50	İki Yüzden Düzeltili Yonga	43	3.58
51	Tayac Uç	1	0.08
52	Üçgen Çentik	-	-
53	Yanılıcı Micro Taşkalem	-	-
54	Dibi Çentikli Yonga	-	-
55	Nacak	17	1.41
56	Rende	1	0.08
57	Saplı Uç	-	-
58	Saplı Alet	-	-
59	Kıyıcı	-	-
60	Tek Yüzden Kıyıcı	-	-
61	Kıyıcı Alet (İki Yüzden Kıyıcı)	26	2.16
62	Diğerleri	3	0.25
63	İki Yüzeyli Uç	-	-
	Toplam	1199	100

SONUÇ

Bu tez çalışmasıyla Karkamış Baraj Gölü Alanı'nın yontmataş endüstrisinin tipolojik analizleri yapılarak ortaya bir tip listesi çıkarılmış ve bölgenin prehistorik açıdan önemi ve kültürel değeri ortaya konmuştur.

Levant koridorunu takip ederek Anadolu'ya gelen Homo Erectusların Anadolu köprüsünü kullanarak Transkafkasya'ya ulaşmış olabildikleri düşünülür (Taşkiran, 2008). Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yoğun olarak bulunan iki yüzeyli aletlere göre, "Yakındoğu Levant koridorundan Kafkaslara uzanan en önemli göç yolu Anadolu köprüsü üzerinden olmuştur" hipotezini rahatlıkla ileri sürmemiz mümkündür (Taşkiran, 2019).

"Coğrafi bilgi sistemleri (CBS) programı bir yerden bir başka yere gidilmesi için bir rota oluşturacaksa bunu hesaplayacak algoritma iki temel yaklaşımı kullanır. Bunlardan bir tanesi "en kısa mesafe" yaklaşımıdır, bunda bir noktadan diğerine gidilmesi için kat edilmesi gereken en kısa mesafe hesaplanır. Böyle bir yaklaşımla Anadolu, Afrika'dan Avrupa'ya insanların ulaşması için en kısa mesafede kullanılabilecek bir rota üzerinde yer alır" (Dinçer, 2017:243).

Bu rota üzerinde de Anadolu'ya giderken Yakındoğu ile sınırları olan Anadolu içerisindeki Güneydoğu Anadolu bölgesinin ilk etkileşim noktası olduğu gerçeğini de belirtmek gerekir. Bundan dolayı Karkamış Baraj Gölü Alanı, içinde bulunduğu konum itibariyle olası göç rotalarını yorumlamak için oldukça önemli bir noktada bulunmaktadır.

Tezimize konu olan Karkamış Baraj Gölü Alanı Yontmataş Endüstrisi 1998, 1999 ve 2000 yıllarında yürütülen yüzey araştırmaları sonucunda alandan ele geçen toplam 2632 parçanın tipolojik olarak değerlendirilmesiyle oluşmuştur. Endüstrinin tipolojik

analizi 7 ana gruba ayrılarak yapılmıştır. Bu grupları; aletler, çekirdekler, iki yüzeyli aletler, kazmalar, nacaklar, kıyıcı aletler ve teknolojik parçalar oluşturmaktadır.

Endüstri içerisinde 1264 adet ve yüzde 48 oranla aletler en baskın tip olarak karşımıza çıkmaktadır, onu takip eden çekirdekler ise 680 adet ile yüzde 25,83 oranda görülmektedir. Çekirdekleri ise 525 adet ve %19,94 oran ile iki yüzeyli aletler takip etmektedir. Endüstri içerisinde Orta Paleolitik yontmataş aletler ile iki yüzeyli aletlerin baskın olması buradaki kültürün Üst Acheuléen'den Orta Paleolitik'e geçiş evresini gösteren bir kültür olduğu izlenimini vermektedir. Görülen diğer endüstri öğeleri ise daha az yüzdelere temsil edilmekte olup, bunları çoktan aza doğru; teknolojik parçalar, kazmalar, kıyıcı aletler ve nacaklar olarak sıralayabiliriz.

Yontmataş alet yapımında kullanılan hammaddenin tümü çakmaktaşıdan oluşmaktadır. Bunu çevrede bol miktarda hammadde kaynağı bulunmasıyla ilişkilendirmek kaçınılmazdır. Çünkü Paleolitik insanların çakmaktaşı hammadde çevrede bu kadar fazla bulunurken başka bir hammadde arayışına gitmeleri ekonomik açıdan anlamsız olurdu. Endüstrinin tümü çakmaktaşıdan oluştuğu için hammaddenin rengine göre bir ayırım yapmaya karar verdik. Toplamda 51 farklı renkte hammadde kullanıldığı tespit edildi. Bunlardan en çok kullanılan hammadde renkleri çoktan aza sırasıyla; Sarımsı gri (5Y 8/1-Yellowish gray), Açık Zeytin Yeşili Gri (5Y 6/1- Light Olive Gray), Grimsi Turuncu (10YR 7/4-Grayish Orange), Açık Kahverengimsi Gri (5YR 6/1- Light Brownish Gray), Grimsi Turuncu Pembe (10R 8/2- Grayish Orange Pink), Koyu Sarımsı Turuncu (10 YR 6/6- Dark Yellowish Orange), Pembemsi Gri (5YR 8/1- Pinkish Gray), Orta Turuncu-Pembe (10R 7/4- Moderate Orangepink), Çok Açık Turuncu (10YR 8/2- Very Pale Orange), ve Açık Mavimsi Gri (5B 7/1- Light Bluish Gray)'dir.

Yaptığımız tipolojik çalışmaların sonucunda endüstri içerisinde en baskın görülen tip olarak karşımıza çıkan aletler 13 ana tipten oluşmaktadır. Bunları daha çok görülen tiplerden daha az görülen tiplere doğru sıralarsak; bileşik aletler, dişlemeli aletler, kenar kazıyıcılar, kısmi düzeltili aletler, ön kazıyıcılar, çentikli aletler, uçlar, ham sırtlı bıçak, sırtlı bıçak, taş delgi, taş kalem, rende ve gaga alet olduğunu söyleyebiliriz. Bu 13 ana tipin her birini kendi içinde inceleyecek olursak;

- *Bileşik aletler:* Aletler içinde en çok görülen ana tiptir. Bu ana tipin alt tipleri içerisinde ise çentikli-dişlemeli, çentikli-kısmi düzeltili ve kenar kazıyıcı-dişlemeli tipleri ön sıradadır. Bu sıralama genel alet dağılımında da aynı oranlarda olmasıyla endüstri içerisindeki bütünlüğü korumaktadır. Bileşik aletlerin içerisinde sadece iki işlevli değil üçlü işlevli aletlerin de görülmesi endüstriye ünik bir özellik kazandırmaktadır. Boyutları çok değişken olan bileşik aletlerin çoğunlukla yonga üzerine yapıldıklarını görmekteyiz.

- *Dişlemeli aletler:* Dişlemeli aletler tek kenardan, iki kenardan, yöneşen, iç yüzden ve yatay dişlemeli olmak üzere 5 alt tipte incelenmişlerdir. Dişlemelerin yapıldığı konuma baktığımızda en fazla sayı ile iki kenardan dişlemelilerin olduğu görülmektedir. Bunu yöneşen dişlemeliler ve tek kenardan dişlemeliler takip etmektedir. Dişlemeli aletlerin taşımaları da çoğunlukla yongadır.

- *Kenar kazıyıcılar:* Endüstri içerisinde kenar kazıyıcıları 6 alt grup içerisinde inceledik. Bu alt gruplar da kendi içerisinde düzeltinin bulunduğu konum ve kenarın düz-içbükey-dışbükey oluşuna göre ayrıldı. Endüstri içerisinde yöneşen kenar kazıyıcılar en yüksek oranla görülmekte olup, onu iki kenar kazıyıcı takip etmektedir. Kenar kazıyıcılarda düzelti tipleri 2 grup altında incelenmiştir. Bunlar pulcuklu düzelti ve basamak pulcuklu düzelti tipleridir. Bu

düzeltili tipleri içerisinde basamak pulcuklu düzelti büyük bir orana ilk sıraya yerleşmektedir. Kenar kazıyıcıların yapıldığı taşmalıkların boyutlarına baktığımızda çok ince bir Levallois yongadan çok kalın ve iri bir Clactonian yongaya kadar farklı boyut ve varyasyonlarda olduğu görülmüştür. Bu da bize tek tip içerisinde bile dönemsel olarak devam ve çeşitlilik olduğunu göstermektedir. Kenar kazıyıcıların düzelti tiplerine baktığımızda ise almaşık düzelti tipinin kenar kazıyıcıların yarısından biraz daha fazlasında görülmekte olduğu karşımıza çıkmaktadır. Sağ ve sol kenarda görülen düzelti ise %19 ile aynı orana sahiptir. Kenar kazıyıcılar da tıpkı bileşik aletler ve dişlemeli aletler gibi çoğunlukla yongalar üzerine yapılmışlardır.

- *Kısmi Düzelteli Aletler:* Endüstri içerisinde toplam 133 adet kısmi düzelteli aletin 90 adet ile en çok yonga üzerine yapıldığını görmekteyiz. Düzelti konumu olarak en çok proksimal kısım ve sağ kenar tercih edilmiştir. Düzelti tipi olarak kenar kazıyıcıda olan duruma nazaran pulcuklu düzelti çok yüksek bir orana tercih edilmiştir. Küçük bir dilgicikten büyük bir çekirdeğe kadar farklı boyutlarda taşmalıklara yapıldıkları için boyutları en fazla değişen tip olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

- *Ön Kazıyıcılar:* Endüstri içerisinde ön kazıyıcılar 12 alt tipe ayrılarak incelenmişlerdir. Bu tipler sayısal olarak çoktan aza doğru; düzelteli dilgi veya yonga üzerine ön kazıyıcı, basit ön kazıyıcı, çekirdek ön kazıyıcı, yuvarlak ön kazıyıcı, kalın çıkmalı ön kazıyıcı, yelpaze biçimli ön kazıyıcı, omurgalı ön kazıyıcı, tırnak biçimli ön kazıyıcı, tipik olmayan ön kazıyıcı, ikili ön kazıyıcı, dipte ön kazıyıcı ve mikro ön kazıyıcıdır. Ön kazıyıcıların alt tiplerinin çeşitli olması bunların Paleolitik'in çeşitli evrelerine tarihlenebileceklerini düşündürmektedir. Alt tiplerin çeşitliliği aynı zamanda boyut çeşitliliğini de beraberinde getirmiştir. Düzelti tipi olarak da basamak pulcuklu düzeltinin çok

büyük oranda görülmesini ön kazıyıcı yapımında alın oluşturulması gerekliliğinden ötürü geldiğini düşünmekteyiz.

- *Çentikli Aletler:* Çentikli aletler içerisinde üstün bir çoğunlukla Clactonien çentikli aletleri görmekteyiz. Bu da bize Alt Paleolitik gelenekli bir endüstrinin varlığını hatırlatmaktadır. Çentikli aletler çoğunlukla yongalar üzerine yapılmışlardır. Çentik konumuna baktığımızda ise en çok proksimalde ve sol-sağ kenarda çentik oluşturulduğu görülmektedir.

- *Uçlar:* Uçlarda görülen alt tipler; Moustérien uç, Levallois uç ve Tayac ucu şeklindedir. Bu tipler arasında en çok görülen ise Levallois uçtur. Uçlar içinde alt tip olarak düzeltili Levallois ucun yüksek oranda görülmesini alanda bulunan çok sayıda Levallois çekirdeğe bağlayabiliriz. Bu durumun önceden de belirtildiği gibi hammaddenin bol miktarda bulunmasından kaynaklanmakta olduğu düşünülür. Ayrıca Levallois teknolojinin endüstri içerisinde büyük yer kaplamasının Orta Paleolitik dönemin varlığına kanıt olduğunu söyleyebiliriz.

- *Sırtlı Bıçaklar:* Sırtlı bıçakların büyük bir çoğunluğu Ham Sırtlı olanlardır. Sırtı ham olmayan bıçak tek örnekle temsil edilmektedir. Sırtlı bıçaklar dilgiler üzerine yapılmışlardır. Endüstri içerisinde sırtlı bıçakların görülmesi Acheuléen gelenekli Moustérien'in varlığı kanıtını güçlendirmektedir.

Aletler içerisinde daha az sayılarla temsil edilen taş delgi, taş kalem, gaga alet ve rende gibi çeşitli aletler de bulunmaktadır.

- *Taş delgi:* Endüstri içerisinde 3 adet bulunmaktadır. 2'sinin taşımılığı dilgi birinin ise yongadır.
- *Taş kalem:* Endüstri içerisinde 1'i yonga üzerine, 1'i ise dilgi üzerine yapılmış 2 adet örnekle temsil edilmektedir.
- *Gaga Alet:* 1 adet örnekle temsil edilmektedir ve yonga üzerine yapılmıştır.

- *Rende*: 1 adet örnekle temsil edilmektedir ve yonga üzerine yapılmıştır.

Aletlere genel olarak baktığımızda büyük bir çoğunluğunun yonga üzerine yapılmış olduğunu görmekteyiz. Bu da bize yongalı bir endüstrinin var olduğunu göstermektedir. Aletlerin kırık oranlarına baktığımızda %10'unun kırık olduğunu görmekteyiz. Fakat bu kırıklar tipolojik olarak tanımlanmasına engel olmayan konumlardadır. Kabuk oranına baktığımızda ise %39 oranında -neredeyse yarıya yakın- kabuk oranı bulunmakta olduğunu görürüz.

Endüstri içerisinde aletlerden sonra baskın olarak görülen öge çekirdekler olmuştur. Tüm endüstri içinde çekirdeklerin oranı %25,83'tür. Analizi yapılan toplam 680 adet çekirdek hazırlanmış ve hazırlanmamış olarak iki gruba ayrılmış ve bu gruplar içinde yer alan alt tipler belirlenerek incelenmiştir.

Hazırlanmış çekirdekler içinde disk biçimli, levallois, prizmatik, piramit ve dilgicik çekirdeği gibi alt tipler bulunmaktadır. En baskın tip Levallois çekirdeklerdir. Levallois çekirdekler recurrent, lineal, dilgili ve uçlu levallois çekirdek olmak üzere 4 alt tipe ayrılmaktadır. Levallois çekirdeklerde recurrent tip en fazla görülmekle birlikte bu alt tip içerisinde iki kutuplu recurrent çekirdekler yaygındır.

“Anadolu’da ve dünyada oldukça örneğini gördüğümüz lineal ve recurrent metodlar, Karain’de de başarı ile uygulanmıştır. Boyutların durumunu da göz önünde bulundurarak söz konusu metodların değişkenliğini evrimsel bir çeşitlenme değil, tamamen kullanılan hammaddenin kapasitesine bağlı bir uygulama olarak değerlendirmek yerinde olacaktır” (Ceylan, 1998:182). Karkamış’daki levallois çekirdeklerin boyutlarının Karain’deki Levallois çekirdeklerden büyük oluşunu da bu düşünceyle açıklayabiliriz.

Hazırlanmamış çekirdekler yuvarımsı, şekilsiz ve Acheuléen çekirdek olmak üzere 3 grupta incelenmiştir. Hazırlanmamış çekirdekler arasında yüzde 73 oranla şekilsiz çekirdekler ilk sırada yer almaktadır. Şekilsiz çekirdekler çıkarım yönlerine göre; iki kutuplu, tek kutuplu, çarpaz kutuplu ve düzensiz çıkarımlı olmak üzere alt tiplere ayrılmıştır. Şekilsiz çekirdekler içerisinde yoğun olarak düzensiz çıkarım tercih edilmiştir. Genel olarak ise çekirdeklerde en çok tek kutuplu bir çıkarım tercih edilmiştir. Bunu yine hammaddenin bol miktarda bulunmasına bağlayabiliriz. Tek kutuplu çıkarımı ise, iki kutuplu ve merkezci çıkarım takip etmektedir.

Çekirdeklerin boyut oranlarına baktığımızda tek örnekle temsil edilen Acheuléen çekirdeğin boyut olarak oldukça büyük ve ağır olduğunu görmekteyiz. Diğer çekirdekler ise genel olarak 5-6-7 cm uzunluk ve genişlikte; 3 cm kalınlıktadır. Dönemsel olarak düşündüğümüzde de dilgicik çekirdeğinin küçük boyutta olup Paleolitik'in geç dönemine tarihlenmesi; Acheuléen çekirdeğin ise büyük boyutlu olup Paleolitik'in erken dönemine tarihlenmesi kaçınılmazdır. Buradan dönemsel olarak ileri gidildikçe boyutların küçüldüğü çıkarımını yapabiliriz. Tıpkı diğer aletler içinde olduğu gibi çekirdekler içinde de fazlaca çeşitlilik bulunması alanda bulunan “dönemsel çeşitlilik” kanısını güçlendirmektedir.

İki yüzeyli aletler Alt Paleolitik dönemin en belirgin alet tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Acheuléen'in -Alt, Orta ve Üst- tüm evrelerinde görülürler. Orta Paleolitik'te Acheuléen gelenekli Moustérien içinde de devam ederler.

Karkamış Baraj Gölü Alanı'nda iki yüzeyli aletler levallois teknikle bir arada görülürler. Dicle Havzası'nda da Orta Paleolitik'e atfedilen levallois teknikle, Alt Paleolitik Kültür'e atfedilen Acheuléen bir arada gözlemlenmiştir (Yalçınkaya, 2010). Böylelikle hem Dicle, hem de Fırat havzası bölgesinde yontmataş endüstrisi ve Paleolitik kültür açısından bölgesel bir bütünlük olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Karkamış Baraj Gölü Alanı'nda iki yüzeyli aletler tüm endüstrinin %19,94'ünü oluşturmaktadır. İki yüzeyli aletler içerisinde 20 alt tip saptanmıştır. İki yüzeyli alet tipleri içerisinde çoğunluğu badem biçimliler oluşturmakla birlikte, Micoquien biçimli iki yüzeyliler de çoğunlukta görülen tipler arasındadır. İki yüzeyli aletlerle ilgili çok yakın tarihte yapılan bir tez çalışmasında da Ege Bölgesi'nde bulunan Uşak-Banaz Sürmecik İki Yüzeylileri'nde baskın tip olarak badem biçimliler görülmektedir (Erdem, 2020). Bu da bize Alt Paleolitik Acheuléen'de gördüğümüz baskın iki yüzeyli alet tipi olan badem biçimlilerin, Anadolu'da kültürel olarak Orta Paleolitik'te Acheuléen gelenekli Mousterien'de de yapılmaya devam edildiğini, başka bir deyişle tercih edildiğini gösterir.

Endüstri içindeki dağılıma baktığımızda klasik ve klasik olmayan neredeyse tüm iki yüzeyli alet tiplerinin var olduğu görülmektedir. Dolayısıyla iki yüzeyli aletler açısından Acheuléen'in tüm evrelerini ve Micoquien'i içeren bir endüstrinin söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Alt Acheuléen ve Micoquien'in daha az miktarlarda görüldüklerini de belirtmek gerekir. Genel iki yüzeyli özelliklerine baktığımızda Karkamış Baraj Gölü Alanı'ndaki iki yüzeyli aletlerin uç kısmı çoğunlukla sivri, dibi çoğunlukla yuvarımsı, dışbükey kenar gösteren; çoğunlukla dalgalı ve 'S' kıvrımlı profil veren bir görünüm sergilemektedir. İki yüzeyli aletler tip olarak çeşitlilik gösterdiği gibi boyut olarak da çeşitlilik gösterirler. İki yüzeyli aletlerin uzunluğunun 5 ile 21 cm. arasında kalınlığının ise 2 ile 7 cm arasında değiştiği, en ağır iki yüzeyli aletin 1157 gr. olduğu, en hafifinin ise 44,86 gr. olduğu görülmektedir.

Kazmalar iki yüzeyli aletler ve nacaklarla birlikte Acheuléen kültürün olmazsa olmaz alet tiplerinden bir diğeridir. Anadolu'da Fırat Havzası'nda bulunan bu üç yüzümlü kazmaların Kuzey Suriye'dekilerle benzer olarak Geç Acheuléen kültürle karakterize olduğunu söylemek mümkündür (Taşkiran, 2018).

Endüstri içerisinde 55 adet ve %2,08 oranda kazma bulunmaktadır. Kazmalar içerisinde 36 adet kazmanın dip kısmında kabuk bulunmaktadır. Kazmaların çoğunlukla dörtgen kesitli olduğu görülmektedir ve yarısından biraz fazlasının ise uç kısımları kırıktır. Bu kırıkların patinası eski olduğundan kullanım kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Daha yeni kırıkların ise alanda yapılan makineli tarım faaliyetlerinden dolayı olduğu düşünülüyor. Endüstri içerisindeki diğer öğelere baktığımızda da Üst Acheuléen'den Orta Paleolitik döneme geçişi niteleyen aletlerin baskın olarak görüldüğünü belirtmek gerekir.

Acheuléen'in önemli alet tiplerinden biri olan nacaklar Karkamış Baraj Gölü Alanı'nda da bulunmaktadır. Hem yumru hem de yongalar üzerine yapılmışlardır. Endüstri içerisindeki nacakların çoğunluğu yumrular üzerine yapılmış ve ağız kısımları düzdür. Endüstri içerisinde ise %0,64 gibi düşük bir oranla temsil edilmektedir.

Endüstri içerisindeki toplam 26 adet yontuk çakılın hepsi iki yüzden kıyıcı alettir. Dicle Havzası'ndaki Ilisu baraj gölü alanında yapılan Paleolitik yüzey araştırmasında da kıyıcı aletlere rastlanmıştır (Taşkiran ve diğ., 2005; Taşkiran ve Kartal, 2008). Bu bilgiden yola çıkarak hem Fırat hem de Dicle Havzası'nda kıyıcı aletlerin görüldüğünü söyleyebiliriz. Bu da yontmataş endüstrimizin tarihlendirmesinin çok daha erken evrelere çekilebileceğini göstermektedir. Ancak görülen kıyıcı aletlerin daha çok Alt Paleolitik'in geç evrelerine nitelenecek tipte olduklarından, bunların Oldowan kültür ile ilişkilenebileceklerini düşünmemekteyiz.

Teknolojik parçaları çekirdek parçası, dönümlü parça, dipten budanmış parça, tepeli dilgi, sırtlı dilgi, debordant yonga, menteşe yonga, saplı yonga, primer yonga ve seconder yonga oluşturmaktadır. Endüstri içerisinde azımsanamayacak oranda teknolojik parça görülmesini Karkamış Baraj Gölü Alanı çevresinde bulunması tahmin edilen işlik yerlerine bağlayabiliriz. Hammadde kaynağının bu kadar yoğun bulunduğu yerde

yaşayan alet yapımcılarının kaynağa yakın yerde çalışmayı tercih etmeleri de olası bir seçenektir.

Elde ettiğimiz ve yukarıda özetlemeye çalıştığımız tipolojik verilerden yola çıkarak bazı sonuçlara ulaşmak mümkün görünmektedir.

Her şeyden önce Gaziantep Nizip ve Şanlıurfa Birecik İlçeleri sınırları içinde yer alan Karkamış Baraj Göl Alanının Paleolitik dönemlerde yoğun bir iskana uğradığı saptanan yaklaşık 70'e yakın açık hava istasyonu ile anlaşılmaktadır. Bu durum bölgenin Pleistosen dönemde uygun iklim ve çevre koşullarına sahip olduğunun bir göstergesidir. Ayrıca uygun ve kaliteli çakmaktaşı hammadde kaynaklarının bolluğu da Paleolitik insanların burada uzun süre yaşamış olmalarında etkili olmuş görünmektedir.

Yıllardır Fırat Nehri üzerinde barajlar nedeniyle yapılan yüzey araştırmaları, Fırat Havzasının Paleolitik açıdan zengin olduğunu ortaya koymuştu. Bu durum Karkamış Baraj Gölü Alanı'nda yapılan Paleolitik Çağ yüzey araştırmalarıyla bir kez daha doğrulanmış bulunmaktadır.

Karkamış Baraj Gölü Yontmataş Endüstrisi, daha önceden yapılan araştırmaların sonuçlarına göre Anadolu'nun güney kısımları ve Kuzey Suriye ile tipolojik olarak büyük bir benzerlik göstererek bölgesel bütünlüğü korur görünmektedir. Yakındoğu'da araştırılan bölgelerden bilinen sonuçlar ile de büyük bir benzerlik içerisinde olduğunu görüyoruz. Bölgenin Kahramanmaraş İli ile birlikte Yakındoğu Levant Koridoru'nun devamında bulunması bu benzerliğin oluşmasında en büyük faktördür. Buradan yola çıkarak bu aletleri yapan insanların Yakındoğu'dan Anadolu'ya gelmiş olabileceklerini öne sürebiliriz ki bu da Afrika'dan çıkış hipotezini destekler niteliktedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Anadolu’da iki yüzeyli aletlerin en bol bulunduğu yer olarak öne çıktığından çoğunlukla Alt Paleolitik ve Acheuléen kültürle ilişkilendirilmiştir. Tezimizde yaptığımız tipolojik çalışmalar bölgede bulunan tüm endüstriyi bütünüyle incelemeye olanak sağlamıştır. Çalışmamızın sonucunda şunu söyleyebiliriz ki; endüstrinin ele geçtiği bölge kültürel açıdan çok zengindir, bulunan iki yüzeyli aletler Acheuléen’in -çoğunlukla orta ve üst Acheuléen- tüm evrelerini içermektedir, bunun yanı sıra bulunan kıyıcı alet, kazma ve nacaklar ile bölgede zengin bir Alt Paleolitik dönemin var olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca; endüstri öğeleri içerisinde aletlerin baskın olması, Levallois tekniğın kullanımı, yonga ağırlıklı bir endüstri olmasına rağmen yongamsı dilgi dediğimiz taşmalıklar üzerine yapılmış aletlerin görülmesiyle zengin bir Orta Paleolitik kültürden de bahsedebiliriz. Endüstri içerisinde az sayıda bulunan Paleolitiğın daha geç dönemlerine tarihlenebilecek yontmataş ürünler de mevcuttur. Paleolitik Çağ’ın tüm dönemlerine atfedilen yontmataş malzemenin bu aletlerin yapımcılarıyla da ilişkilendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Görülen teknolojilere baktığımızda (Acheuléen, Levallois, Moustérien) bölgede bulunan insan türleri çeşitliliğinden de söz edebiliriz: Homo Erectus, Homo Neanderthalensis ve Homo Sapiens.

Üzerinde çalıştığımız malzeme yüzey buluntusu olması ve stratigrafik bir tarihleme yapılamamasına rağmen tipolojik olarak Üst Paleolitik hariç, bize Paleolitik’in tüm dönemlerini içeren buluntular vermesiyle bölgenin ne kadar zengin olduğunu ve sürekli iskan edildiğini bir kez daha göstermiştir. Özellikle Alt Paleolitik dönemden Orta Paleolitik döneme geçiş evresinde bölgede yoğun bir hareketlilik olduğundan söz etmemiz incelediğimiz yontmataş endüstrisine göre olanaklı görünmektedir. Yüzeyden toplanan Paleolitik yontmataş aletlerle ortaya konulan bu zenginliğin, bölgede saptanacak ve disiplinlerarası çalışmalarla desteklenecek modern-sistemli arkeolojik kazılarla teyit

edilmesine gereksinim bulunmaktadır. Bu yüzden ileriki zamanlarda bölgede sistemli kazılar ve yaşlandırma çalışmalarının yapılması bizlere ülke ve bölge prehistoryası açısından çok önemli sonuçlar kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

- Albrecht, G., Engelhardt, H., Müller-Beck, H., Unrath, G., Yalçinkaya, I., (1984).
“Vorbericht Über die Untersuchungen an der Faustkeilstation Sehremuz
in der Südöstlichen Türkei”, *Eiszeitalter u. Gegenwart* 34, ss.43-86
- Albrecht, G., & Müller-Beck, H. (1988). The Paleolithic of Şehremuz Near Samsat on
the Euphrates River Summary of The Excavation Findings and A
Morphology of the Handaxes. *Paléorient*, 76-86.
- Algaze, G., & Rosenberg, M. (1991). The Tigris-Euphrates Archaeological
Reconnaissance Project, 1989. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, VIII*, 137-
161.
- Arsebük, G., (1996). Trakya’da Eski Bir Yerleşim Yeri: Yarımburgaz Mağarası Alt
Paleolitik Çağ Bulguları. *Anadolu Araştırmaları, XIV*, 33-50.
- Arsebük, G., & Özbaşaran, M., (1999). Pleistocene archaeology at the Cave of
Yarımburgaz in Eastern Thrace/Turkey: preliminary results. *British
School at Athens Studies*, 59-72
- Atasayan, M., (1939). 1938 Yılında Gaziantep Köylerinden Dülük Civarında Bulunan
Paleolitik Tipte Çakmak Taşı Aletleri Üzerine Bir Not. *Türk Arkeoloji
Mecmuası*, 22, 313-317.
- Aydın, Y., (2016). Karain Mağarası Alt Paleolitik Dönem Yontmataş Endüstrisi, Ankara
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Aytek, A.I., & Harvati, K., (2016). The human fossil record from Turkey. In K. Harvati,
& M. Roksandic (Eds.), *Paleoanthropology of the Balkans and Anatolia*:

Human evolution and its context evolution and its context (79–91).

Dordrecht: Springer.

Babataş, B., (2012), Karkamış Baraj Gölü Alanında Bulunan Levallois Çekirdeklerin Tekno-Tipolojik Analizi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Baumler, M. F., & Speth, J., (1993). A Middle Paleolithic assemblage from Kunji Cave, Iran. 1-73.

Baykara, İ., (2013). Hatay Orta Paleolitik Dönem Endüstrilerinde Hammadde Kullanımı (Raw Material Use in Middle Paleolithic Industry from Hatay). *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (Ankara University Journal of Social Sciences)*, 4(2).

Baykara, İ., Dinçer, B., Şahin, S., (2019). Gürgürbaba Tepesi: Alt Ve Orta Paleolitik Buluntu Yerleri, Erciş- Van, *Anadolu Araştırmaları* 21, s. 76-104.

Biglari, F., & Shidrang, S. J. N. E. A. (2006). The lower paleolithic occupation of Iran. 69(3-4), 160-168.

Bittel, K., (1934). *Prahistorische Forschung in Kleinasien*. Tübingen.

Bordes, F., (1961). Typologie Du Paleolithique Ancien Et Moyen, Memoire No:L, Delmas,Bordeaux.

Bostancı, E., (1961). Güneydoğu Anadolu Araştırmaları Dülük ve Kartal'ın Chellean ve Acheulean Endüstrisi. *Anadolu/Anatolia*, VI.

Bourguignon, L., & Kuzucuoğlu, C., (1999). Les Occupations Préhistoriques de la Moyenne Vallée de L'Euphrate au Nord de Belkis (Turquie). Etudes Géomorphologiques et Archéologiques : Premiers Résultats. *Anatolia Antiqua*, VII, 265-283.

Çambel, H., (1947). Archäologischer Bericht über Anatolien. *Orientalia*, 16(2), 263-270.

- Ceylan, K., (1994). *Karain Mağarası, Levallois Tekniği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Ceylan, K., (1998). Karain Mağarası, Levallois Çekirdeklerinin Tekno-Tipolojik Analizi. *D.T.C.F. Dergisi*, 38(1-2), 173-186.
- Çilingiroğlu, Ç., Dinçer, B., Uhri, A., Gürbıyık, C., Baykara, I., & Çakırlar, C., (2016). New Palaeolithic and Mesolithic sites in the eastern Aegean: the Karaburun archaeological survey project. *Antiquity*, 90(353).
- Copeland, L., (2004). The paleolithic of the Euphrates Valley in Syria. *Bar International Series*, 1263, 19-114.
- Debénath, A., & Dibble, H. L., (1994). *Handbook of Paleolithic Typology: Lower and middle paleolithic of Europe* (Vol. 1): UPenn Museum of Archaeology.
- Demirel, M., Kartal, G., Erbil, E., Ağırsoy, B.Z., Erdem, B.İ., Perçin, P., Bal, C.B., Mutlu, M., Kartal, M., (2020), “Güneybatı Anadolu’da Yeni Bir Epi-Paleolitik Yerleşim: Kızılın 2018 Kazıları”, *41. Kazı Sonuçları Toplantısı* 3. Cilt, s. 221-235.
- Dibble, H. L., (1984). The mousterian industry from Bisitun cave (Iran). *Paléorient*, 23-34.
- Dinçer, B., (2010). Dülük (Gaziantep) Paleolitik Çağ Buluntuları. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dinçer, B., (2014). “The Paleolithic of Kocasu Basin (NW Anatolia)”, *Arkeolojide Bölgesel Çalışmalar Sempozyum Bildirileri Regional Studies in Archaeology Symposium Proceedings*, (Eds. Deniz Burcu Erciyas, Emine Sökmen), YAS 4, s. 23-49.

- Dinçer, B., (2015). “Kureyşler Baraj Gölü Havzasında 2014 Yılı Paleolitik Araştırmaları”, Kureyşler Barajı Kurtarma Kazıları 2014 (Kureyşler Dam Rescue Excavations 2014), (Eds. Metin Türktüzün, Serdar Ünan), s. 191-209.
- Dinçer, B., (2017). Marmara Çevresinde Alt Paleolitik Çağ: İlk İnsan Hareketleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi.
- Dinçer, B., (2018). "Alt Paleolitik Satır ve Kıyıcıların Tekno-Tipolojisi: Tekirdağ Buluntuları", Anadolu Arkeolojisinde Taş Aletler: Teori-Metot-Pratik, ed. Adnan Baysal, Ege Yayınları.
- Dinçer, B., & Slimak, L., (2007). The Palaeolithic of Turkish Thrace. *Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 10, 49-61.
- Doronichev, V. B., (2008). The Lower Paleolithic In Eastern Europe And The Caucasus: A Reappraisal Of The Data And New Approaches. *Paleoanthropology*, 2008, 107-157.
- Erdem, İ. B., (2020). Sürmecik (Banaz-Uşak) Paleolitik Açık Hava Yerleşimi İki Yüzeyle Alet Tekno-Tipolojisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Erek, C. M., (2011). Kahramanmaraş İli Prehistoryası. *Işın Yalçınkaya'ya Armağan*, 113-126.
- Fındık, B., (2013). *Ilısu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Çekirdekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Garrard, A., Conolly, J., McNabb, J., & Moloney, N. (2004). Palaeolithic-Neolithic survey in the Sakcagozu region of the north Levantine rift valley. *Bar International Series*, 1263, 145-164.
- Gilead, D., (1970). Handaxe industries in Israel and the Near East. *World Archaeology*, 2(1), 1-11.
- Güleç, E., Howell, F. C., White, T. D., & Karabıyıkolu, M., (2003). Anadolu'da İlk İnsan İzleri: Dursunlu Alt Paleolitik Buluntu Yeri. *Antropoloji*, 15, 79-90.
- Güleç, E., Kuhn, S. L., Özer, İ., Sağır, M., Yılmaz, H., & Howell, F. C., (2009). The Lower Pleistocene Lithic Assemblage from Dursunlu (Konya), Central Anatolia, Turkey. *Antiquity*, 83, 11-22.
- Güleç, E., & Baykara, İ., (2017). Üçağızlı Mağarası Üst Paleolitik Dönem Ahmarian Taş Alet Kültürü. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1).
- Inbar, M., Barzilai, O., Milevski, I., Ekshtain, R., & Ullman, M. (2011). Givat Rabi East, a new Middle Paleolithic knapping site in the Lower Galilee (Israel). *Paléorient*, 107-122.
- Jagher, R. (2016). Nadaouiyeh Aïn Askar, an example of Upper Acheulean variability in the Levant. *Quaternary International*, 411, 44-58.
- Kartal, G., (2008). *Karain B Orta Paleolitik Yontmataş Endüstrisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kartal, G., Erbil E., Kartal M., (2019). "Eskişehir İli Tarih Öncesi Arkeolojisi Yüzey Araştırması (I), 2017", 36. Araştırma Sonuçları Toplantısı 3. Cilt, s. 1-16.

- Kartal, G., Erdem, İ., Perçin P., Kartal M., (2020). “Eskişehir İli Tarih Öncesi Arkeolojisi Yüzey Araştırması (II), 2018”, 37. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, s. 125-139.
- Kartal, M., (1992). *Paleolitikte Çekirdekler ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Ait Örnekleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kartal, M., (1998). Samsat Yöresinin Paleolitik Çekirdekleri Hakkında Tekno-tipolojik Gözlemler. *D.T.C.F. Dergisi*, 38(1-2), 157-172.
- Kartal, M., (2019). *Taş Çağlarında Yontmataş Uçlar*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları, Ankara.
- Kartal, M., Erbil E., Özturan M., (2018). “Sakarya İli Tarih Öncesi Arkeolojisi Yüzey Araştırması (IV), 2016”, 35. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, s. 161-179
- Kökten, İ. K., (1947). 1946 Yılı Tarih Öncesi Araştırmaları. *Belleten*, XI(41), 161-163.
- Kökten, İ. K., (1952). Anadolu'da Prehistorik yerleşme yerlerinin dağılışı üzerine bir araştırma. *Ankara Univ. Dil ve Tarih-Cografya Fakültesi Dergisi*, 10, 167-207.
- Kökten, İ. K., (1971). Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları, 1969. *Keban Projesi 1969 Çalışmaları*, 13-16.
- Kökten, İ. K., (1974). Keban Baraj Gölü Alanında Dıptarih Araştırmaları, 1971. *Keban Projesi 1971 Çalışmaları*, I(4), 1-11.
- Kökten, İ. K., (1976). Keban Baraj Gölü Alanında Taş Devri Araştırmaları, 1972. *Keban Projesi 1972 Çalışmaları*, I(5), 1-8.

- Kösem, M. B., (2000). Öküzini Mağarası Mikrolitik Olmayan Yontmataş Alet Endüstrisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Leakey, M. D. (1971). *Olduvai Gorge: Volume 3, excavations in beds I and II, 1960-1963* (Vol. 3). Cambridge University Press.
- Minzoni-Deroche, A., (1987). *Le Paléolithique du Bassin du Nizip (Rapport Préliminaire)*. İstanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes.
- Minzoni-Deroche, A., (1988). 1986 Yılı Gaziantep Yöresi Paleolitik Araştırmaları. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, V*, 275-289.
- Minzoni-Deroche, A., (1989). Gaziantep'te Prehistorik Araştırma 1987 Misyonunun Hazırlık Sonuçları. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, VI*, 591-594.
- Moncel, M. H., Arzarello, M., Boëda, É., Bonilauri, S., Chevrier, B., Gaillard, C., ... & Zeitoun, V. (2018). The assemblages with bifacial tools in Eurasia (first part). What is going on in the West? Data on western and southern Europe and the Levant. *Comptes Rendus Palevol*, 17(1-2), 45-60.
- Munsell Color, (2009). Geological Rock-Color Chart with Genuine Munsell Color Chips
- Özçelik, K., (2017). Ege Bölgesi'nde neandertal insanın izleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 57(1).
- Özçelik, K., Kartal, G., Fındık, B., (2016). Denizli İli Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 33(1), 377-396.
- Özçelik, K., Vialet, A., Bulut, H., (2017). “Denizli İli Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması, 2015”, 34. Araştırma Sonuçları Toplantısı 1. Cilt, s. 505-523.

- Özçelik, K., Bulut, H., Tunçel, E., Erbil, E., Mutlu M., (2020). “Denizli İli Prehistorik Dönem Yüzey Araştırması, 2018”, 37. Araştırma Sonuçları Toplantısı 2. Cilt, s. 401-414.
- Özdoğan, M., (1977). Aşağı Fırat Havzası 1977 Yüzey Araştırmaları. I(2).
- Roosevelt, C. H., Dinçer B., Luke C., Çilingiroğlu Ç., (2019). “A Lower Paleolithic assemblage from western Anatolia: The lithics from Bozyer”, Quaternary International 2019, pp. 1-19.
- Sarıoğlu, E. K., (2019). Sürmecik (Banaz – Uşak) Paleolitik Açık Hava Yerleşimi Kenar Kazıyıcılarının Tekno-Tipolojisi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Shea, J. J. (2013). *Stone tools in the Paleolithic and Neolithic Near East: a guide*. Cambridge University Press.
- Slimak, L., & Dinçer, B., (2007). Kaletpe Deresi 3. Orta Anadolu'da Tabakalanma Veren Bir İlk Paleolitik Çağ Yerleşmesi. *TUBA-AR*, 10 (1), 33-47.
- Sonneville-Bordes, D., & Perrot, J., (1954). Lexique typologique du Paléolithique supérieur. *Bulletin de la Société préhistorique française*, 51(7), 327-335.
- Söyler, Ş. Taşkiran, H. Czichon, R. M. Özçelik, K. Polat, S. Yılmaz, M. A. Erbil, E. Türker, M. ve D. Dağcı., (2017). “Uşak Banaz Sürmecik Paleolitik Kazısı-2016”, Kazı Sonuçları Toplantısı, 39 (2), 381-391.
- Taşkıran, H., (1990). *Biçimsel Tipoloji Açısından Anadolu İki Yüzeyli Aletleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Taşkıran, H., (1996), Karain Mağarası Kenar Kazıyıcılarının Teknolojik ve Tipolojik Evrimi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Taşkıran, H., (2002a). 2000 Yılı Karkamış Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması. *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 2000 Yılı Çalışmaları* (ss. 383-429). Ankara:ODTÜ-TAÇDAM.
- Taşkıran, H., (2002b). Karkamış baraj gölü alanında yapılan Paleolitik Çağ yüzey araştırması üzerine genel bir değerlendirme. *İdol*, 13, 8-10.
- Taşkıran, H., (2003). “Paleolitik’te Triedrique Pics (Üçyüzlü Kazmalar) ve Karkamış Baraj Gölü Alanından Örnekler”, *Archaeological Essays in Honour of Homo amatus: Güven Arsebük için Armağan Yazılar*, Ege Yayınları: 245-252.
- Taşkıran, H., (2008). Réflexions sur l’Acheuléen d’Anatolie. *l’Anthropologie*, 112(1), 140-152.
- Taşkıran, H., (2017), “Ege Prehistoryasında Uşak”, *Yüzey Araştırmaları ve Kazılar Işığında Uşak*, (Eds. Rainer M. Czichon, Şerif Söyler, Birol Can, İlhn Çavuş), s. 19-24.
- Taşkıran, H., (2018). The distribution of Acheulean culture and its possible routes in Turkey. *Comptes Rendus Palevol*, 17(1-2), 99-106
- Taşkıran, H., (2019). "Anadolu'nun En Eski Rotaları", *Kültürlerin Bağlantısı: Başlangıcından Roma Dönemi Sonuna Kadar Eski Yakın Doğuda Ticaret ve Bölgelerarası İlişkiler*, *Anatolia*, Ankara.
- Taşkıran, H., & Kartal, M. (1999). Karkamış Baraj Gölü Alanında Yapılan Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması: İlk Gözlemler. *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1998 Yılı Çalışmaları* (ss. 45-62). Ankara: ODTÜ-TAÇDAM.

- Taşkıran, H., & Kartal, M. (2001). 1999 Yılı Karkamış Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması. *Ilisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi 1999 Yılı Çalışmaları* (ss. 487-528). Ankara: ODTÜ-TAÇDAM.
- Taşkıran, H., Kartal, M., Sevcen, B.C., (2005), “2003 Yılı Ilisu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması”, *22. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, I. Cilt, S. 335-340.
- Taşkıran, H., Kartal, M., (2008), “Ilisu Baraj Gölü Alanı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması-2006”, *25. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Iı. Cilt, S. 439-452.
- Taşkıran, H., & Taşkıran Z. F., (2011), “İki Yüzeyli Aletlerin Anadolu’daki Dağılımında Yeni Bir Nokta: Afyonkarahisar”, *Işın Yalçınkaya’ya Armağan Studies in Honor of Işın Yalçınkaya*, (Eds. Harun Taşkıran, Metin Kartal, Kadriye Özçelik, Makbule Beray Kösem, Gizem Kartal), s. 235-239.
- Wegmüller, F. (2011). The Lower Palaeolithic assemblage of Hummal. In *Le Tensorer, J.-M., Jagher, r. & Otte, M.(Hrsg.), The Lower and Middle Palaeolithic in the Middle East and Neighbouring regions. Basel Symposium (May 8-10 2008). ErAuL* (Vol. 126, pp. 271-278).
- Yalçınkaya, I. (1983). Samsat-Şehremuz Tepesi Çevresi Paleolitik Çağ Yüzey Araştırmaları. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 13-20.
- Yalçınkaya, I. (1986). Güneydoğu Anadolu’da yapılan paleolitik çağ araştırmaları üzerine bir değerlendirme. *X. Türk Tarih Kongresi*, 1, 35-42.
- Yalçınkaya, I. (1989). *Alt ve Orta Paleolitik Yontmataş Endüstrileri Biçimsel Tipolojisi ve Karain Mağarası*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- Yalçınkaya, I., (2009). “Orta Paleolitik Kùltürler”, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Arkeoloji Eski Anadolu Uygarlıkları Paleolitik Çağ (Eski Taş Çağı / Yontmataş Çağı) Orta Paleolitik, T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kùltür Portalı Projesi.
- Yalçınkaya, I., Müller-Beck, H., & Albrecht, G. (1987). Fırat vadisinde Adıyaman-Samsat ve Malatya-Kuruçay çevrelerinde Paleolitik gözlemler, 1979. Beobachtungen zum Paläolithikum des Euphrattales bei Adıyaman-Samsat und Malatya-Kuruçay, 1979. *Aşağı Fırat Projesi 1978-1979 Çalışmaları* (ss. 29-33). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yalçınkaya, I., Özçelik, K., Kartal, M., & Taşkiran, H., (2009). Diffusion Des Cultures À Bifaces En Turquie/Türkiye’de İki Yüzeyli Alet İçeren Kùltürlerin Dağılımı. *Anadolu/Anatolia* 35: 1-38.
- Yalçınkaya, U. N. (2010). *2002 Yılı Bismil-Batman (Dicle Güneyi) Arasında Saptanan Paleolitik Buluntular*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

LEVHA AÇIKLAMALARI

LEVHA I-VI: Munsell Rock Color Chart (Munsell, 2009).

LEVHA VII

1: İki kutuplu prizmatik çekirdek

2: Yuvarımsı çekirdek

LEVHA VIII

1: Düzensiz çıkarımlı şekilsiz çekirdek

2: Dilgicik çekirdeği

3: Dilgicik çekirdeği

LEVHA IX

1: Piramit biçimli çekirdek

2: Recurrent Levallois çekirdek

LEVHA X

1: Lineal Levallois çekirdek

2: Uçlu Levallois çekirdek

LEVHA XI

1: İki kutuplu prizmatik çekirdek

2: Dilgili Levallois çekirdek

LEVHA XII

1: Basit ön kazıyıcı

2: Çentikli- Dişlemeli alet

3: Omurgalı ön kazıyıcı

4: Yatık yöneşen kenar kazıyıcı

5: İkili ön kazıyıcı

6: Ön kazıyıcı- Kenar kazıyıcı

7: Tek düz kenar kazıyıcı

8: Üçlü alet (Ön kazıyıcı- Çentikli- Dişlemeli)

9: Çekirdek tablası

LEVHA XIII

1: Tipik olmayan ön kazıyıcı

2: Çentikli- kısmi düzeltili alet

3: Üçlü alet (Ön kazıyıcı- Çentikli- Dişlemeli)

4: Üçlü alet (Ön kazıyıcı- Çentikli- Dişlemeli)

LEVHA XIV

1: Düzeltili çentikli alet

2: Taş delgi

3: Mousterien uç

4: Kenar kazıyıcı- çentikli alet

5: İki dışbükey kenar kazıyıcı

LEVHA XV

1: Rende

2: Kenar kazıyıcı- dişlemeli alet

3: Yatık yöneşen kenar kazıyıcı

4: Yuvarlak ön kazıyıcı

5: İki kenardan dişlemeli alet

6: Çentikli- kısmi düzeltili alet

LEVHA XVI

1: Dişlemeli- ön kazıyıcı alet

- 2: Yöneşen dişlemeli alet
- 3: Tek kenardan dişlemeli alet
- 4: Mousterien uç
- 5: Çekirdek kenar kazıyıcı
- 6: Tek dışbükey kenar kazıyıcı

LEVHA XVII

- 1: Dipte ön kazıyıcı
- 2: Kalın çıkmalı ön kazıyıcı
- 3: Çentikli- kenar kazıyıcı alet
- 4: Yelpaze biçimli ön kazıyıcı
- 5: Tek dışbükey kenar kazıyıcı

LEVHA XVIII

- 1: Çentikli- ön kazıyıcı alet
- 2: Dönümlü parça
- 3: Düzeltili çentikli alet
- 4: Delgi- Kenar kazıyıcı

LEVHA XIX

- 1: İçbükey yöneşen kenar kazıyıcı
- 2: İki dışbükey kenar kazıyıcı
- 3: Düz yöneşen kenar kazıyıcı
- 4: Düzeltili yonga üzerine ön kazıyıcı
- 5: Ham sırtlı bıçak

LEVHA XX

- 1: Kenar kazıyıcı- dişlemeli alet
- 2: Kenar kazıyıcı- dişlemeli alet
- 3: İçbükey- dışbükey kenar kazıyıcı
- 4: Taş delgi
- 5: Çentikli- ön kazıyıcı alet
- 6: Tek düz kenar kazıyıcı
- 7: Dışbükey yöneşen kenar kazıyıcı
- 8: Yöneşen dişlemeli alet

LEVHA XXI

- 1: Dışbükey yöneşen kenar kazıyıcı
- 2: İki yüzeyli kazıyıcı
- 3: Yatay dişlemeli alet

4: Yöneşen kenar kazıyıcı

5: Yuvarlak ön kazıyıcı

LEVHA XXII

1: Gaga alet

2: Taş delgi

3: Sırtlı bıçak

4: İçbükey- dışbükey kenar kazıyıcı

5: Taş kalem

LEVHA XXIII

1: Clactonian çentikli alet

2: Düzeltili çentikli alet

3: Kenar kazıyıcı- dişlemeli alet

4: Çentikli- ön kazıyıcı alet

LEVHA XXIV

1: İçbükey yöneşen kenar kazıyıcı

2: Dışbükey yöneşen kenar kazıyıcı

3: Kenar kazıyıcı- Dişlemeli alet

4: Çentikli- Levallois uç

5: Yatık yöneşen kenar kazıyıcı

6: Tepeli dilgi

LEVHA XXV: Badem biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXVI: Badem biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXVII: Badem biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXVIII: Eşkenar dörtgen biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXIX: Ficron biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXX: Kısmi iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXI: Micoquien tipte iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXII: Mızrak biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXIII: Naviform biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXIV: Oval iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXV: Protolimand tipte iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXVI: Protolimand tipte iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXVII: Yürek biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXVIII: Yürek biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XXXIX: Uzun yürek biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XL: Üçgen biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XLI: Disk biçimli iki yüzeyli alet.

LEVHA XLII: Saplı iki yüzeyli alet.

LEVHA XLIII: Dört yüzlü kazma.

LEVHA XLIV: İki yüzden kıyıcı alet.

LEVHA XLV: İki yüzden kıyıcı alet.

LEVHA XLVI: Nacak.

LEVHALAR

LEVHA I

5R 8/2 Grayish Pink	5R 7/4 Moderate Pink	5R 6/2 Pale Red	5R 6/6 Light Red	5R 5/4 Moderate Red	5R 4/2 Grayish Red
5R 4/6 Moderate Red	5R 3/4 Dusky Red	5R 2/2 Blackish Red	5R 2/6 Very Dark Red	10R 8/2 Grayish Orange Pink	10R 7/4 Moderate OrangePink
10R 6/2 Pale Red	10R 6/6 Moderate Reddish Orange	10R 5/4 Pale Reddish Brown	10R 4/2 Grayish Red	10R 4/6 Moderate Reddish Brown	10R 3/4 Dark Reddish Brown
10R 2/2 Very Dusky Red	5Y 8/4 Moderate Orange Pink	5YR 7/2 Grayish Orange Pink	5YR 6/4 Light Brown	5YR 5/2 Pale Brown	5YR 5/6 Light Brown
5YR 4/4 Moderate Brown	5Y 3/2 Grayish Brown	5YR 3/4 Moderate Brown	5YR 2/2 Dusky Brown	10YR 8/2 Very Pale Orange	10YR 8/6 Pale Yellowish Orange
10YR 7/4 Grayish Orange	10YR 6/2 Pale Yellowish Brown	10YR 6/6 Dark Yellowish Orange	10YR 5/4 Moderate Yellowish Brown	10YR 4/2 Dark Yellowish Brown	10YR 2/2 Dusky Yellowish Brown

LEVHA II

Munsell Color

Rock-Color Chart
2009 Revision

LEVHA III

5Y 4/4 Moderate Olive Brown	5Y 3/2 Olive Gray	10Y 8/2 Pale Greenish Yellow	10Y 7/4 Moderate Greenish Yellow	10Y 6/2 Pale Olive	10Y 6/6 Dark Greenish Yellow
10Y 5/4 Light Olive	10Y 4/2 Grayish Olive	5GY 7/2 Grayish Yellow Green	5GY 7/4 Moderate Yellow Green	5GY 5/2 Dusky Yellow Green	5GY 3/2 Grayish Olive Green
10GY 7/2 Pale Yellowish Green	10GY 6/4 Moderate Yellowish Green	10GY 5/2 Grayish Green	10GY 4/4 Dark Yellowish Green	10GY 3/2 Dusky Yellowish Green	
5G 7/2 Pale Green	5G 7/4 Light Green	5G 6/6 Brilliant Green	5G 5/2 Moderate Yellow Green	5G 5/6 Moderate Green	5G 3/2 Dusky Green
10G 8/2 Very Pale Green	10G 6/2 Pale Green	10G 4/2 Grayish Green	5BG 7/2 Pale Blue Green	5BG 6/6 Light Blue Green	5BG 5/2 Grayish Blue Green
5BG 4/6 Moderate Blue Green	5BG 3/2 Dusky Blue Green	5B 8/2 Very Pale Blue	5B 7/6 Light Blue	5B 6/2 Pale Blue	5B 5/6 Moderate Blue
5PB 7/2 Pale Blue	5PB 5/2 Grayish Blue	5PB 3/2 Dusky Blue	5P 6/2 Pale Purple	5P 4/2 Grayish Purple	5P 2/2 Very Dusky Purple

Munsell Color

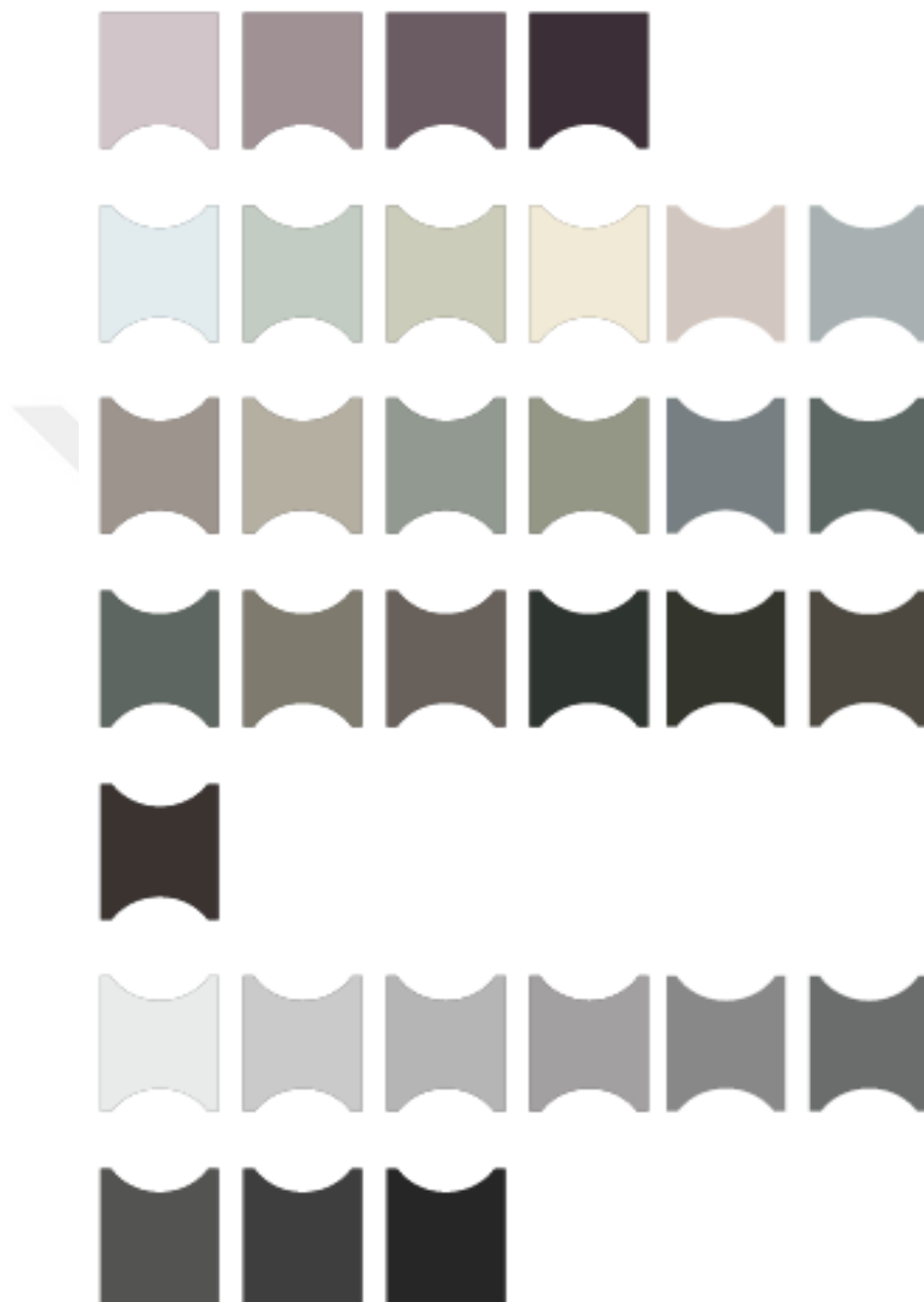
Rock-Color Chart
2009 Revision

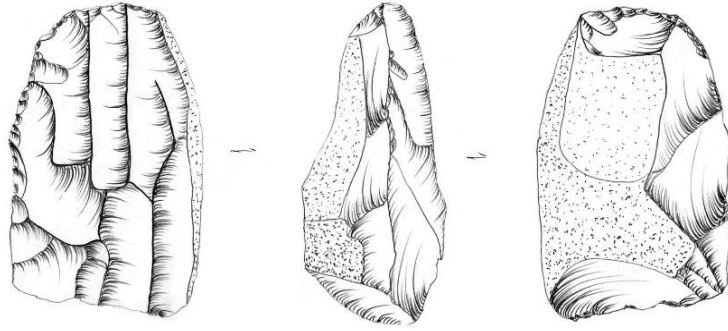

5RP 8/2 Pale Pink	5RP 6/2 Pale Red Purple	5RP 4/2 Grayish Red Purple	5RP 2/2 Very Dusky Purple		
5B 9/1 Bluish White	5G 8/1 Light Greenish Gray	5GY 8/1 Light Greenish Gray	5Y 8/1 Yellowish Gray	5YR 8/1 Pinkish Gray	5B 7/1 Light Bluish Gray
5YR 6/1 Light Brownish Gray	5Y 6/1 Light Olive Gray	5G 6/1 Greenish Gray	5GY 6/1 Greenish Gray	5B 5/1 Medium Bluish Gray	5G 4/1 Dark Greenish Gray
5GY 4/1 Dark Greenish Gray	5Y 4/1 Olive Gray	5YR 4/1 Brownish Gray	5G 2/1 Greenish Black	5GY 2/1 Greenish Black	5Y 2/1 Olive Black
5YR 2/1 Brownish Black					
N9 White	N8 Very Light Gray	N7 Light Gray	N6 Medium Light Gray	N5 Medium Gray	N4 Medium Dark Gray
N3 Dark Gray	N2 Grayish Black	N1 Black			

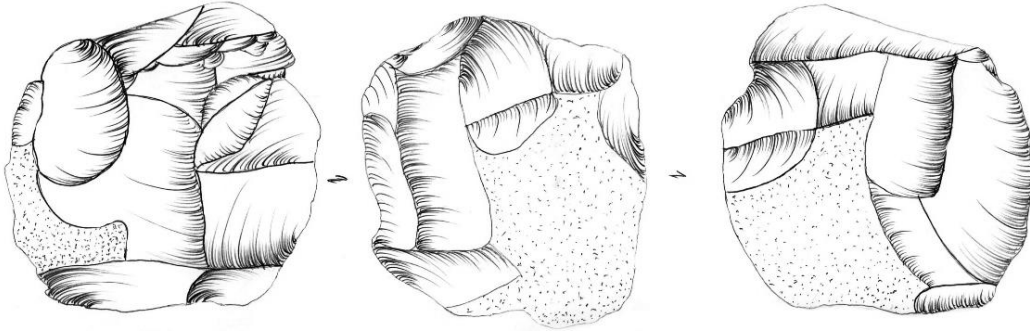
Munsell Color

Rock-Color Chart
2009 Revision

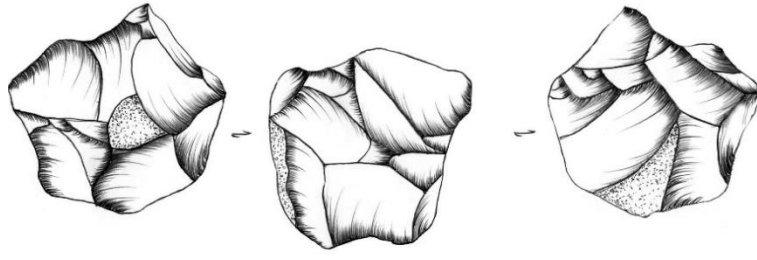

1

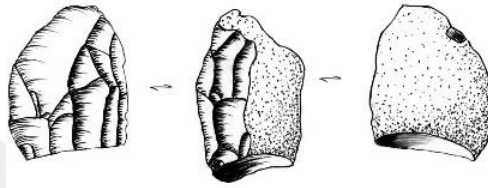

2

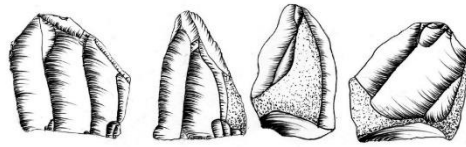

1

2

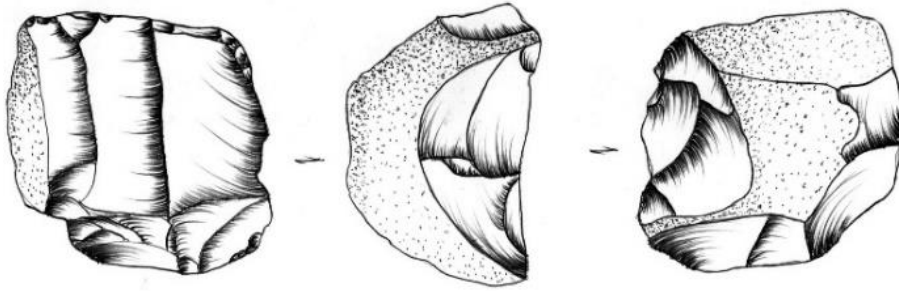

3

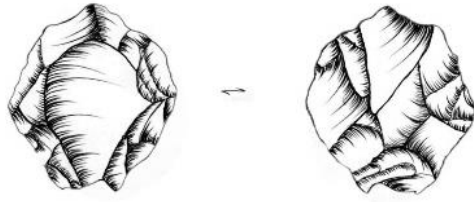

1

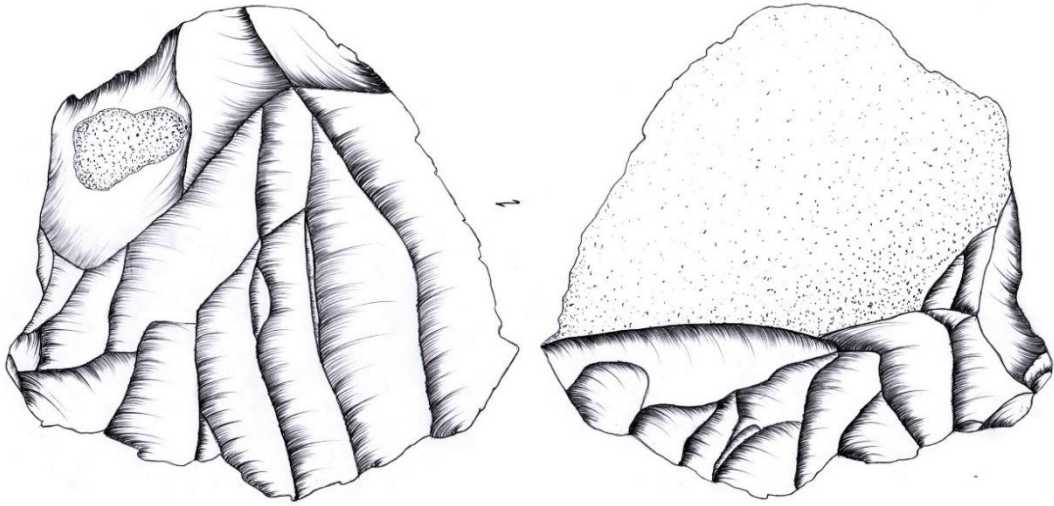

2

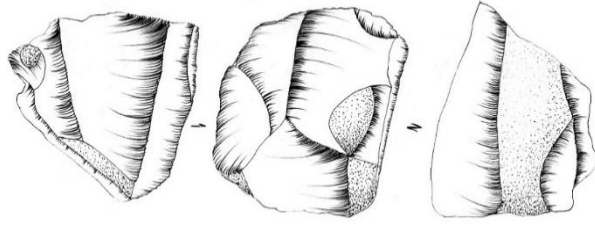

1

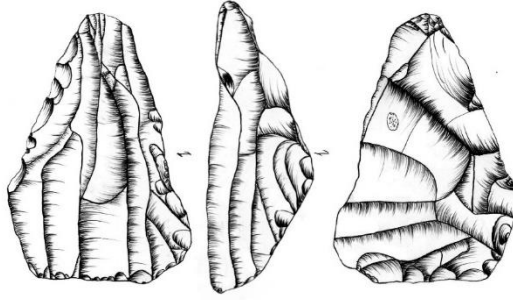

2

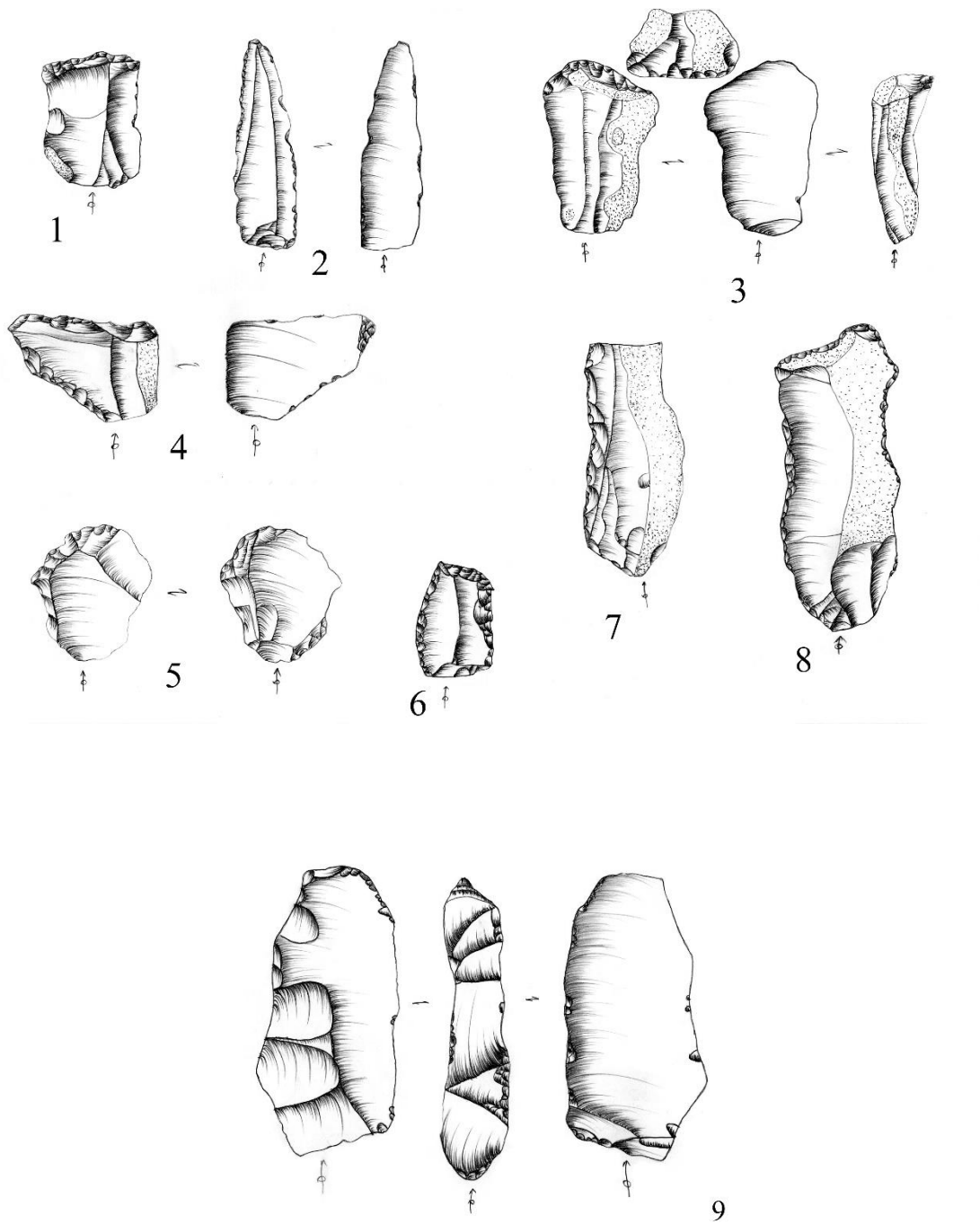

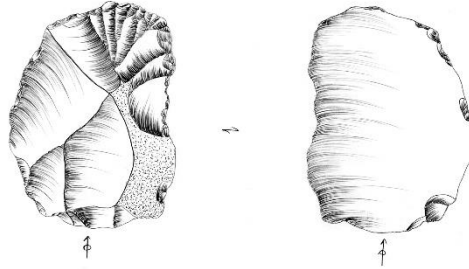
1

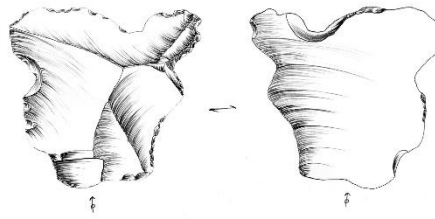
2

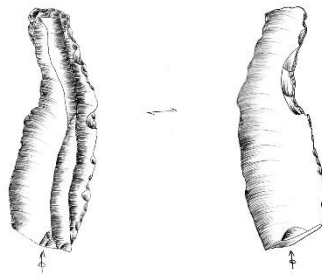

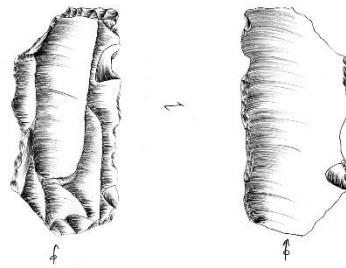
1

2

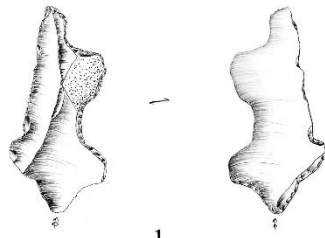

3

4

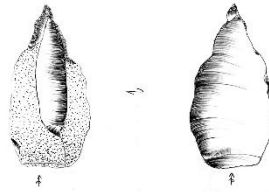

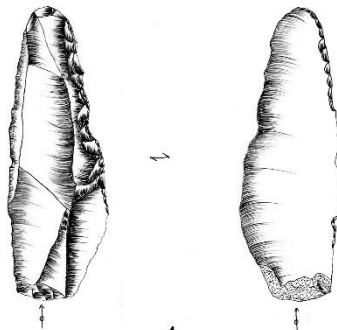
1

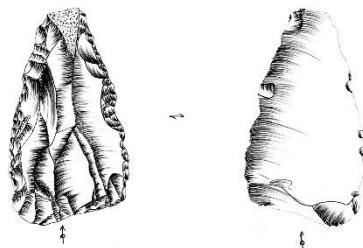
2

3

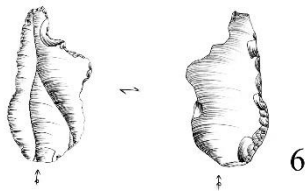
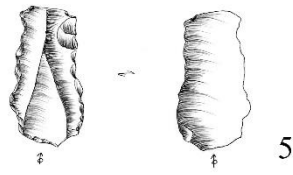
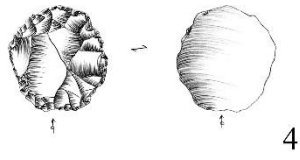
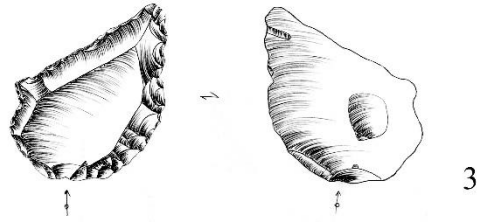
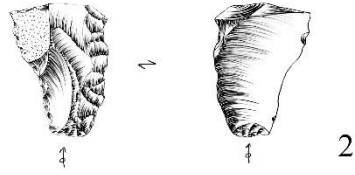
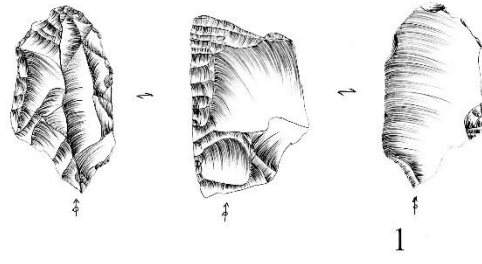

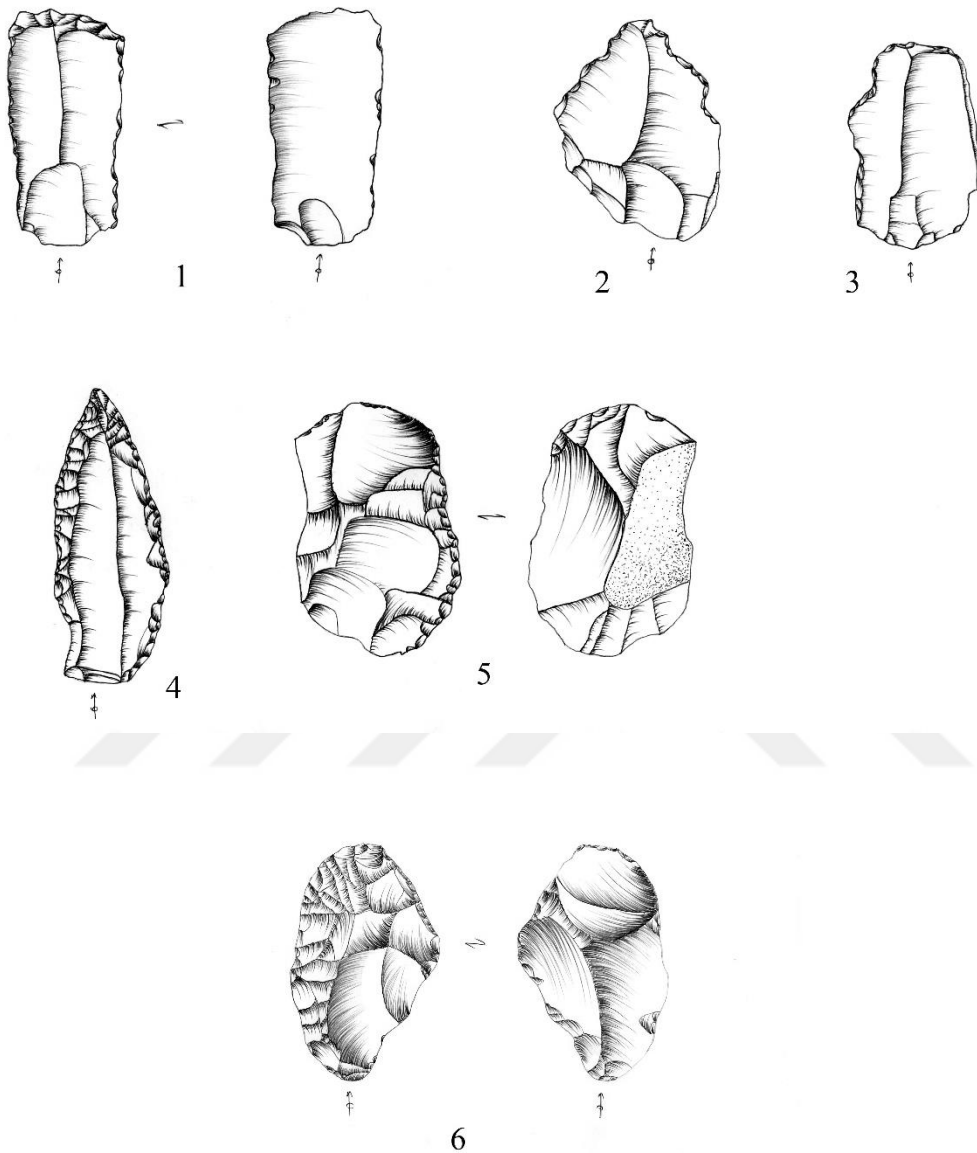
4

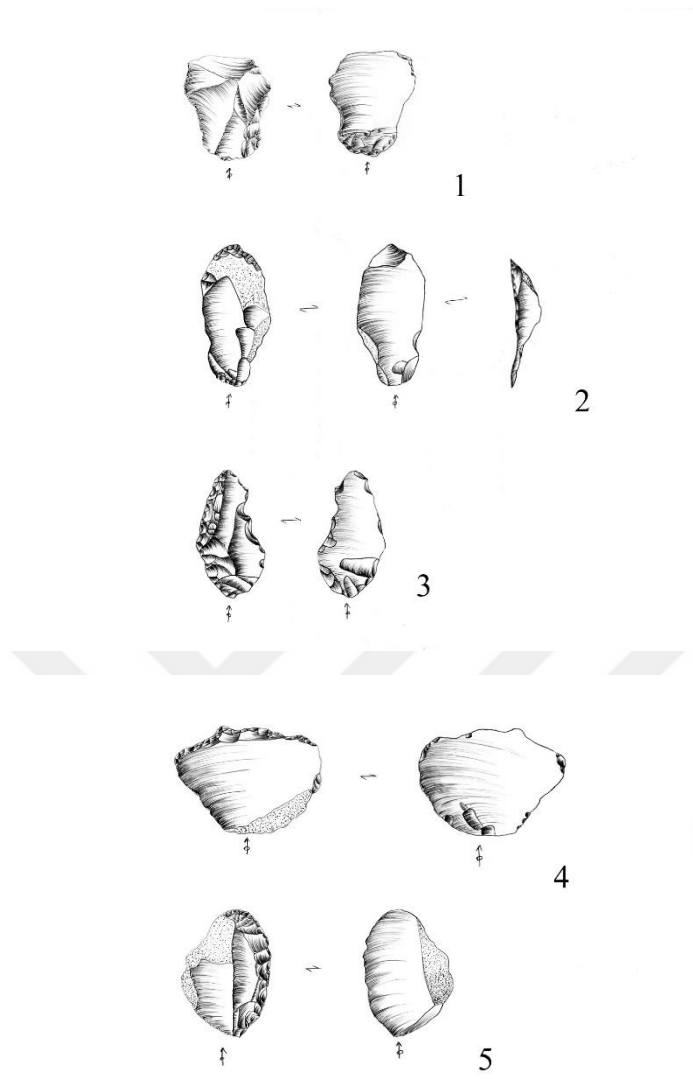

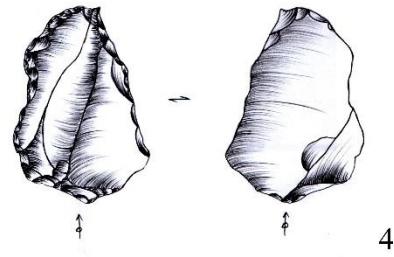
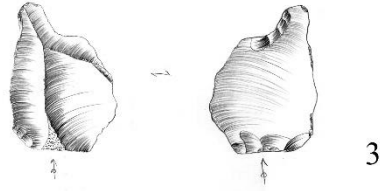
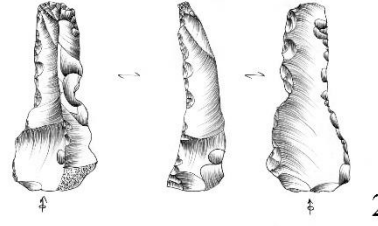
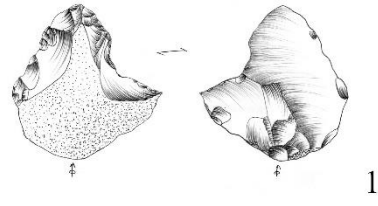
5

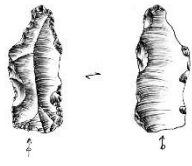

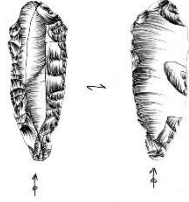

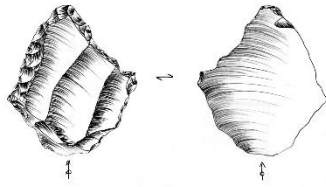

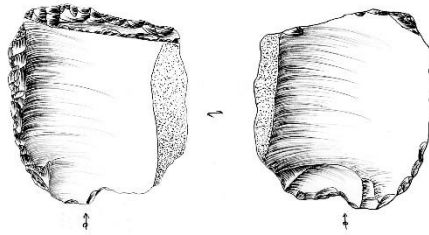
1

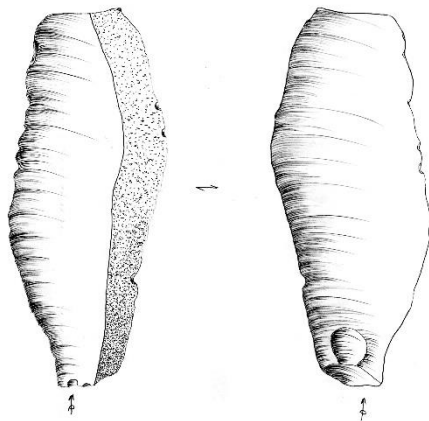
2

3

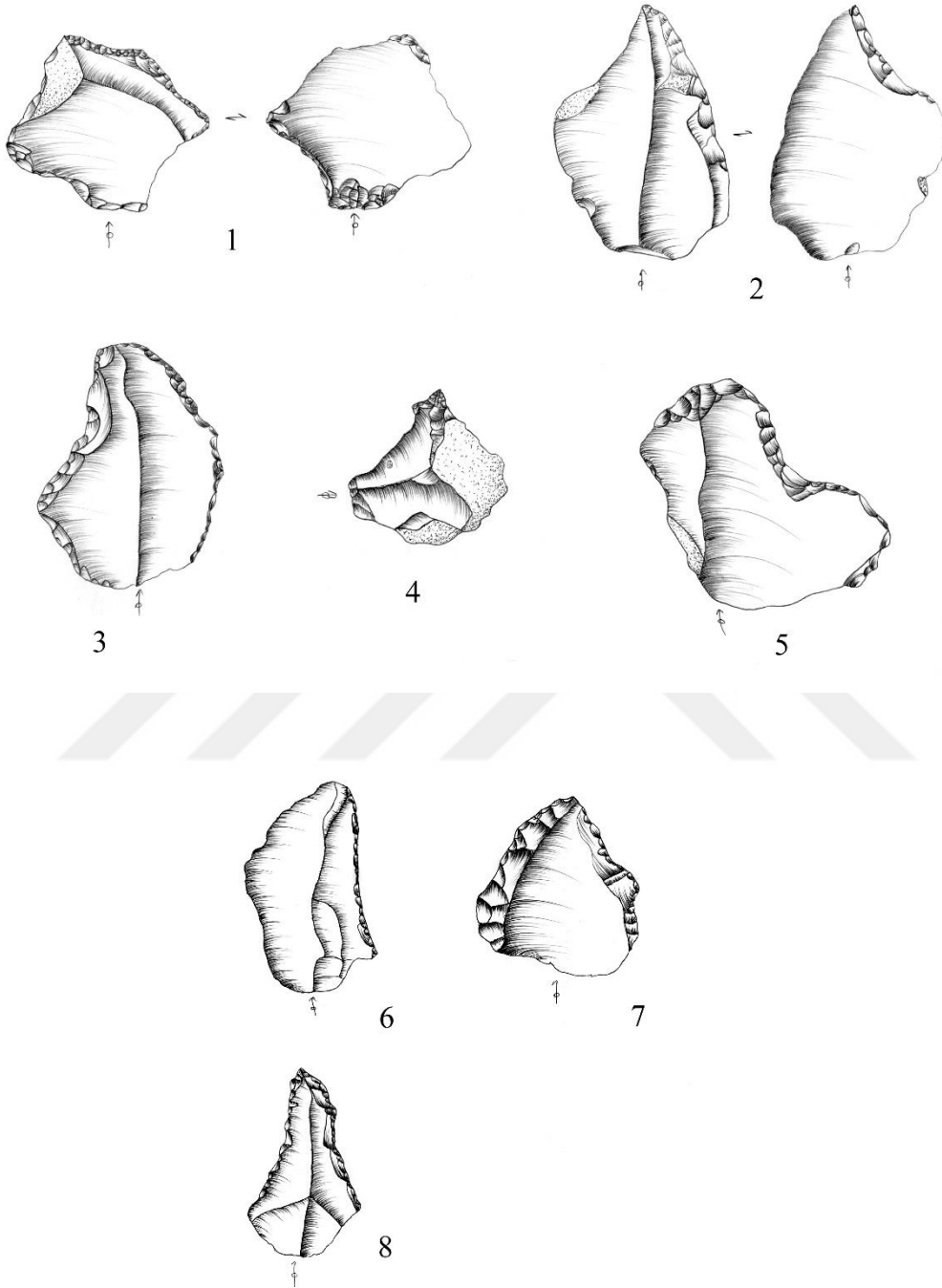

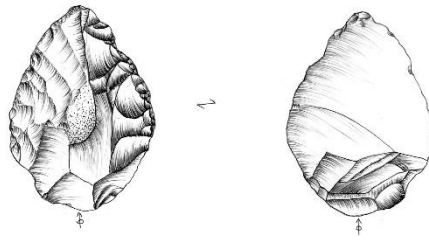
4

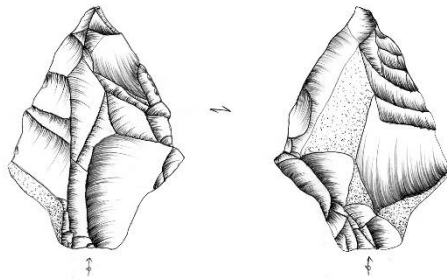
5

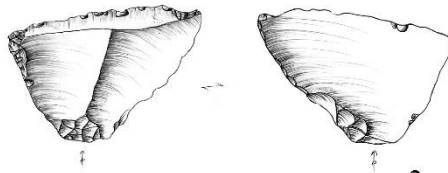

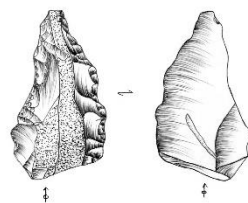
1

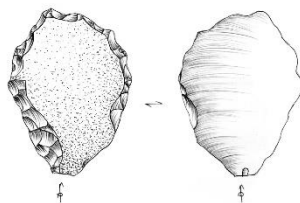
2

3

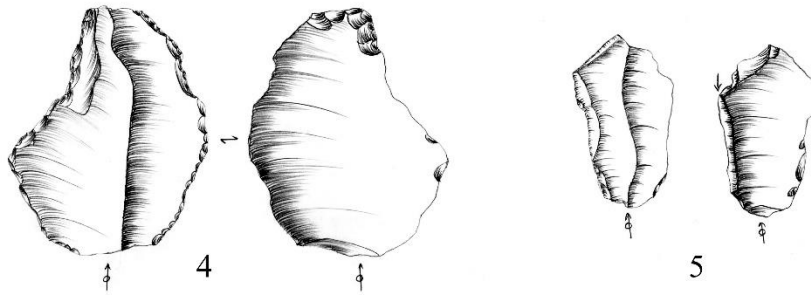
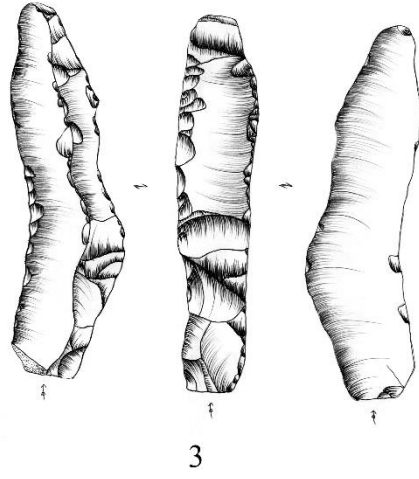
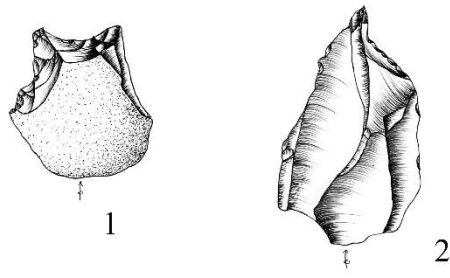

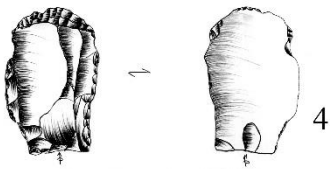
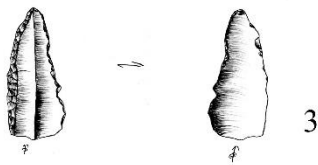
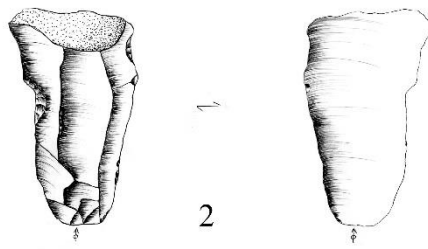
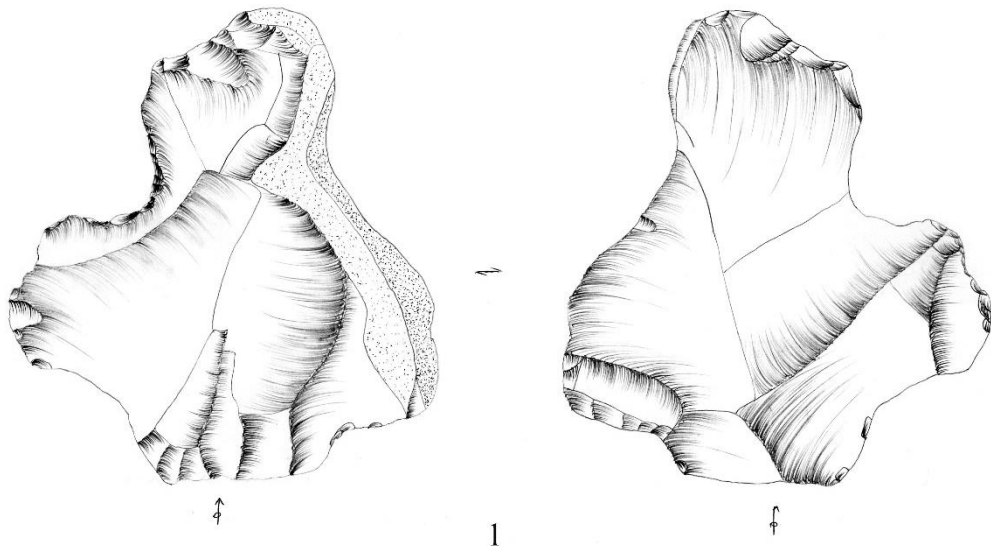
4

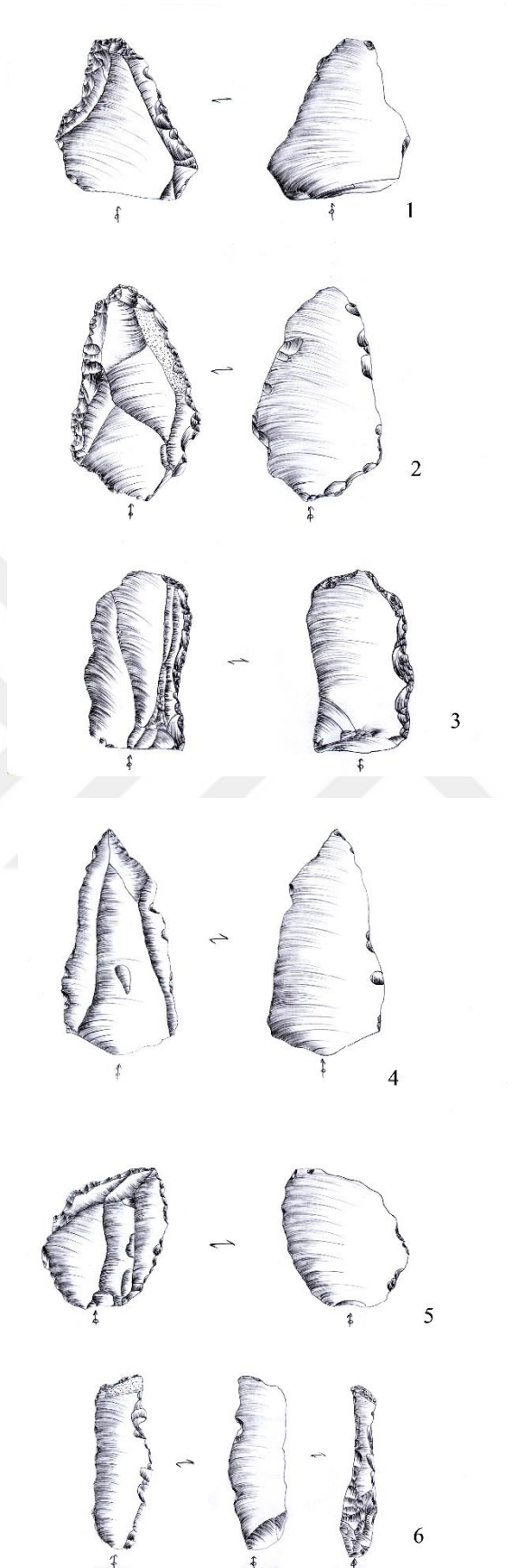

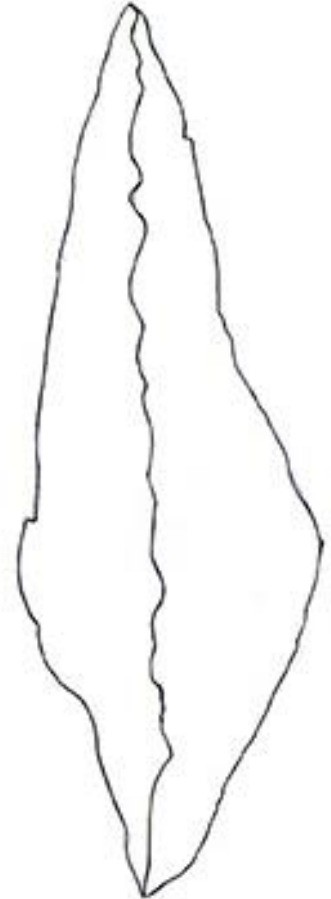
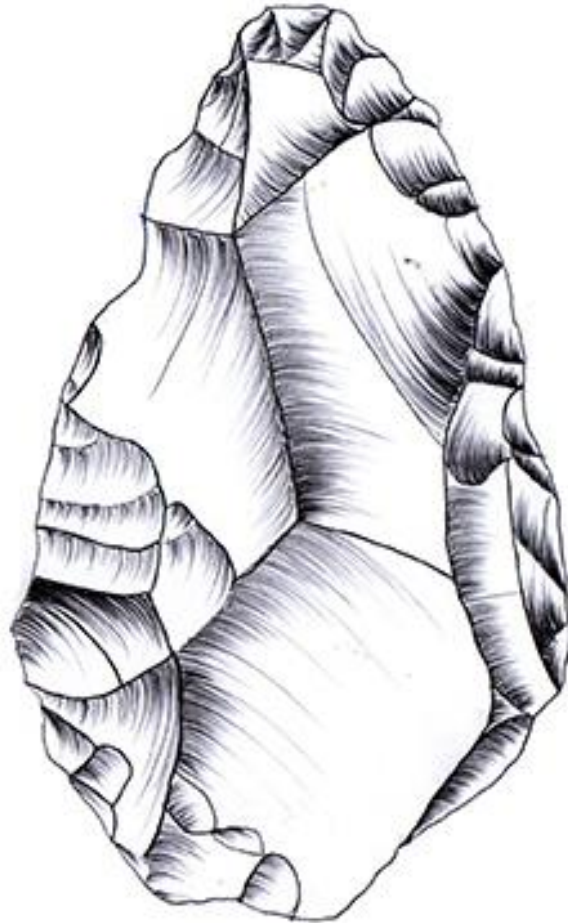
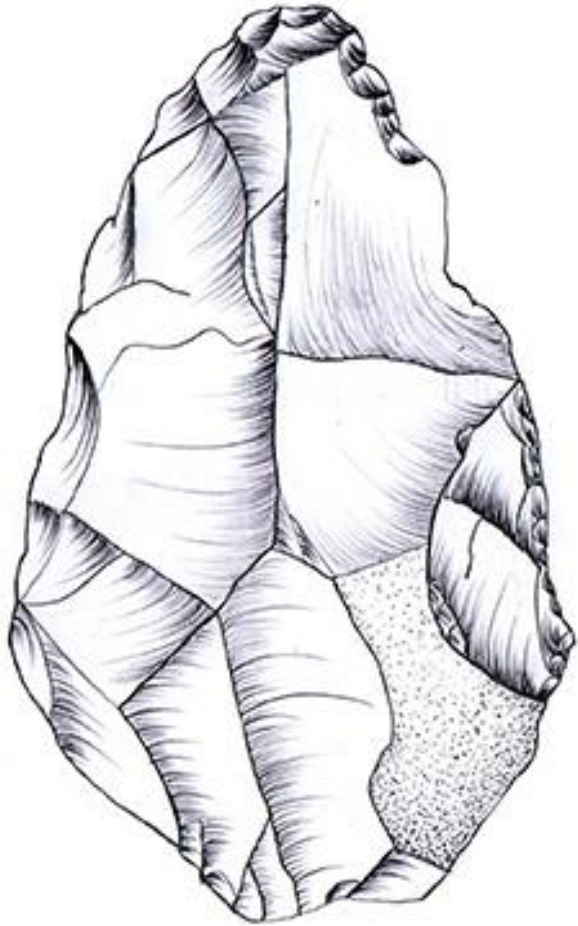
5

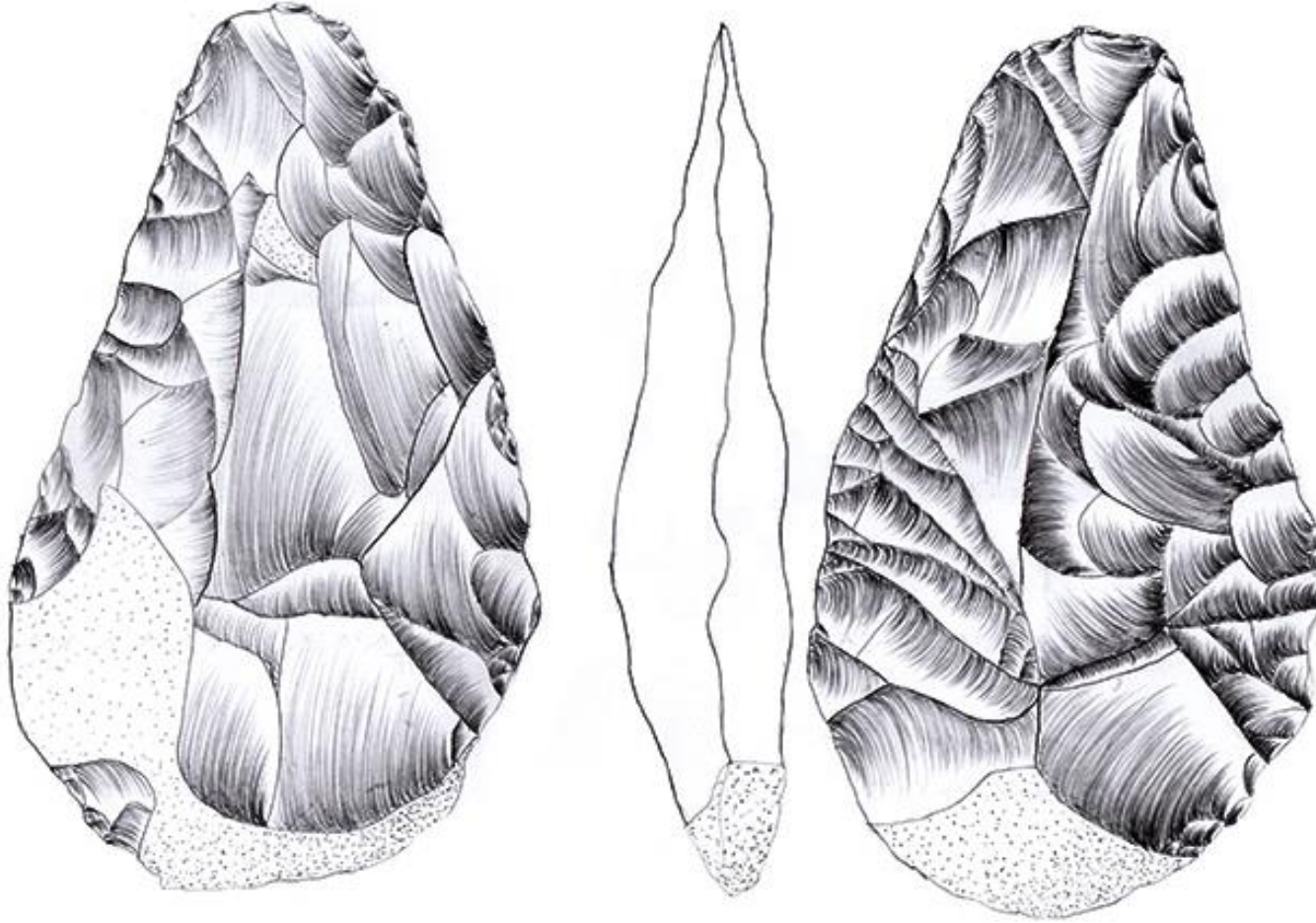

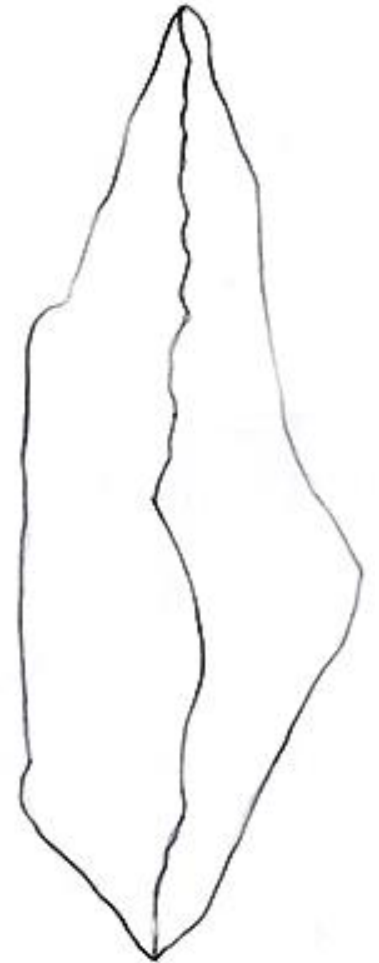

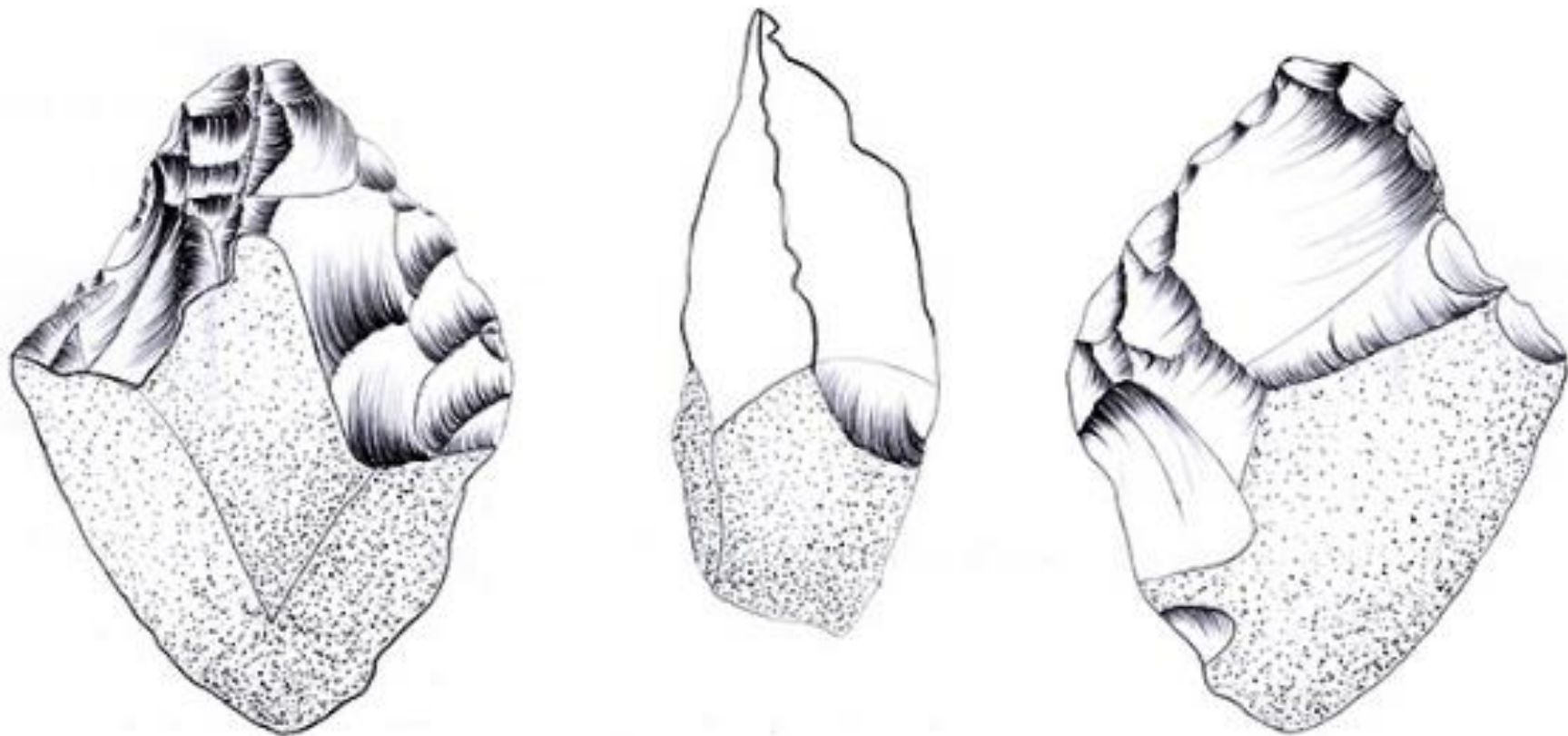

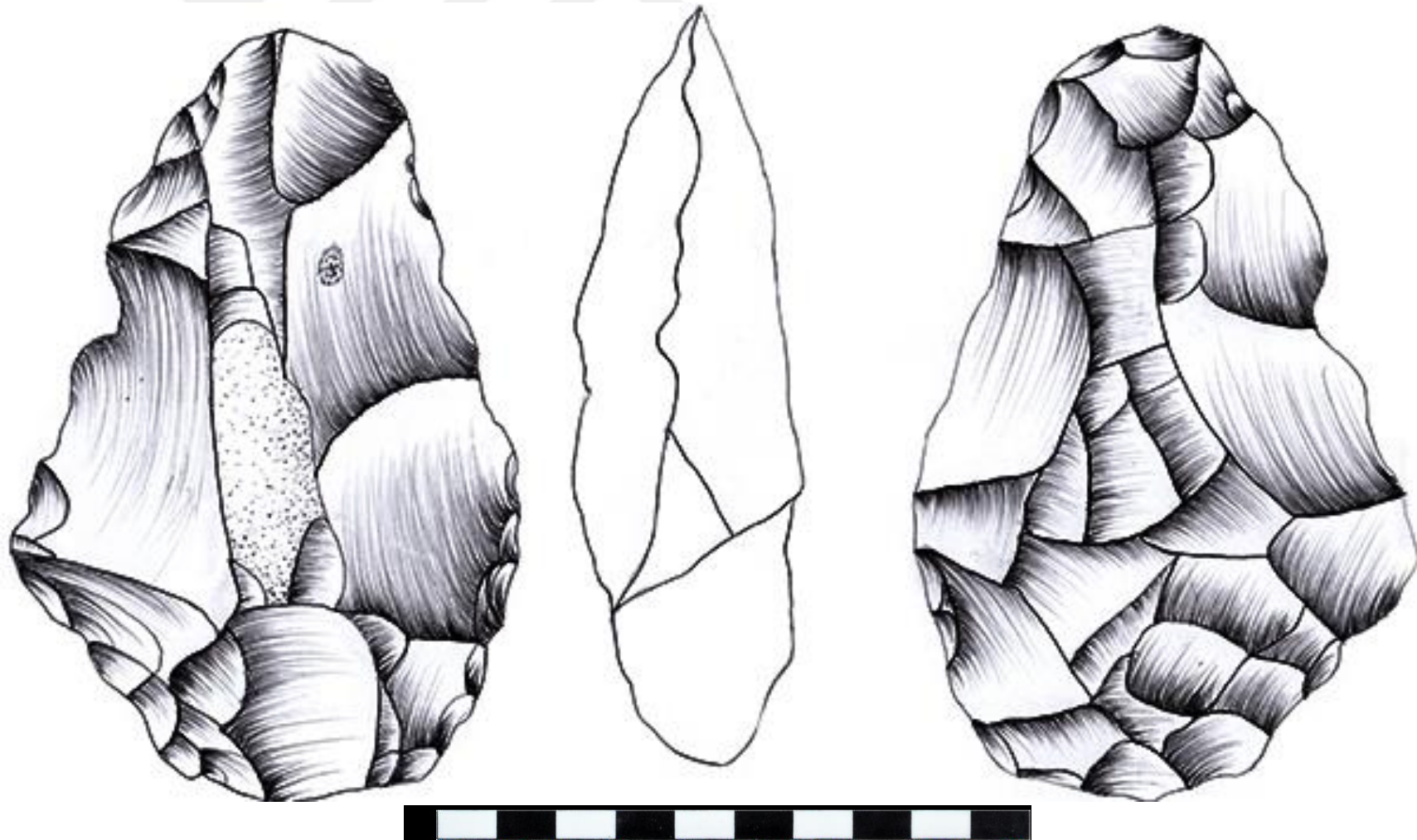

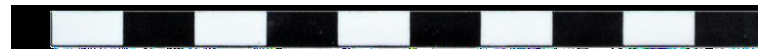
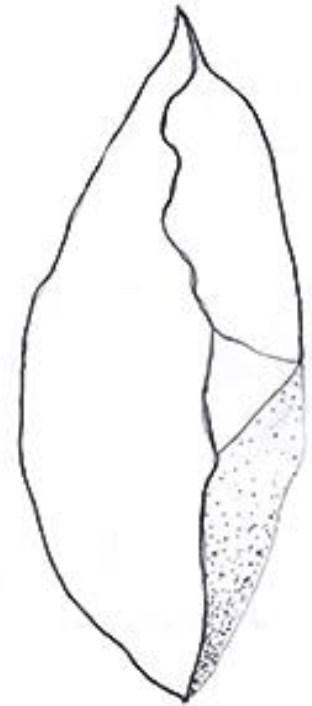
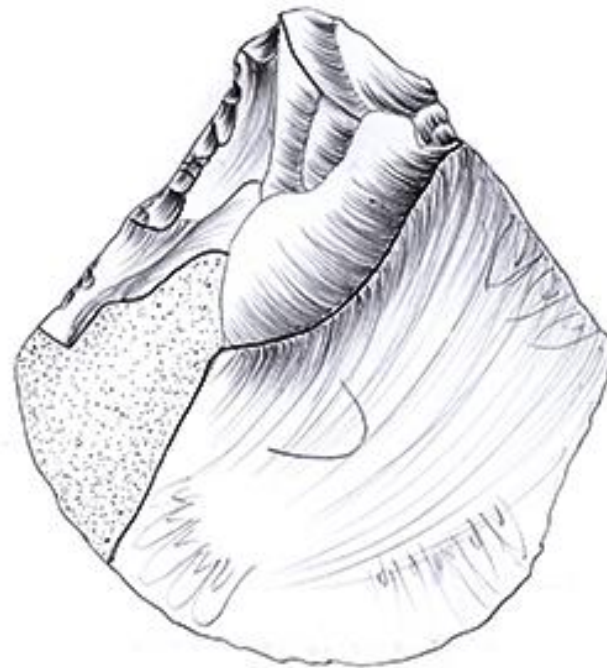
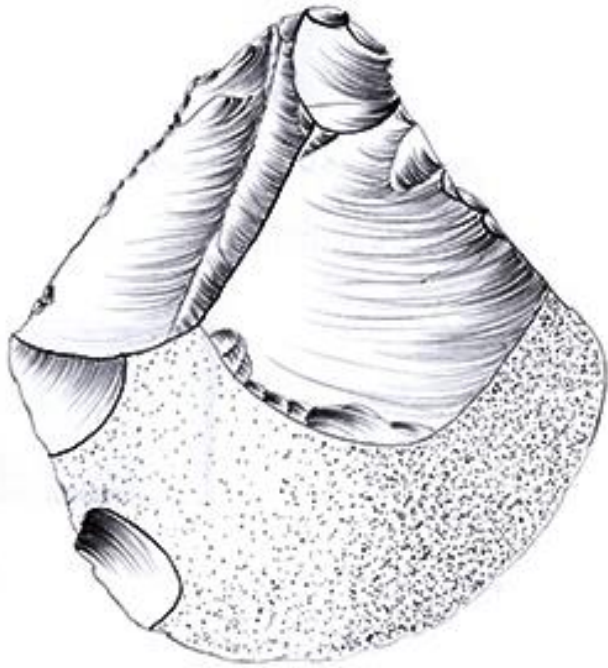

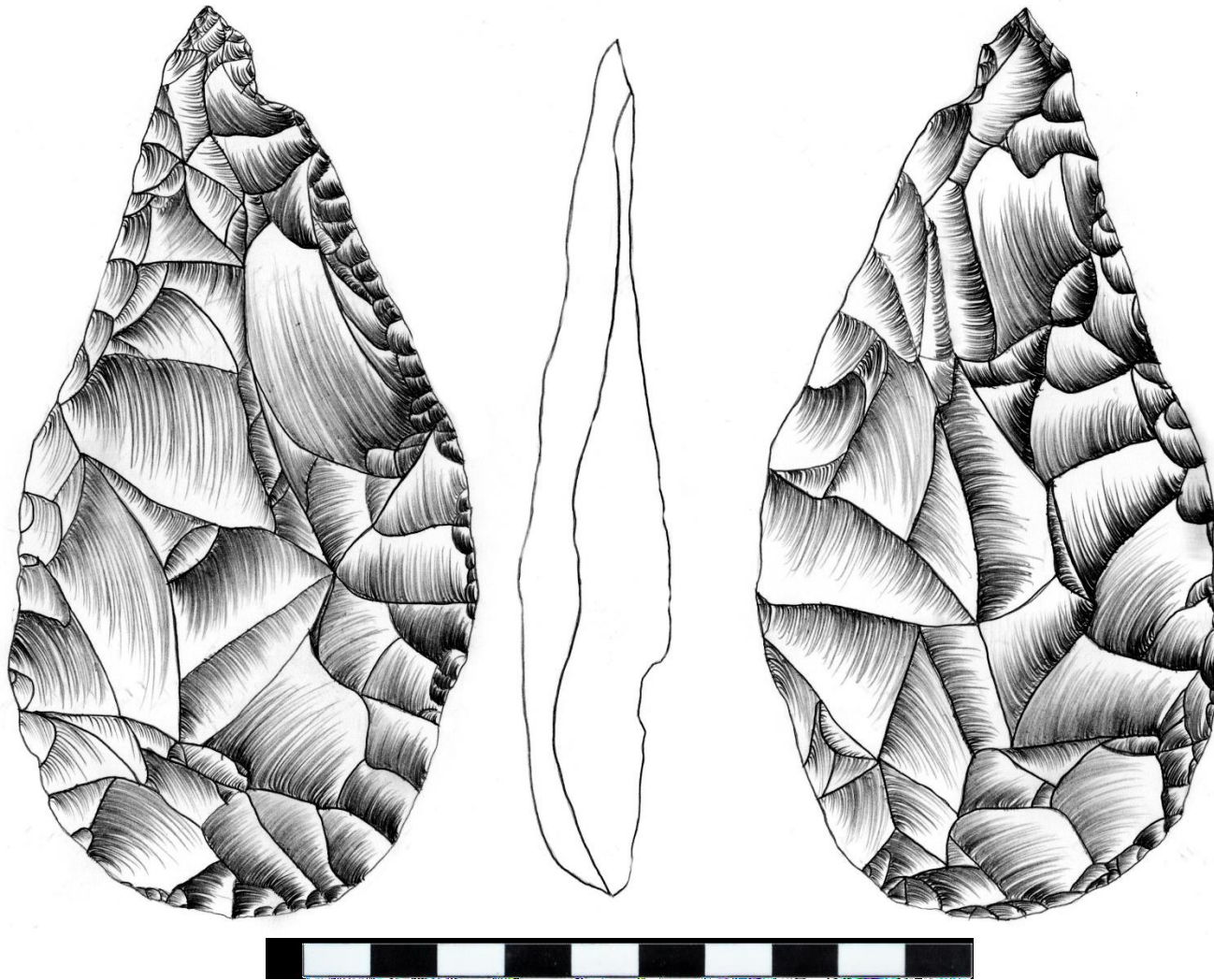

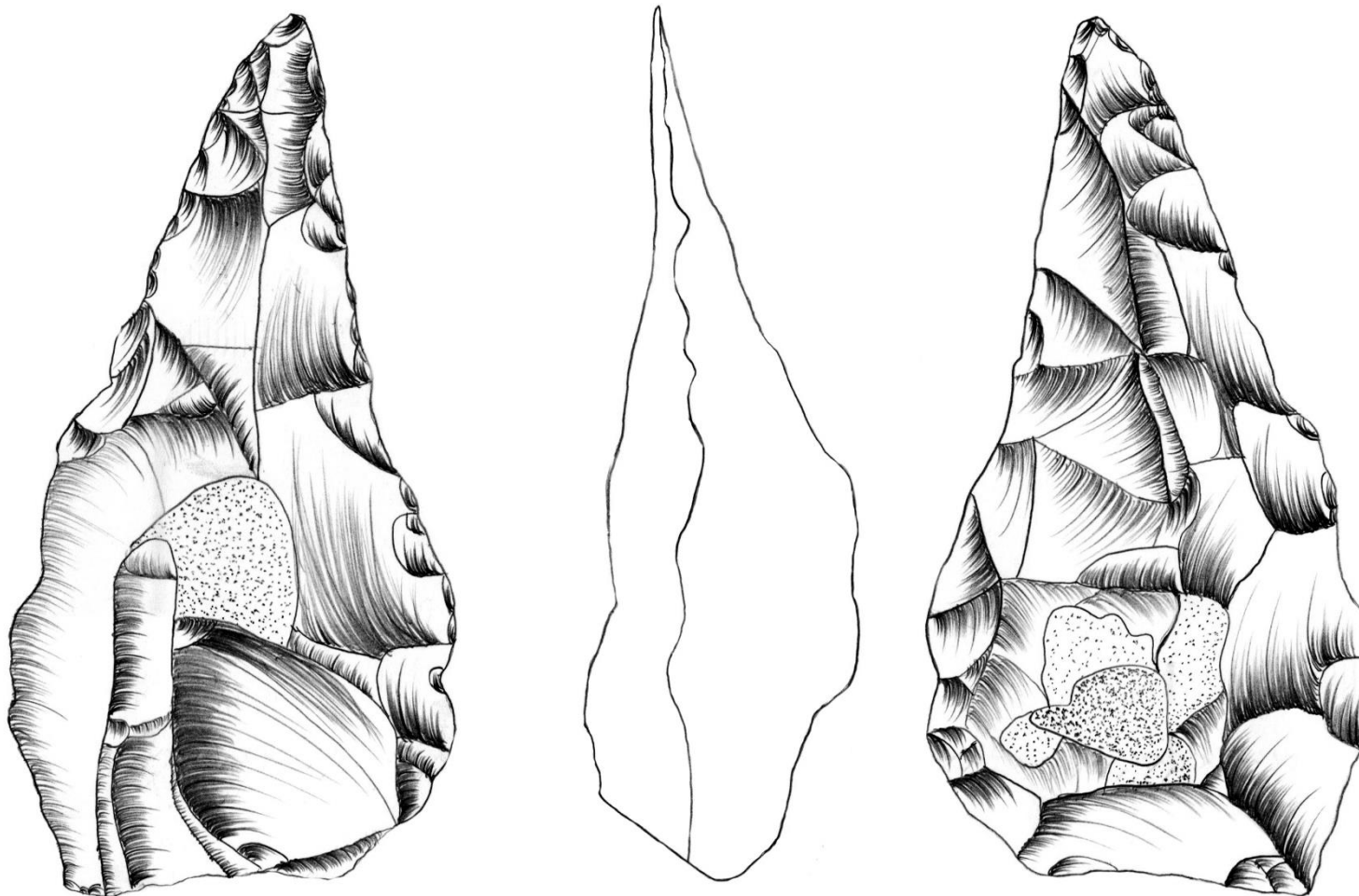

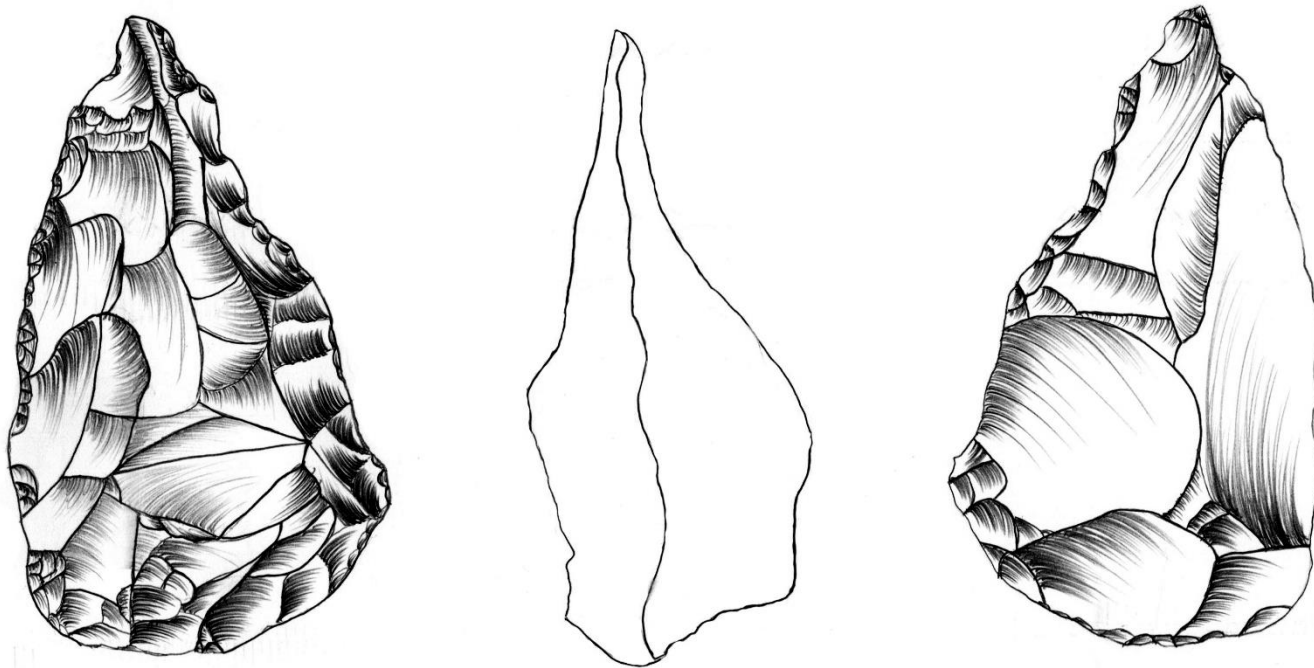

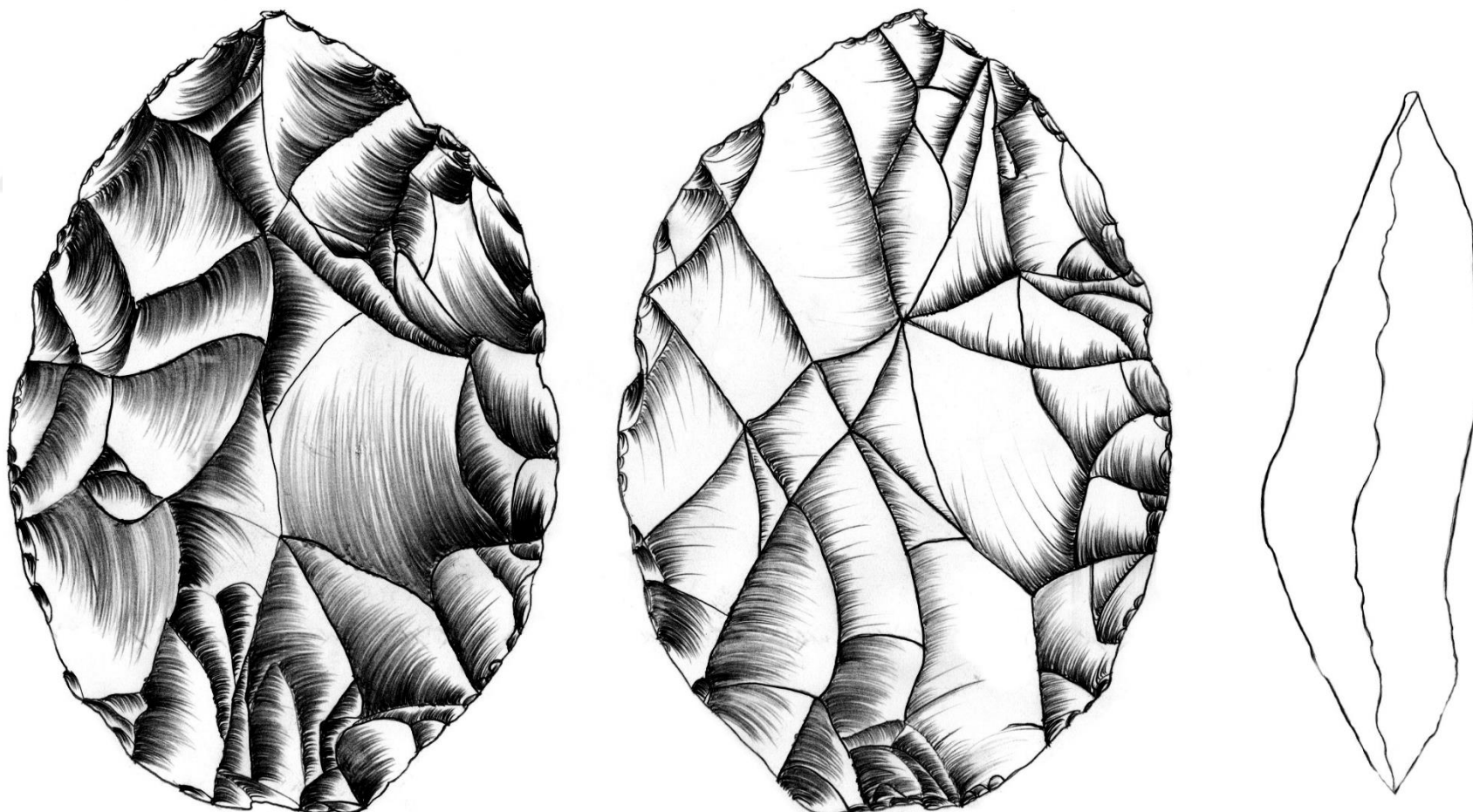

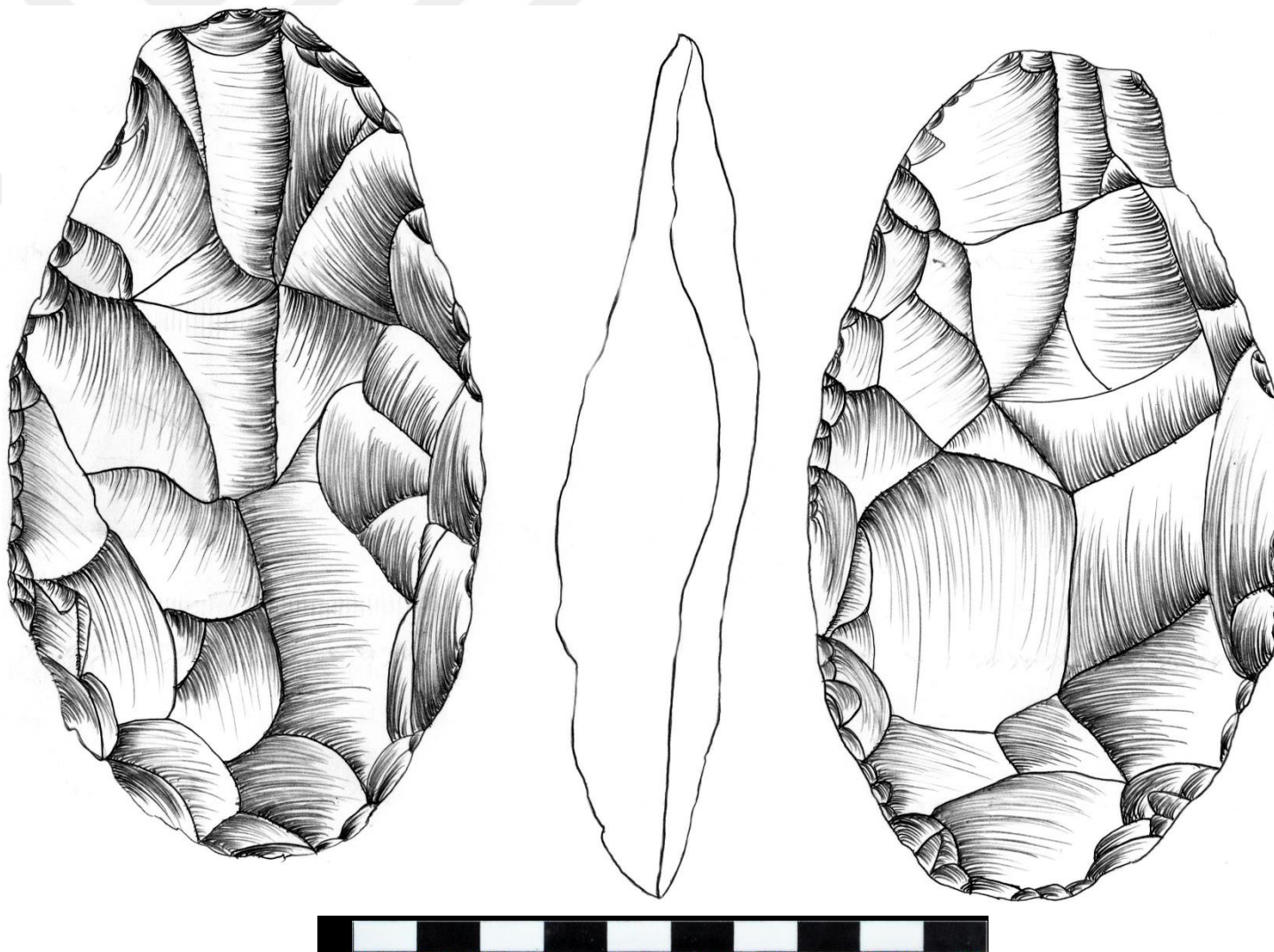

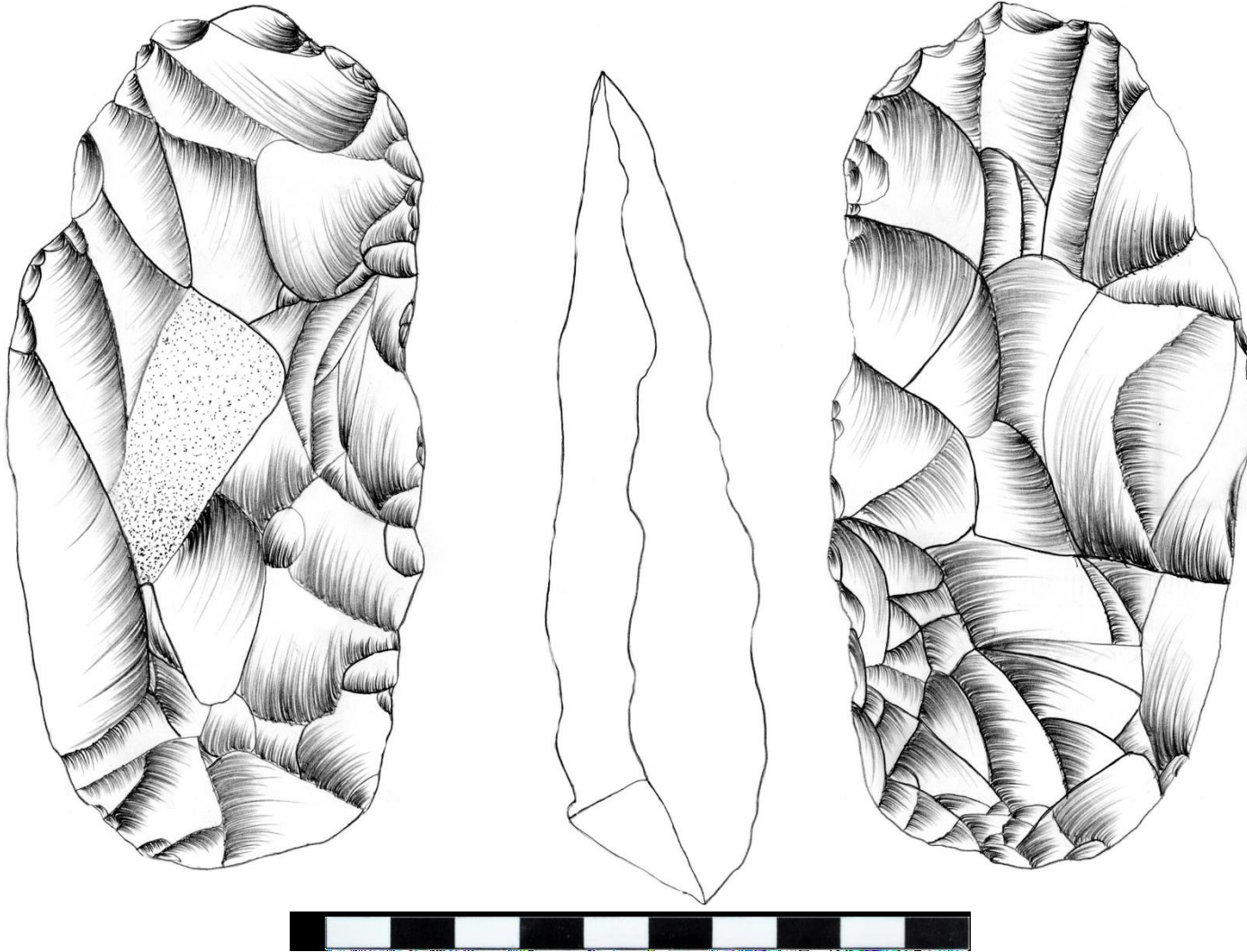

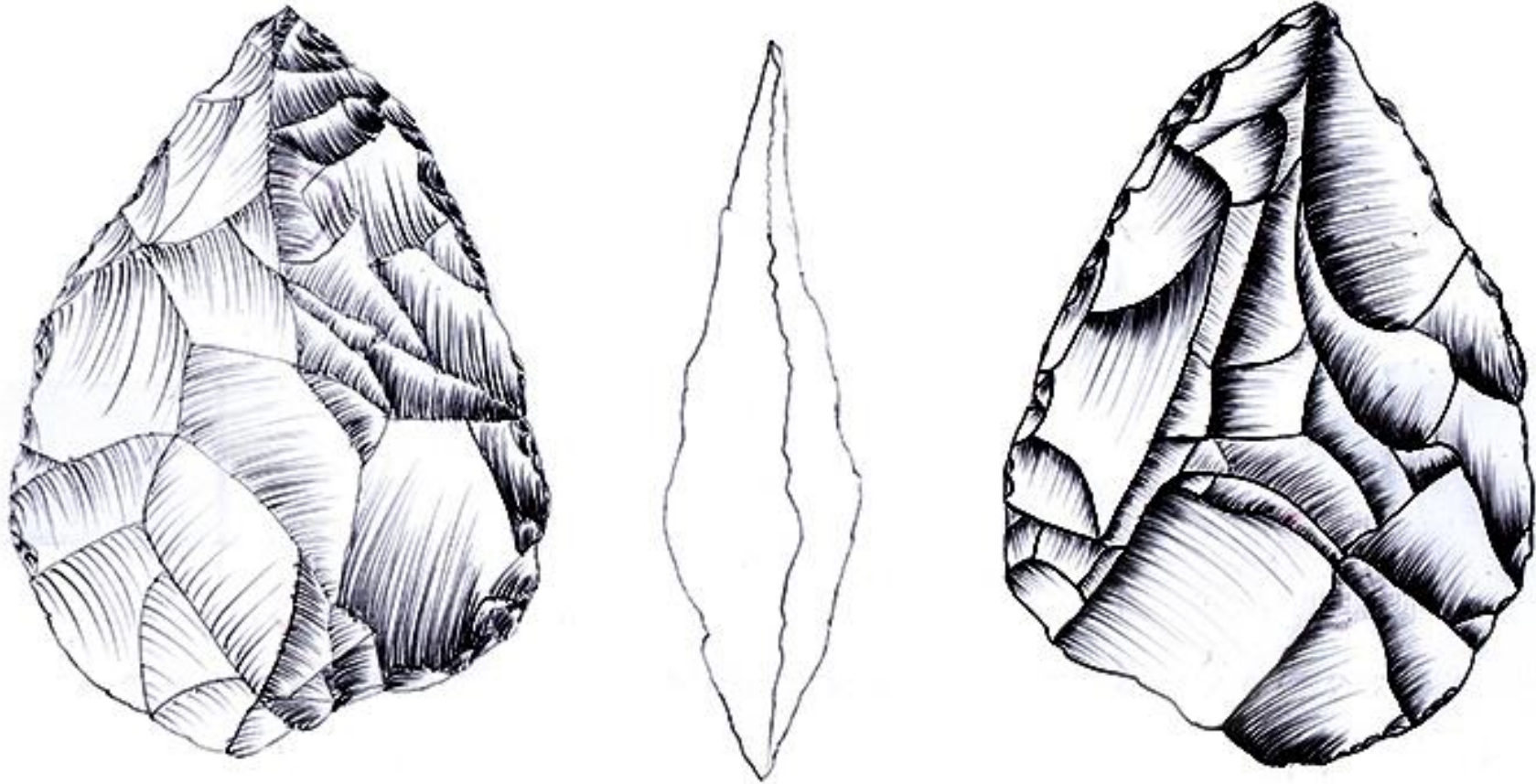

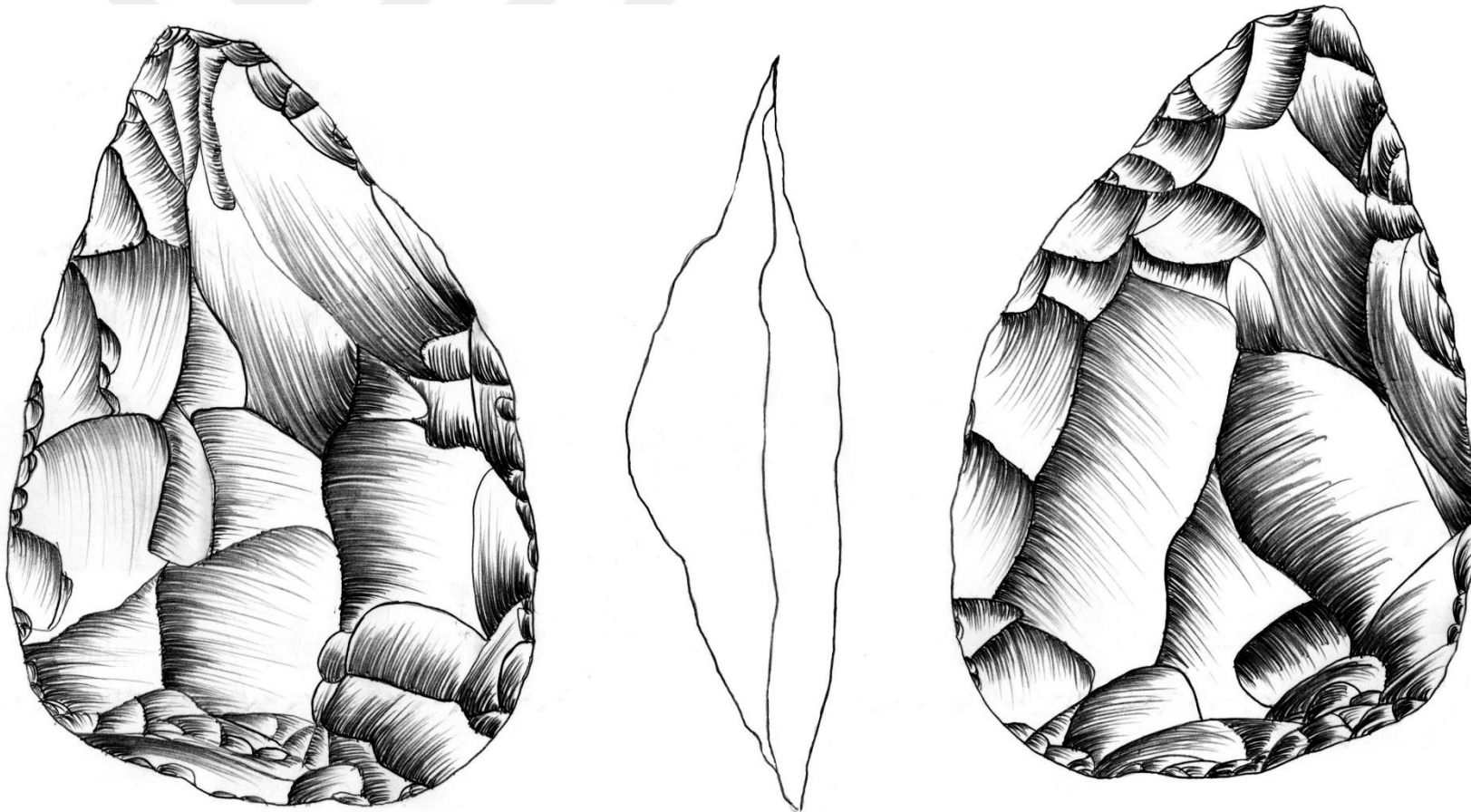

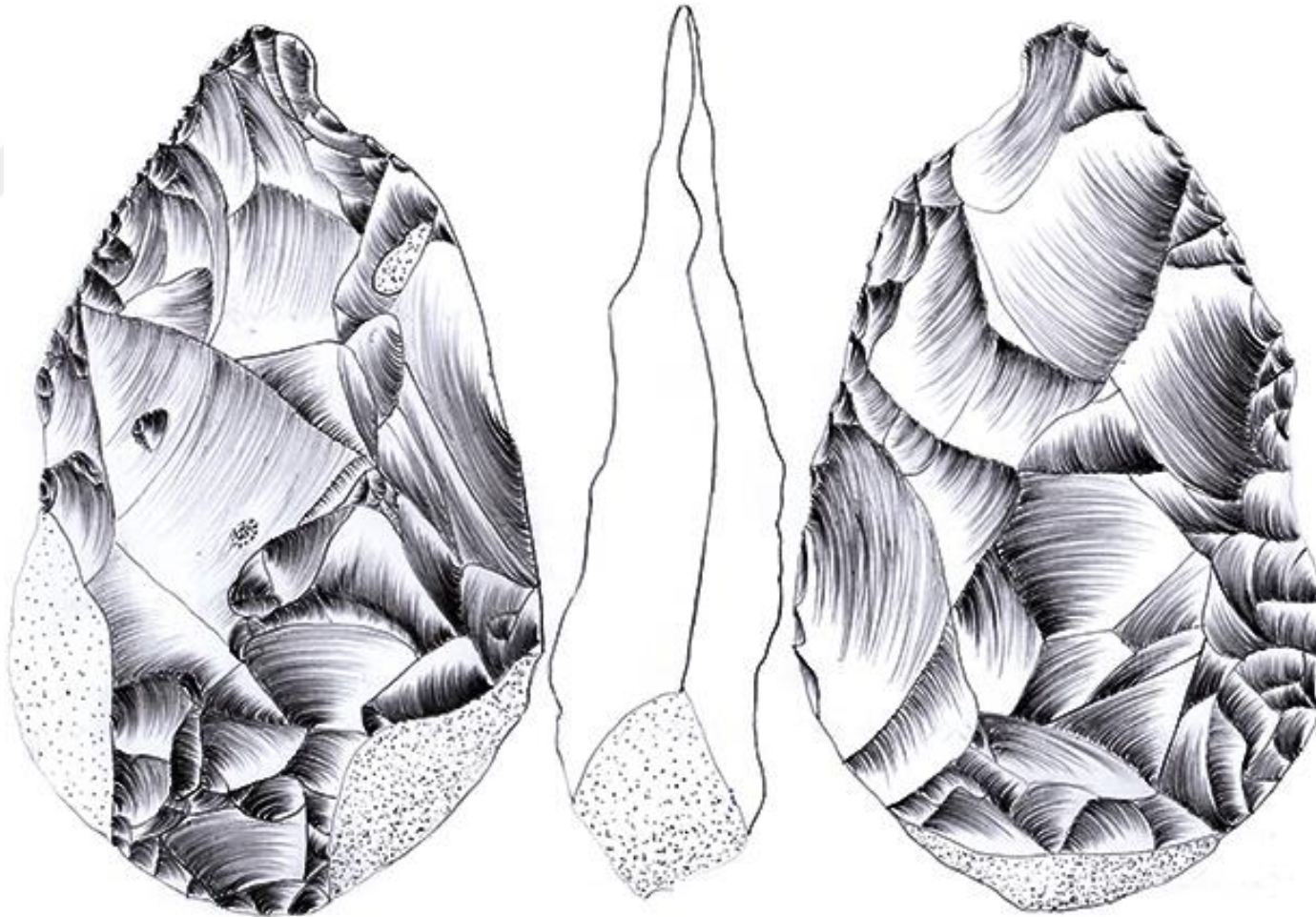

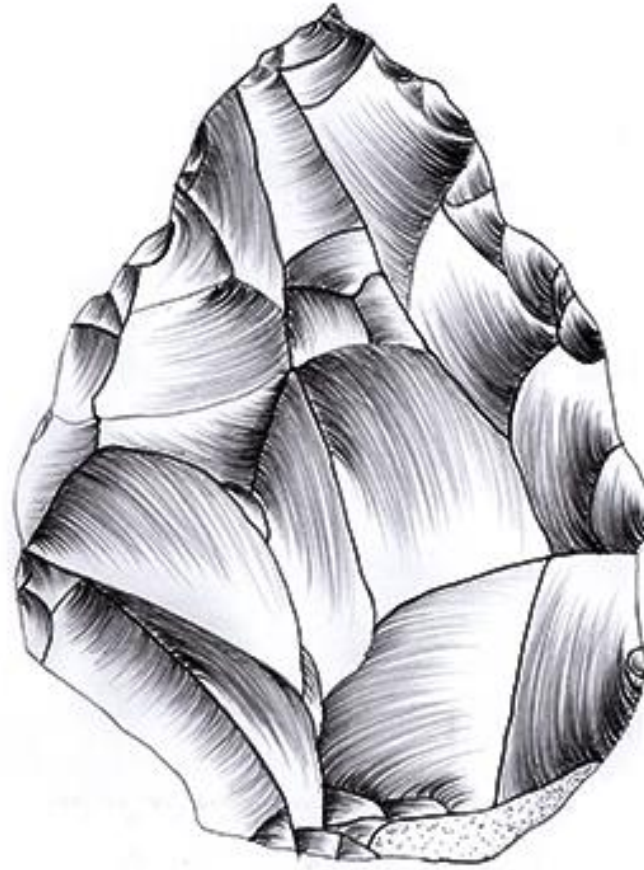
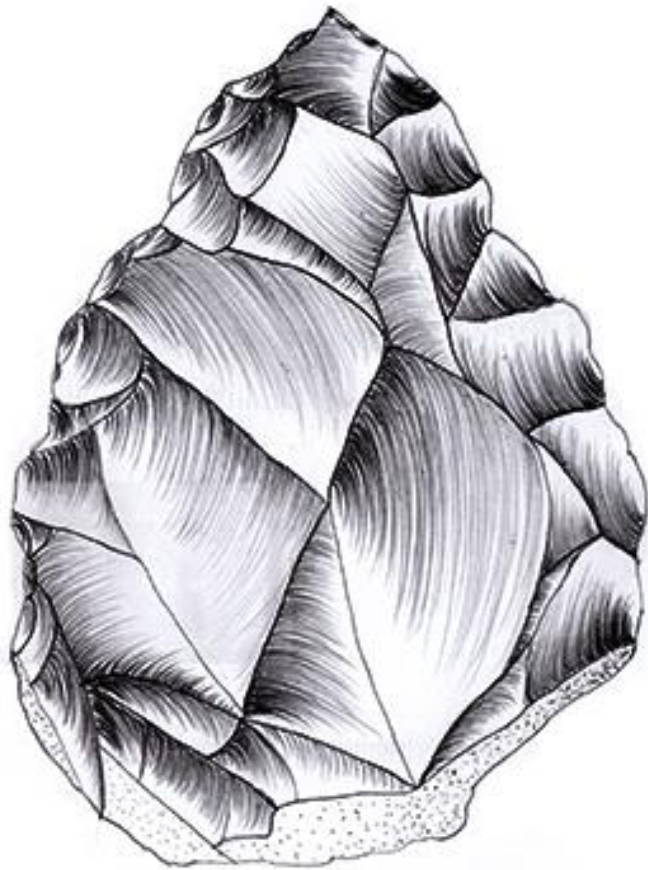

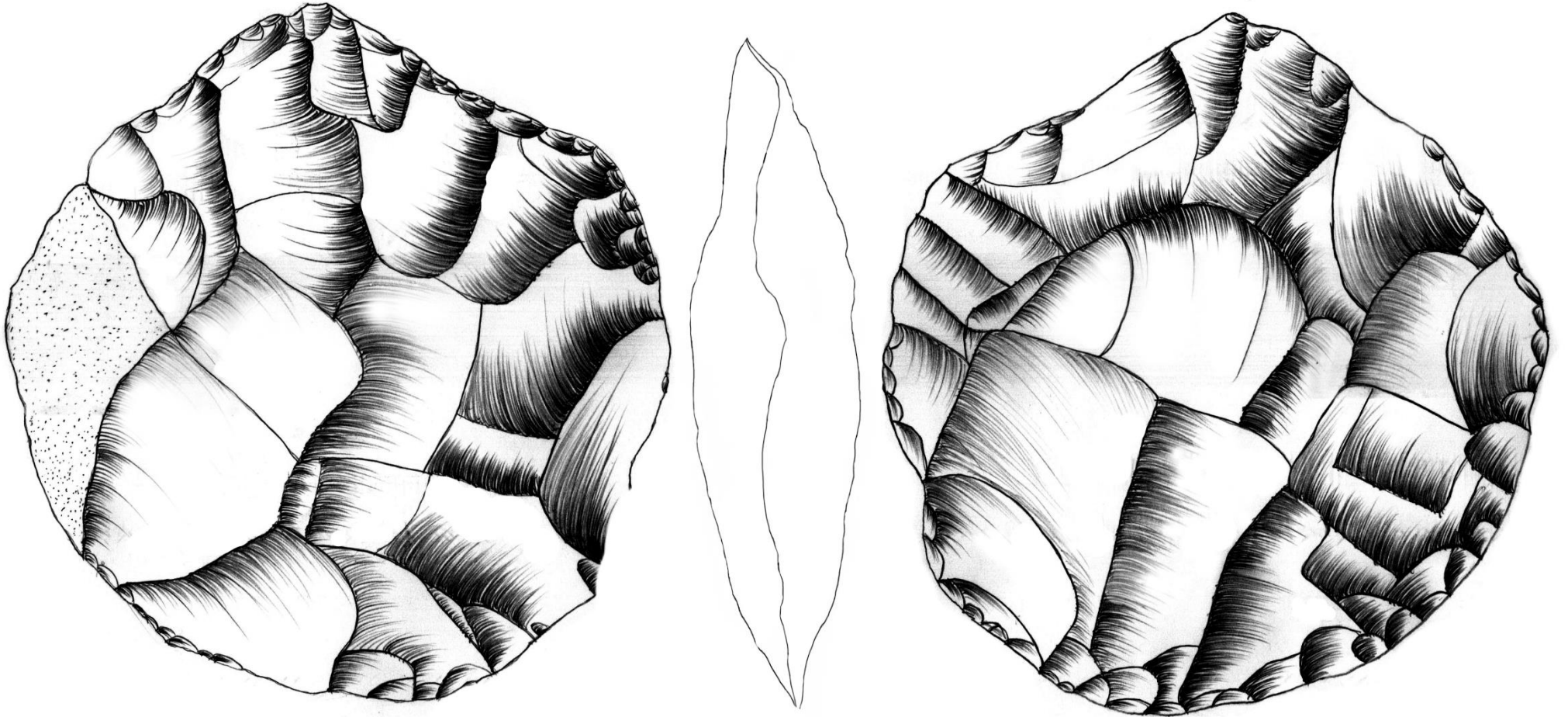

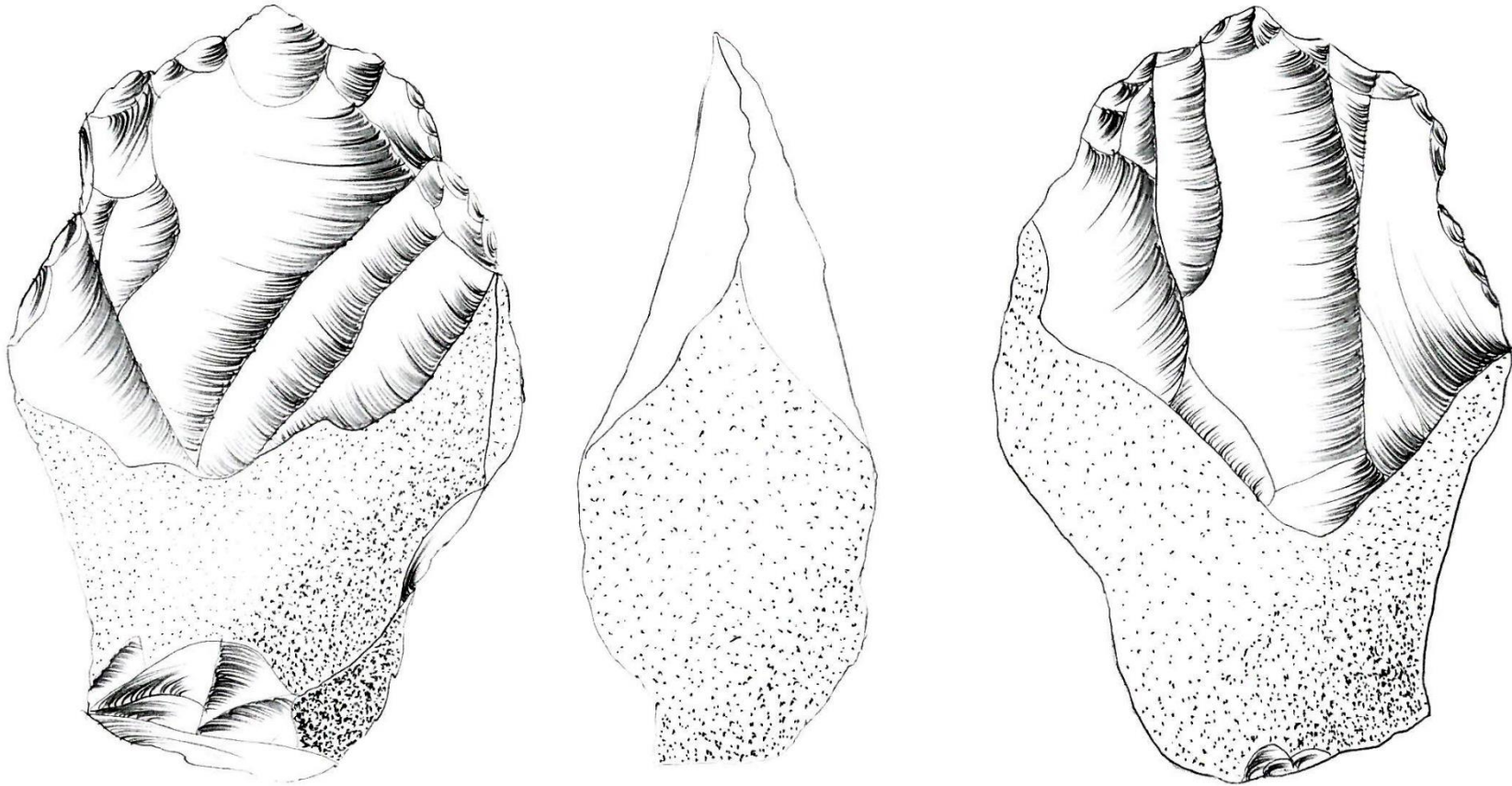

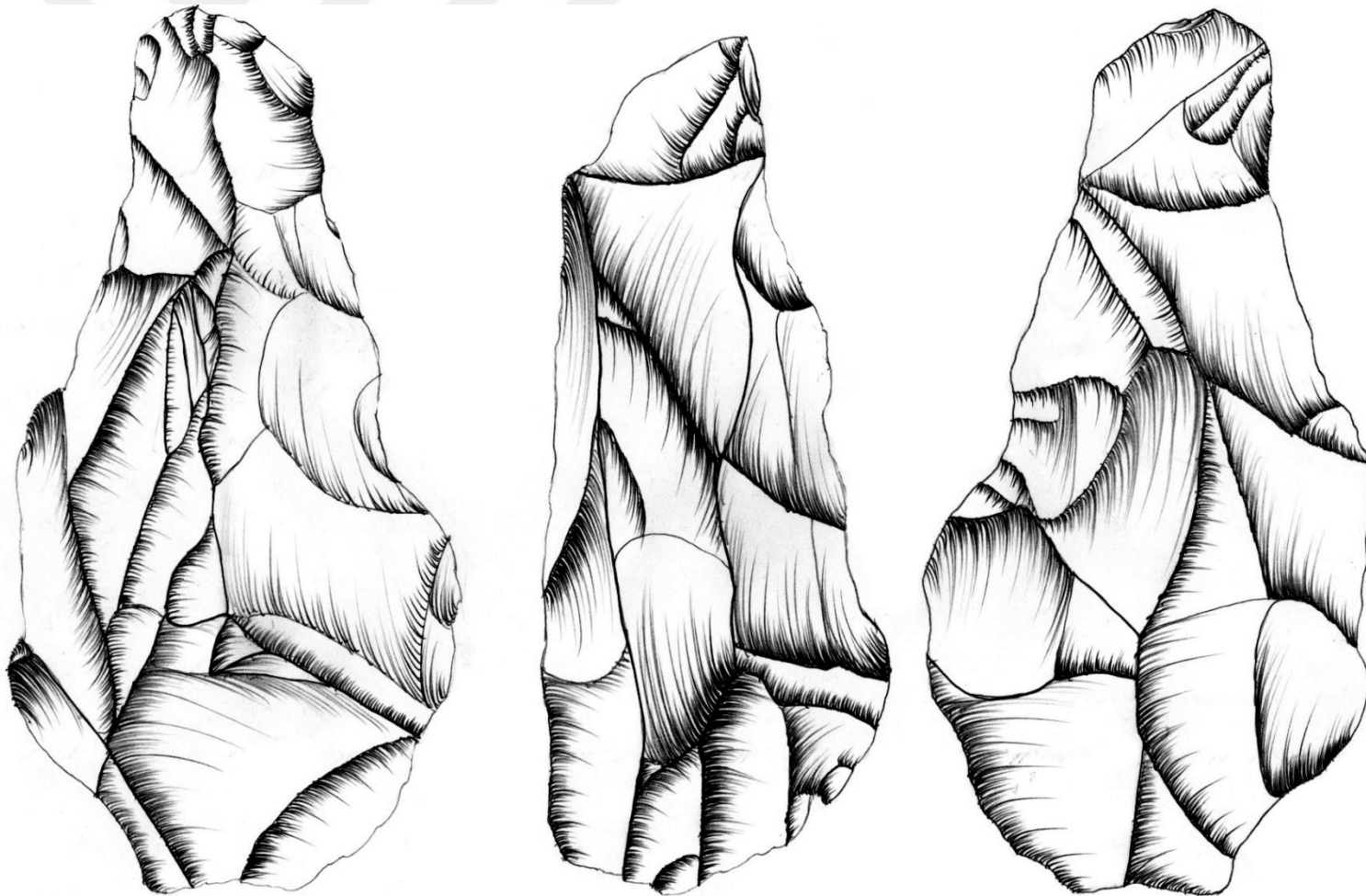

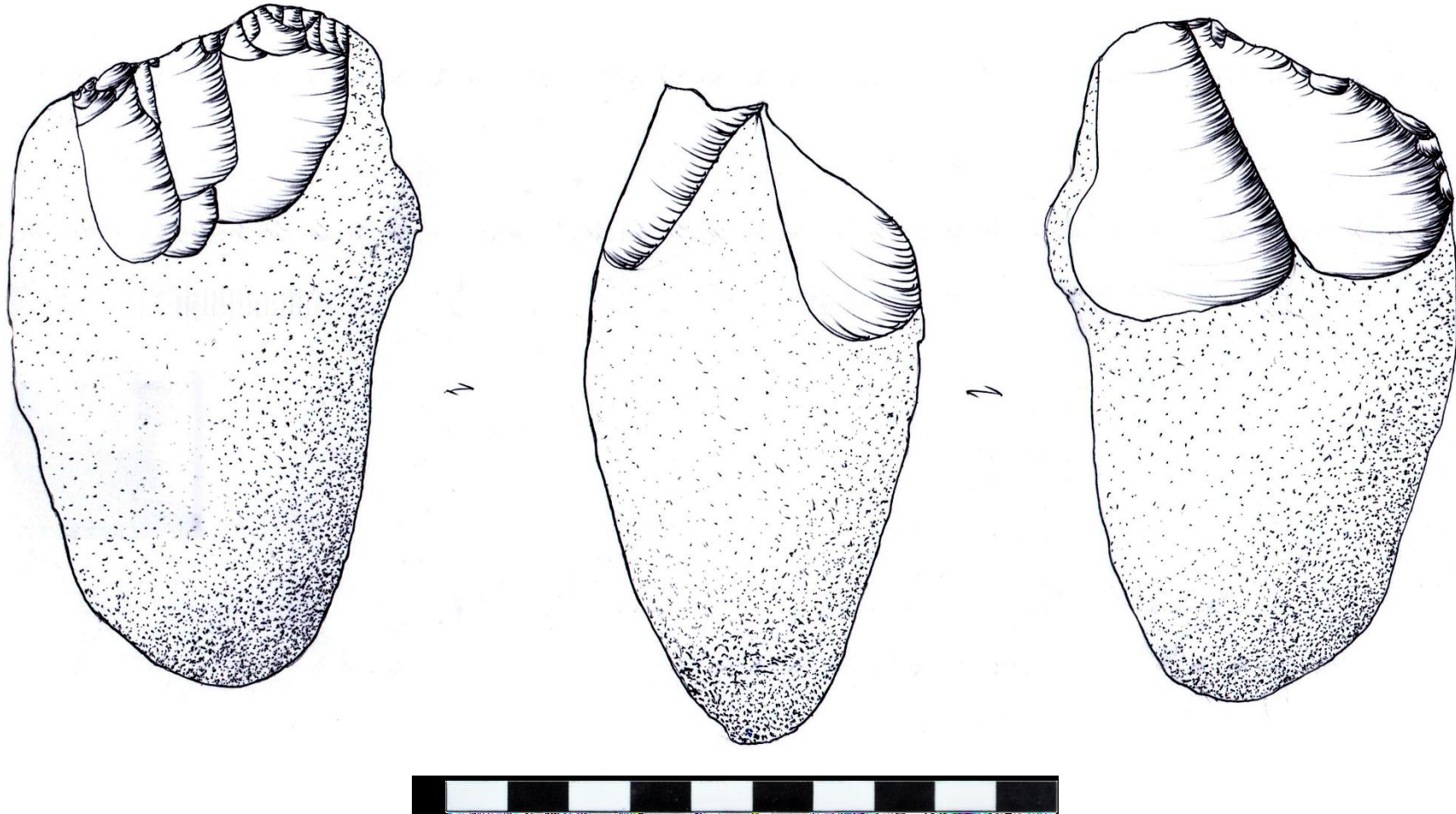

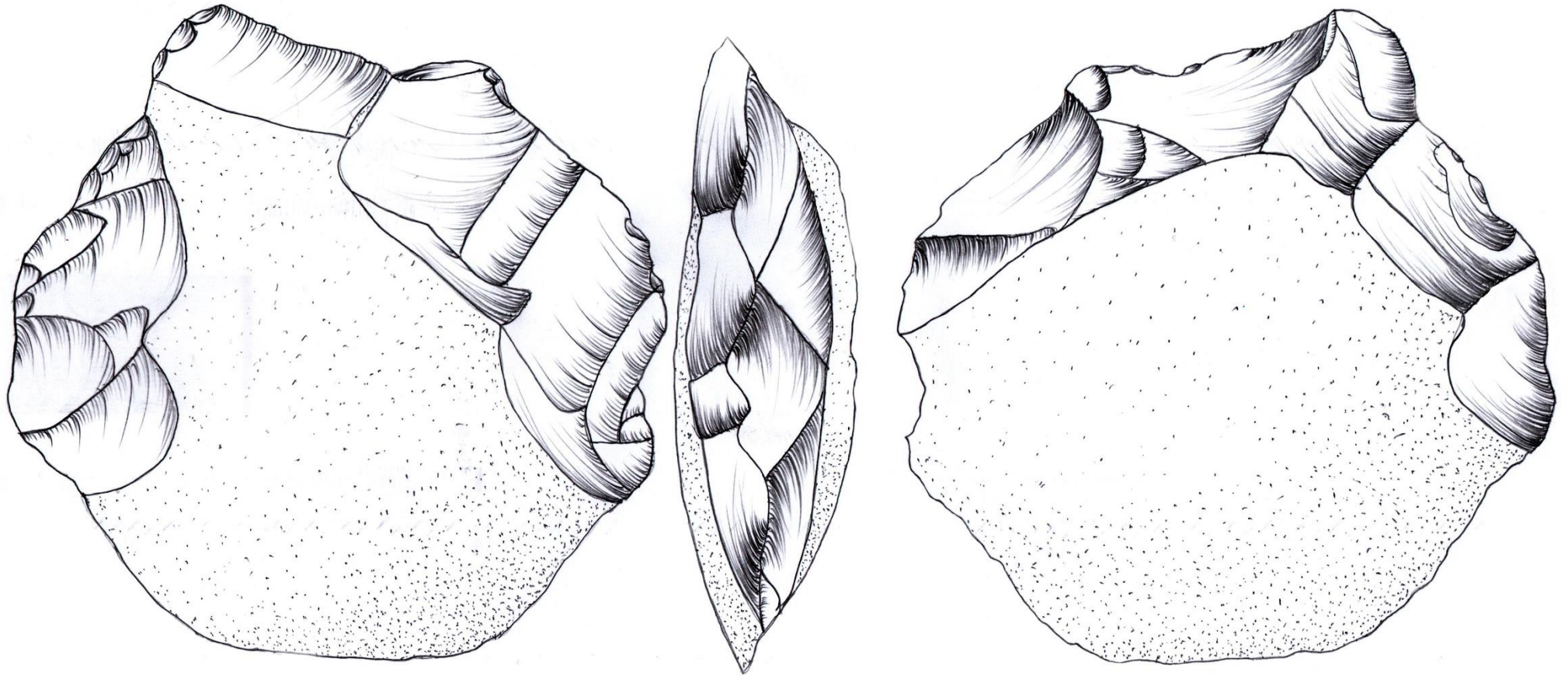

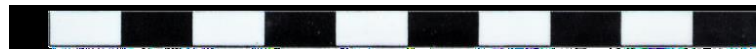
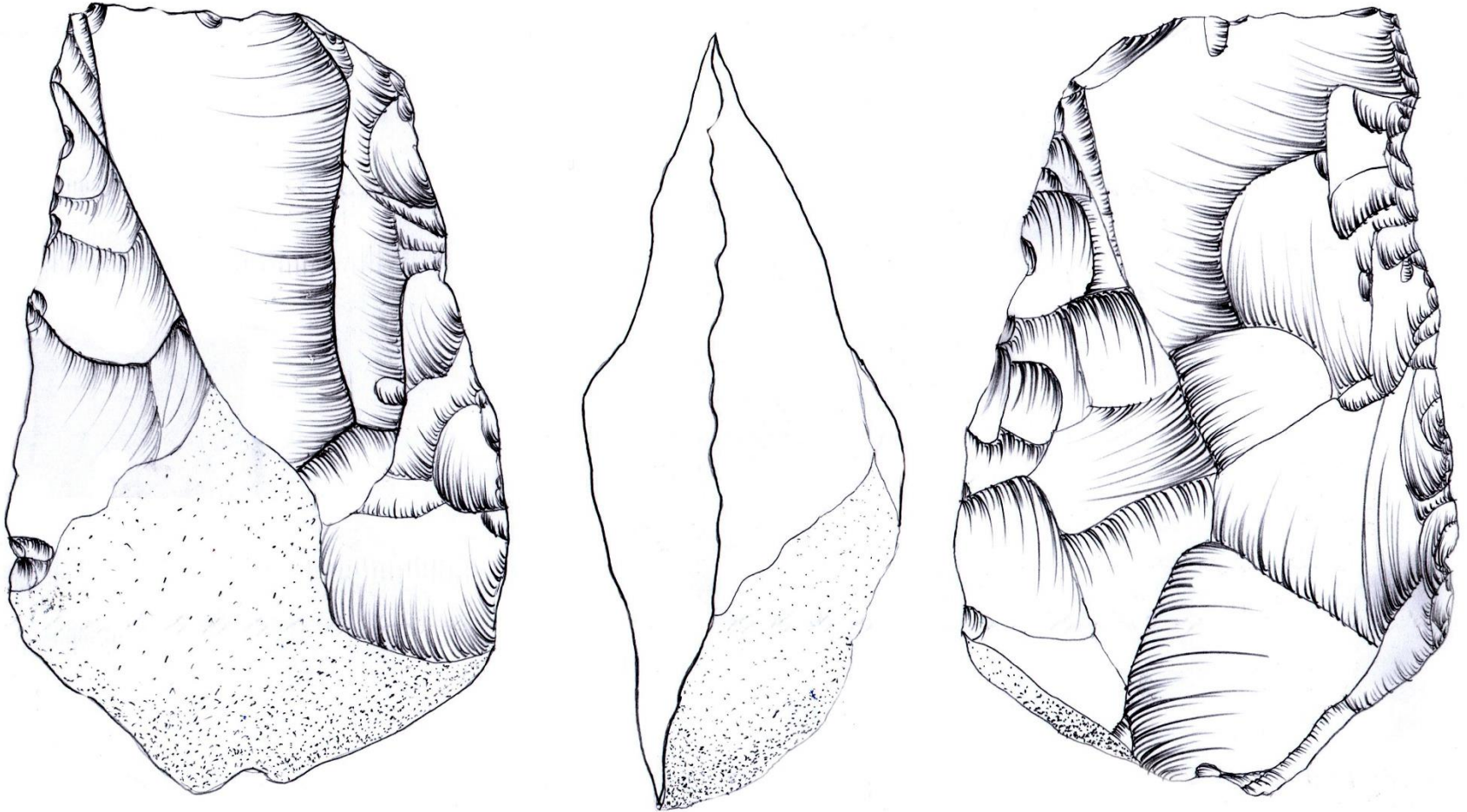

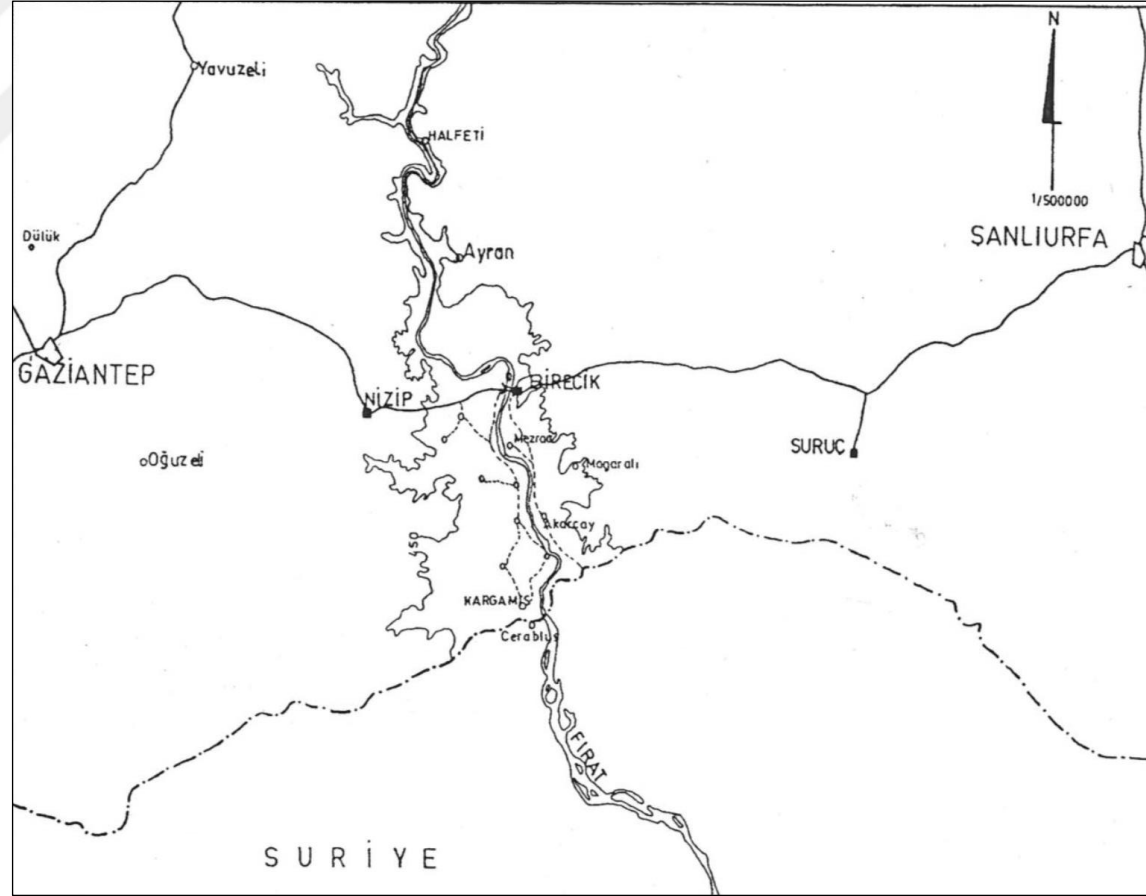

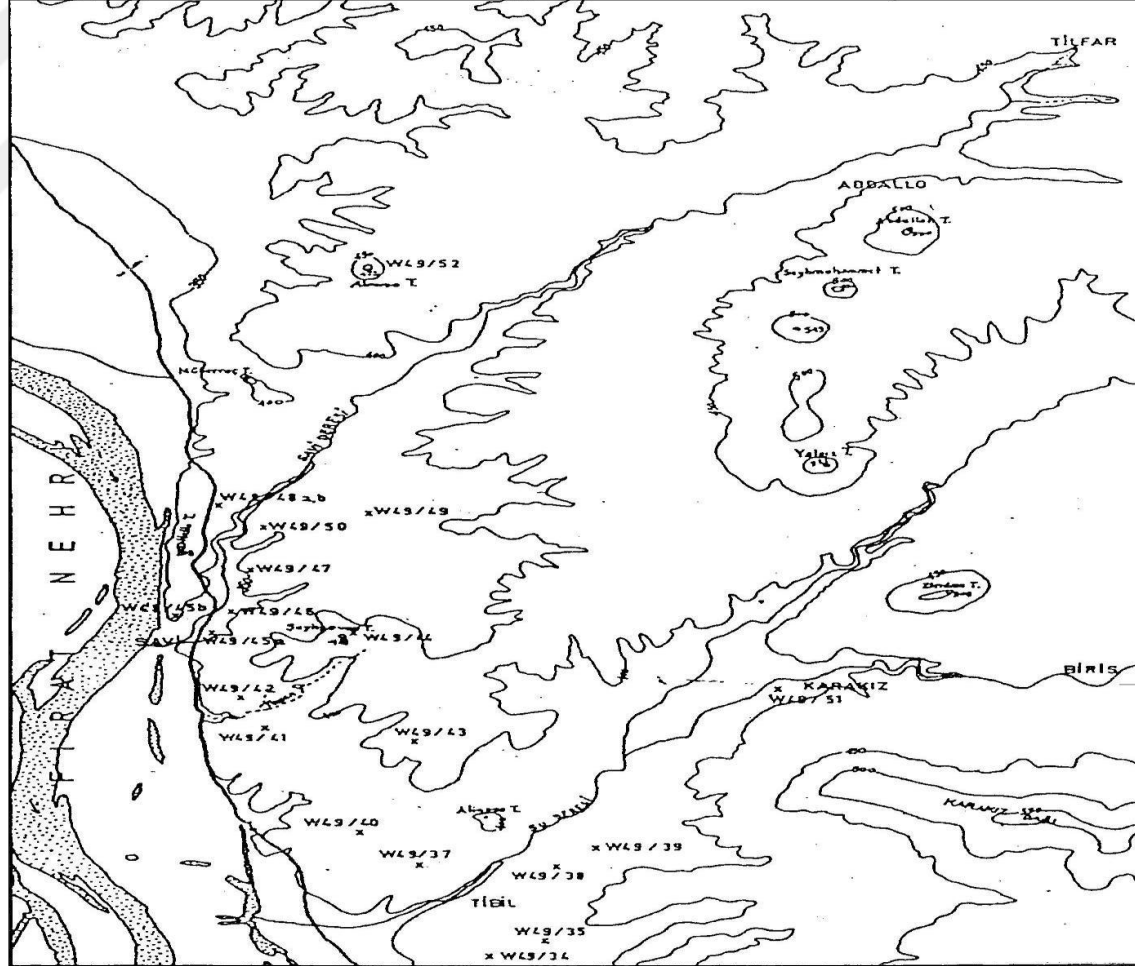

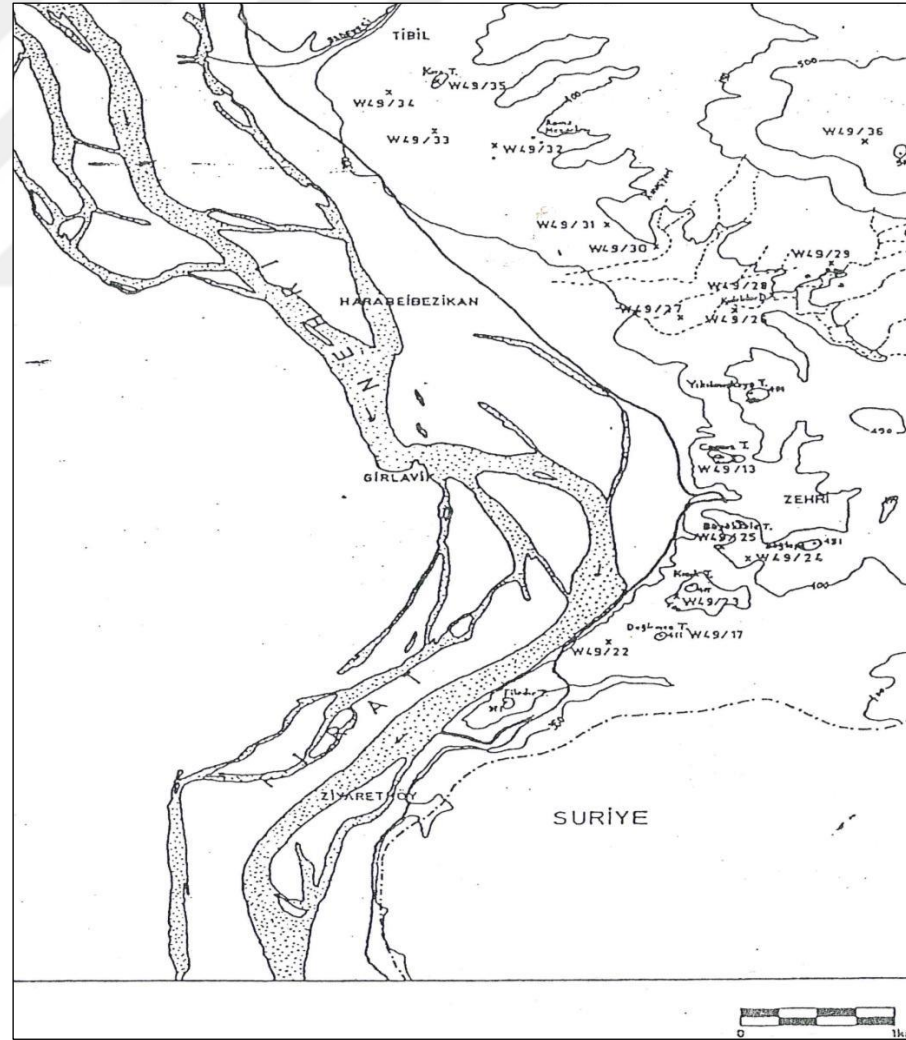
HARİTALAR

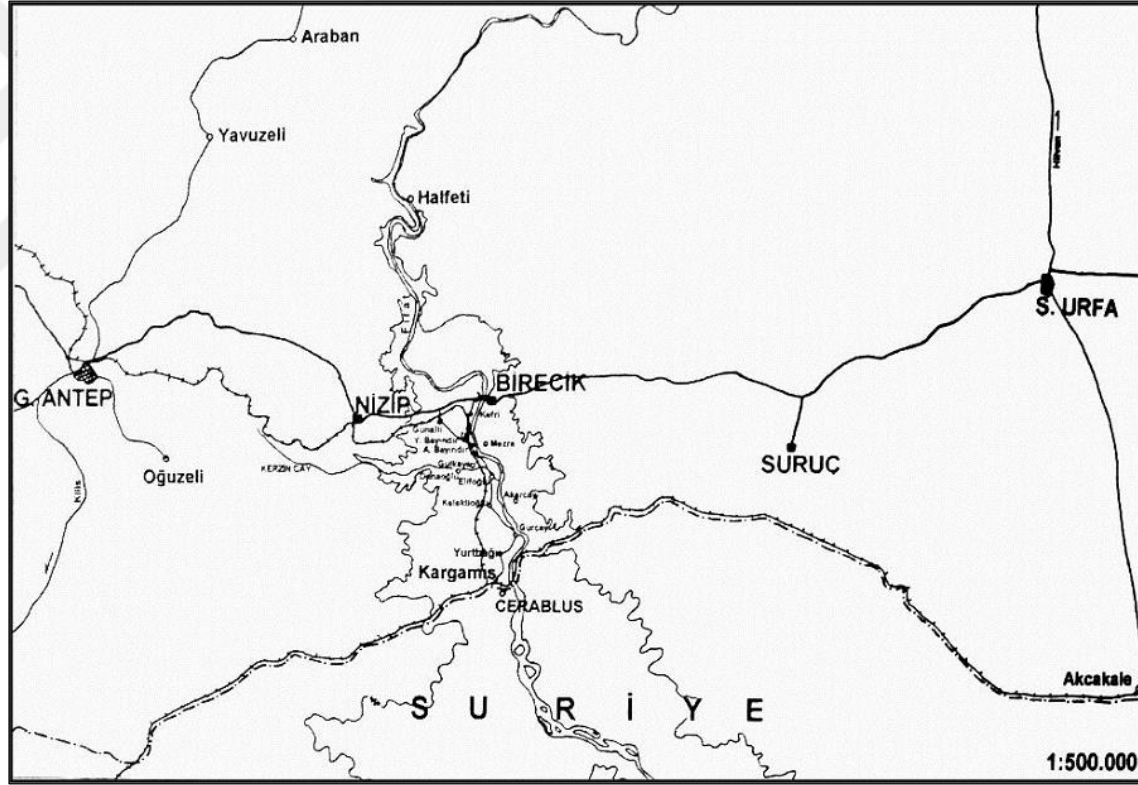
Harita 1. 1998 Yılı Yüzey araştırmasının yapıldığı Birecik ilçesi, Mezra Beldesi- Akarçay köyünün lokasyonu (Taşkiran ve Kartal, 1999)

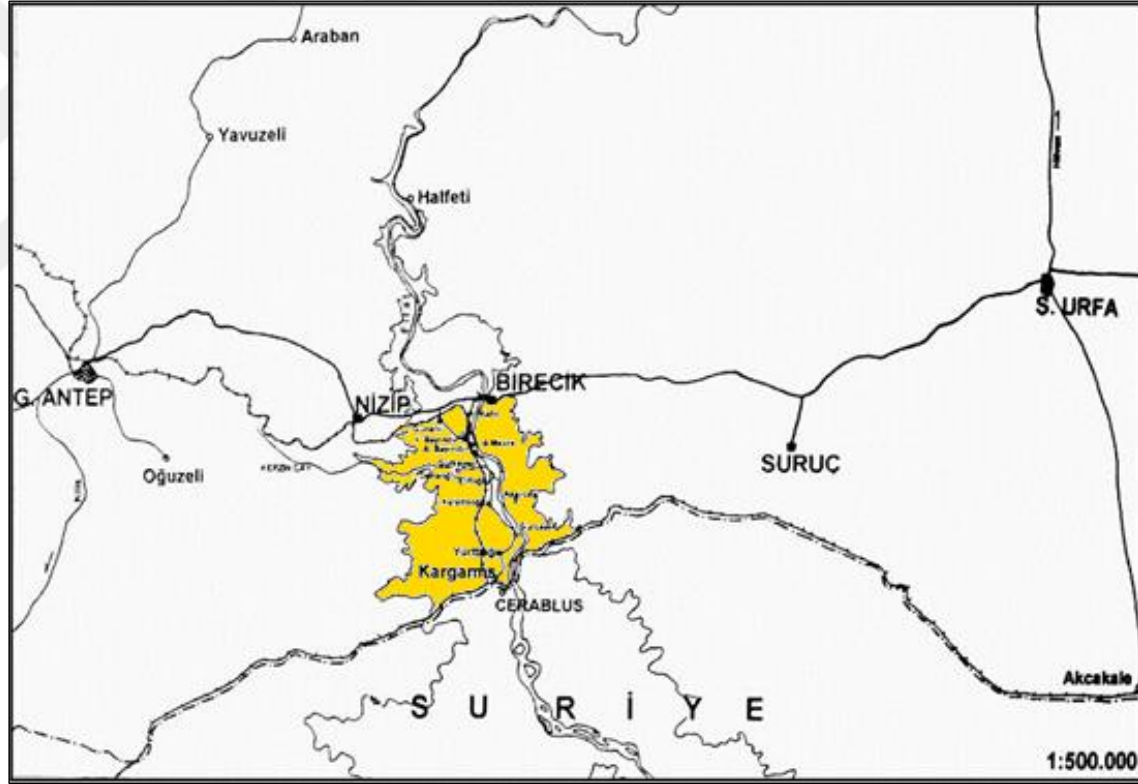
Harita 2. 1999 Yılı araştırmasında Akarçay ve Adacak Köyleri çevresinde saptanan Paleolitik buluntu yerleri. (Taşkiran ve Kartal, 2001)

Harita 3. 1999 Yılı araştırmasında saptanan Çiçekalan ve Duyduk köyleri çevresinde tespit edilen buluntu yerleri (Taşkiran ve Kartal, 2001)

Harita 4. 2000 Yılı Paleolitik Çağ Yüzey Araştırması Alanı Genel Lokalizasyon Haritası (Taşkiran, H., 2002a).

Harita 5. Araştırma Yapılan Alan (Taşkiran, H.,2002a'dan düzenlenmiştir.)

ÖZET

Bu çalışma “İlisu ve Karkamış Baraj Gölleri Altında Kalacak Arkeolojik ve Kültür Varlıklarını Kurtarma Projesi” kapsamında, Karkamış Baraj Gölü Alanı’nda 1998-1999-2000 yılları arasında 3 dönem boyunca gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sonucunda ele geçen yontmataş endüstrinin tipolojik olarak incelenmesi ve tanımlanmasıyla meydana getirilmiştir.

Alt ve Orta Paleolitik döneme tarihlenebileceği düşünülen 2632 adet yontmataş alet üzerinde analiz çalışmaları yaparak tipleri belirlenmiştir. Analiz yapılırken yontmataş buluntu topluluğu endüstri öğelerine ayrılarak ayrı gruplar halinde çalışılmıştır. Bu grupları; çekirdekler, iki yüzeyli aletler, aletler, kazmalar-kıyıcılar-nacaklar ve teknolojik parçalar oluşturmaktadır. Tip listesi oluşturulurken Bordes’un tip listesi referans alınarak bölgedeki yontmataş endüstriye uygun yeni bir liste oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Karkamış Baraj Gölü Alanı, Paleolitik, Levallois, Acheuléen, Moustérien, Yontmataş Endüstri, Güneydoğu Anadolu*

SUMMARY

This study was created by typologically examining and defining the chipped stone industry found in the Carcamesh Dam Lake Area as part of the "Rescue of Archaeological and Cultural Heritage Under the Ilisu and Carcamesh Dam Lakes Archaeological and Cultural Heritage Recovery Project" for 3 periods between 1998-1999-2000.

The types were determined by making analysis studies on 2632 chipped stone tools that are thought to be dated to the Lower and Middle Paleolithic period. While analyzing, chipped stone collections were separated into industry elements and worked in separate groups. These groups; cores, bifacials, tools, picks-choppers-cleavers and technological pieces. While creating the type list, a new list suitable for chipped stone industry in the region was created by referring to the type list of Bordes.

Key Words: *Carcamesh Dam Lake Area, Paleolithic, Levallois, Acheuléen, Moustérien, Lithic Industry, Southeastern Anatolia*